

perat, atque si, ut oportet, ex causa fideicommissi manumisus esset. 5 ¶ Abesse autem is intellectus, qui à tribunali abest. 6 ¶ Et quia hereditibus tantum causam eradicavit in eis codem testamentum: ut, quicumque fideicommissum libertatem, ex quamcumque causa prounitatum fuerit, eum edisse abesse, perinde habeatur, atque si, ut oportet, ex causa fideicommissi manumisus esset.

7 ¶ Sed Articuliano senatusconsulto cauerunt, ut in prouincis praesides prouinciae cognoscant, licet heres non sit eius prouinciae.

8 ¶ Sed si non hereditarium seruum quis rogatus fuerit manumittere, sed proprium: ex senatusconsulto lunciano post pronuntiationem peruenit ad libertatem. 9 ¶ Siue iusta ex causa abesse, siue latere, siue praeferre non vult manumittat, pro abiente cum haberet, diuus Pius rescripsit.

10 ¶ Empor quoque ut manumittat, codem senatusconsulto expellit, et 11. ¶ Et praeferre coheres perinde manumittat, atque si tradidit à coherede accepisset. Quod & in impuberis persona coheredis, qui non erat rogatus manumittere, eundem principem rescripsisse, relatum est.

12 ¶ Sed si matrimonio causa quis manumittere rogatus est: non est cogendus can vxorem ducere, sed sufficit fideicommissa libertas.

52. Vlpianus libro 4. Responsorum.

Posteaquam à creditore alienati sunt serui, quibus fideicommissa libertas adscripta est: non nisi ex iusta causa aduersus heredem subueniri eis posse.

53. Marcius libro 4. Regularium.

Si quis rogatus ancillam manumittere, moram saceriti si interea enixa fuerit: constitutum est, huiusmodi partum liberum nasci, & quidem ingenuum, sed sunt constitutiones, quibus cauetur, statim ex quo libertas debet ceperit, ingenium nasci, & hoc magis est sine dubio sequendum, quatenus libertas non priuata, sed publica res est: ut vltro is, qui eam debet, offerre debeat.

1 ¶ Sed si, nondum de vita libertate fideicommissa, ancilla peperit, studio tamen heredes fuerit effectum, ut nondum libertas deberetur, vtique quod tardius adit hereditatem, vt qui nati sint ex ancilla, serui eius sunt: placet, manumittendos, sed tradi matri oportere, ut ab ea manumittantur, & liberti potius maris sunt, nam quos indignus est heres seruos habere, nequidem libertos habebit.

54. Marcius libro 16. Fideicommissorum.

Si mater postquam filium accepisset, vel qui inessus locum succellet, præterire noluit libertatem: compellendi sunt. Amplius si mater aut nollet sibi filium trahi, aut in rerum natura esse desideret: non abs re illi dicere, nihilominus ita natis ab herede libertatem præstari.

55. Marcius libro 4. Regularium.

Sed eti non data opera tardius aderit, sed dum de audepta hereditate delibera: idem dictum est, & si postea cognovit, se hereditum, quam ancilla peperit: placet, hoc quoque casu subvenientibus esse. hoc tamen casu ipse manumittere debet, non matr tradere.

3 ¶ Sed si directo libertas data fuerit ancilla, & horum aliquid cuenert: quemadmodum natus subvenientibus: nam ibi quidem peritur fideicommissa libertas, & pratoris parvulus subuenit, cum vero directo libertas datur, non peritur, sed etiam hoc casu puto nato subvenientibus esse: ut aditus pretori in te matr decernat actionem exemplo fideicommissaria libertatis. Sic denique & Marcellus libro sextodecimo digestorum scripsit, & ante aditam hereditatem sicut caput, qui testamento manumisisti sunt, subvenientibus esse, ut eis libertas conferetur: vtique per prætoriem, quamvis his & impuniti possit, quare vincit iugum, in parvulis autem

nulla apprehenditur culpa.

56. Ma. c. libro singulari Responsorum.

LVCIUS TITIUS TESTAMENTO ITA CAUITS: qui ei huius reor mea fratri, in sua decembris, natu nascere eum: ex simili hereditate. GAIUS SICUS ex semini: haec ipsa: STICHUS & PAMPILUS serui natus & EROSTUS & DIPILO, & fidei hereditate communis, ut cum ad paternis literis mihi peruenient, manumittantur, deinde & ut, aut in ea publitate decessum habeat ex paibis partibus suis: DIAVINUS & DIANUS, legatusque prius testamentum quod filius & SICUS, & quod, prefatis robus: haec ipsa & sequens hereditate, deinde coecilius ita cauit: LUCIUS TITIUS hereditas primus & fidei hereditate. Propterea, etiops testamentum eius, legatus, & tunc que edicillis caruere, ligante, prefatus, quanto cum liberis LUCIO TITIO non sunt, an STICHO & PAMPILIO & EROSTI & DIPILO serui consilii fideicomissa libertas præstat, & debet. MARCELLUS respondit, condicione, que libertati eorum de quibus que Rector, si filii heredes extitissent, apud omnes est, repetitam non videtur. ideoque consuetum libertatem præstandam esse & a primis, & a substitutis hereditibus, nam (vt supra dictum est) peti, ut, que testamentum cauisset, præstantur, i.e. cauit autem de libertate eorum seruum, aquin sub conditione cauit, & si alterius generis condicio esset, expectanda esset, sed non est verisimile, ut hoc in ista conditione cogitauerit, cum fidei substitutorum committeret ET admitti ad hereditatem non possent, si emplere tur condicio.

DE A D E M P T I O N E L I B E R TATIS,

T 1 T. V. I.
Trenius Clemens libro 18. ad legem Julianam & Papiam.

CVM libertas legi admittatur, aut pro non data Chaberi debetur, aut certe perinde obseruari, ac si a testatore adempta esset.

DE STA TVL LIBERIES, TIT. V. I.

Paulus libro 5. ad Sabinum

Statuliber est, qui statutum & delimitatum in temporibus vel conditionem libertatem habet.

1 ¶ Fuit autem statuliber vel conditione expressa, vel vi ipsa. Condicio expresa quid est, manifestum est. Vi ipsa, cum creditoris fraudandi causa manumittuntur, nam dum incertum est, an creditori iure suo utatur: inter item statuliber non: quoniam fraus cum effectu in legi Aelia accipitur,

2. Vlpianus libro 4. ad Sabinum.

¶ Vi statuliberi causam apprehendit: in ea conditione chy, siue tradetur, siue spe libertatis alienore, siue sicut caput, cum sua causa sicut caput, siue manumittatur, non perdat spem omnium libertatis. Sed statuliberi causa non prius seruos nanciscitur, nisi adita vel ab uno ex institutis hereditatis. Ceterum, ante conditionem siue tradetur, siue sicut caput, siue manumittatur, spes statu: libertatis intercidit. 1 ¶ Sed si impuberis tabulis libertas seruo sit adscripta: an vivo pupillo, post aditionem videlicet hereditatis patris, statuliber sit? Cassius negat, Julianus contra existimat, que sententia prior habetur. 2 ¶ Plus scripsit Julianus, & si legatus sit seruo ab herede patris, liber esse iussus in pupillaribus tabulis, præualetere libertatis datiorum. 3 ¶ Si primus tabulis sub conditione seruo, cum libertate ex parte dimidia heres sit institutus: an statuliberi causa optinet, ut adeunte coherede cum sua causa sicut caput, cum a sententia accepta libertatem, non potest statuliberi causam optineat. Nam si condicione heredi-

hereditatis deficiat, quo casu secundum Julianum vel libertatem apicitur: dicendum est, statuliberi causa opinere, eo quod non à sententia, sed à coherede a capite libertatis in erit, dicitur.

4 ¶ Quocumque gradu pupillo seruum cum libertate substitutus sit, necessarij causam optinet, qua sententia nullitas causa recepta est, & à nobis probatur. Cellus quoque putat libro quinto decimo, cum libertate substitutum statuliberi causa optinet.

3. Idem libro 27. ad Sabinum.

Statuliberos conditioni parere oportet, si nemo eos impedit, & si condicione possibilis. 1 ¶ Sed si in heredi persona iussus sit parere conditionis, quid dici debet: si quidem paruit conditionis, statim liber est etiam iniuste herede, quod si non patitur heres parerit, puta offere deinceps, que dare iussus erat: procul dubio liber est: quia per heredem statim videatur, quod minus conditionem impliat, & parui referit, de peculio ei offerat, an ab alio accepta, receptum est enim, ut seruum, peculiares quoque nummos dando, peruenient ad libertatem: siue ipse iussus est, siue alijs date iussus est.

2 ¶ Inde queritur: si forte debetur pecunia huic seruo vel ab herede, quod in domini ratione plus crogauerat, vel ab extraneo, nec velit heres debitorum coniungire, vel statulibero solvere pecuniam: debet ad libertatem peruenire, quasi moram per heredem patiatur. Et aut legatum huic statulibero fuit, peculium, aut non. Si legatum peculium fuit: Serutus scribit, moram cum libertatis passum ob hoc ipsum, quod ei aliquid ex ratione dominica debetur, nec ei ab herede praefaretur, quam sententia & Labeo probat. Idem Serutus probat, & si in ea moram faciat heres, quid nolit exigere à debitoribus, nam peruenientur ad libertatem ait, mihi quoque videtur verum, quod Serutus ait. Cum igitur veram potuisse sententiam Serutus: videamus, & an eti non fuerit prælegatum peculium seruo, idem debeat dicit, constat enim, statulibero de peculio posse dare, vel ipsi heredi iussus vel alij, & si cum dare impedit, peruenient statuliber ad libertatem. Denique etiam, remedium loco, hoc monstratur domino statulibero, vt cum extraneo iussus dare prohibetur, ne & numeros perdatur cum statulibero, proinde defendi potest, eti non vult exigere, vel ipsi solvere, ut hic beatamente conditioni pareat, libertatem competrere, & ita Caisius quoque scribit.

3 ¶ Non solum autem, si dare iussus dare propter mortis testatoris dare iussus est, deinde heres tardius aderit: Trebatius & Labeo, si sine dolo malo tardius aderit, dantem eum intra dies trigesima adit hereditatis, ad libertatem peruenire, quia sententia vera est, sed quid, si data opera tractat: an ob id itam, (vt) adita est hereditas ad libertatem perueniat, quid enim, si tunc habuit, potest aditam habere, defit. sed & hic explata videatur condicio: quoniam per eum non steterit, quo minus implatur.

12 ¶ Si quis sic accepit libertatem, cum deces dare poterit, huc isto Trebatius ait, licet habuerit deces, vel idoneus fuerit adquirendum & conserendum peculium, tamen non alias ad libertatem peruenientrum nisi dederit, aut per eum non iteret, quo minus datur, quia sententia vera est.

13 ¶ Stechus, annua, bima, tria die denos au-

reos heredi si dederit, liber esse iussus est, si prima pensione stetit per heredem, quo minus accepere

decem: exspectandum esse tria pensionem placet: quia & tempus adiectum est, & adhuc superbius duz pensiones, sed si eadem decem sola habeat, quia obtulit ad primam pensionem: etiam ad sequentem quoque proficit, offerat: & an & ad tertiam scimus pensione non sit accepta: & potest sufficere hereditas, & penitentia heredi locum non esse, quod & Pomponius probat.

14 ¶ Quid si seruus, qui annua, bima, tria die iussus est dena dare: tota simul offerat heredi, non exspectata die: vel decem primo anno datis, secundo anno viginti obtulit: benignus est, cum in libertatem peruenire, cum utriusque prouidea infertur: & serui, quatenus iuuat, in libertatem peruenient: & hereditis, quatenus, dilatione interempta, illico accipiat, quod post tempus consequi poterit.

15 ¶ Si ita sit libertas seruo data, si quaque

ennio heredi seruirit, deinde cum he-

res manumittere: statim liber est: qualis per

eum sit effectum, quo iuuat ei seruari, quamvis si non patetur, cum sibi seruire, non statim

peruenient, quam si quinqueennio præterit, ratio huius rei evidens est, manumisus enim amplius seruire non potest: at is, quem quis non pati-

tur sibi seruire, potest ita intra quinque-

ber sit, quasi prohibitus videatur de peculio dare hoc ipsis, quod sine peculio distractus est: an vero, cum fuerit prohibitus peculum tangere, & puto, tunc denum liberum fore, cum volens dare prohibetur, non statim ubi venit.

8 ¶ Si quis seruum iussum decem dare, & liberum esse operari prohibeat, vel si, quod ex operis suis meret, abstulerit ei heres, vel si, quod ex mercibus suis cogit, heredi dederit, an ad libertatem perueniet? & puto: si quidem ex operis dederit, vel videcumque dederit, ad libertatem peruenire, quod si prohibetur operari, non fore libertum: quia operari domino debet, plane si ei ablatum fuerit: pecunia ex operis collecta, liberum fore arbitror: quia de peculio dare prohibetur, sicut si testator, vel ex operis ut de, iussit: prohibitum operari: ad libertatem peruenientrum non dubito.

9 ¶ Sed & si argento libertato, vel rebus aliis distractis, namnos corrasa dederit, peruenient ad libertatem: quamvis si nummos distractos deficerat, ad libertatem non perueniret, nec enim videatur deducere, sed magis reddidisse, sed nec si aliis subripuerit nummos, & heredi dederit, ad libertatem peruenient: quia aucti nummi ei qui accepit, polunt plane si iu: consumpti fuerint, ut nullo calu: aucti polint: non potest libertas.

10 ¶ Non solum autem si heres moram facit libertatem, & si tutor, vel curator, vel procurator, vel alius qui uis, in cuius persona conditione parentum est: libertatem competere dicemus, & sanè hoc iure vitium in statulibero sufficiat, per eum non raro, quo minus conditioni pareat.

11 ¶ Si quis heredi in diebus proximis mortis testatoris dare iussus fuerit, deinde heres tardius aderit: Trebatius & Labeo, si sine dolo malo tardius aderit, dantem eum intra dies trigesima adit hereditatis, ad libertatem peruenire, quia sententia vera est, sed quid, si data opera tractat: an ob id itam, (vt) adita est hereditas ad libertatem perueniat, quid enim, si tunc habuit, potest aditam habere, defit. sed & hic explata videatur condicio: quoniam per eum non steterit, quo minus implatur.

12 ¶ Si quis sic accepit libertatem, cum deces dare poterit, huc isto Trebatius ait, licet habuerit deces, vel idoneus fuerit adquirendum & conserendum peculium, tamen non alias ad libertatem peruenientrum nisi dederit, aut per eum non iteret, quo minus datur, quia sententia vera est.

13 ¶ Stechus, annua, bima, tria die denos au-

reos heredi si dederit, liber esse iussus est, si prima pensione stetit per heredem, quo minus accepere

decem: exspectandum esse tria pensionem placet: quia & tempus adiectum est, & adhuc superbius duz pensiones, sed si eadem decem sola habeat, quia obtulit ad primam pensionem: etiam ad sequentem quoque proficit, offerat: & an & ad tertiam scimus pensione non sit accepta: & potest sufficere hereditas, & penitentia heredi locum non esse, quod & Pomponius probat.

14 ¶ Quid si seruus, qui annua, bima, tria die iussus est dena dare: tota simul offerat heredi, non exspectata die: vel decem primo anno datis, secundo anno viginti obtulit: benignus est, cum in libertatem peruenire, cum utriusque prouidea infertur: & serui, quatenus iuuat, in libertatem peruenient: & hereditis, quatenus, dilatione interempta, illico accipiat, quod post tempus consequi poterit.

15 ¶ Si ita sit libertas seruo data, si quaque

ennio heredi seruirit, deinde cum he-

res manumittere: statim liber est: qualis per

eum sit effectum, quo iuuat ei seruari, quamvis si non patetur, cum sibi seruire, non statim

peruenient, quam si quinqueennio præterit, ratio huius rei evidens est, manumisus enim amplius seruire non potest: at is, quem quis non pati-

tur sibi seruire, potest ita intra quinque-

nij tempus, atquin iam quinquenio ei seruire non potest, sed vel minus potest. 16 ¶ Item Julianus libro sextodecimo digestorum scriptis Aretiuse libertas ita sit data, si tres seruos pepererit, & per heredem reterit, quo minus pepererit: (puta quod ei medicamentum dedisset, ne conceperet) Ratim liberam futurum esse, quid enim expectamus? Idemque, & si egisset heres: vt abortum faceret, quia & uno viero potuit tres edere. 17 ¶ Item si heredi seruire iussum statuliber heres vendidit, & tradidit, credo, statim ad libertatem peruenire.

4. Paulus libro 5. ad Sabinum.

Cum heres res publicæ causa abesse, & pecuniam statuliber haberet: vel exspectari eum debere, donec redeat, is, cui dare debet, vel deponere in ædē pecuniam consignata, oportet, quo subficio, statim ad libertatem peruenire.

1 ¶ Non est statuliber, cui libertas in longum tempus collata est, eo tempore is, qui manumis-
sus cit, vivere non posuit, aut si tam disfidelem im-
mō penè inpossibilem condicione adiecerit, ut aliunde ei libertas optingere non posuit, veluti si heredi miles dedisset, aut, cum moreretur, liberum esse iussisset, sic enim libertas inutiliter datur. &

Ita Julianus scribit, quia nec animus danda libertatis est. 2 ¶ Seruire Titio anno, & liber esse iussus, Titio mouio non statim liber sit, sed cum annis transierit: quod videtur tantum sub condicione, sed etiam ex tempore data libertas, etenim absurdum est, maturius cum liberum fieri, cum conditione non impleri, quam futuris fore, si eas explaret.

3 ¶ Si duobus decem datis, liber esse iussus sit, & vnu quinque accipere noluerit, melius est dicere, posse cum eadem quinque alteri offentem ad libertatem peruenire. 4 ¶ Stichus, si Titio per triennium seruire, vel si illi centum operas dederit, liber esto, constat, hoc modo libertatem viliter dari posse, nam & alienus seruire nobis potest, sicuti liber, & multo magis operas dare: nisi testator seruus quinque accepere noluerit, melius est dicere, posse cum eadem quinque alteri offentem ad libertatem peruenire. 5 ¶ Stichus, si Titio per triennium seruire, peruenit ad libertatem. 5 ¶ Stichus, si heredi me anno seruire, liber esto, quarendum est, etiamus quomodo acceperit, debeat, an qui ex continuis diebus trecentis sexaginta quinque conflet, & an quibuslibet, sed superius magis intelligendum, Pomponius scribit, sed esti quibusdam diebus aut valetudo, aut alia iusta causa impedimento fuerit, quo minus seruiat: & hi anno imputandi sunt, seruire enim nobis intelleguntur etiam hi, quos ceterum ex gressu, qui cupientes seruire propter aduersam valetudinem impeditur. 6 ¶ Item si decem heredi dare iussus fuerit, heres etiam per partes accipere, favore libertatis, cogendus est. 7 ¶ Ita liber esse iussus, si Titio Capitolium ascenderit: si Titius nolit ascendere, impeditur libertas. Ile que iuris est in similibus causis, & conditionibus.

8 ¶ Item Celsus ait, ei, qui seruire iussus est anno illud tempus, quo in fuga sit vel in controve-
raria, pro libertate non procedere.

5. Pompeius libro 8. ad Sabinum.

Statuliber rationem reddere iussus, reliquum, quod apparet, solvit, de eo, quod obscurius est, facilius paratus est. Neratius & Aristo recte putant liberum fore: ne multi ad libertatem peruenire non possint, incerta causa rationis, & genere negotij huiusmodi. ¶ Statuliber, qui non rationes reddere, sed pecuniam iussus est dare, numerare debet, non fideiustorem dare.

6. Ulpianus libro 27. ad Sabinum.

¶ Statuliber medio tempore seruum hereditis, scilicet, nemo est, qui ignorare debet, ea propter noxie dedi poterit. id Deditus, sperare, & hoc libertatem poterit, nec enim deditus, sibi a libertate proficeret, oporteat: vt perinde liber nascatur, atque si mater damnata non esset.

1 ¶ Quid tamen: si qua conceperit in seruitute, dcind: ab holibus capta, peperit ibi post existentem codicinem: an liberum pariat, & interim quidem quia seruus hostium sit, nequaquam dubium est, sed verius est, postliminio cum liberum fieri: quia, si mater in ciuitate esset, liber nascetur. 2 ¶ Planè si apud hostes eum conceperit, & post existentem codicinem edidisset: benignius dicetur, competere ei postliminum & liberum eum esse. 3 ¶ Statuliber, patendo condicione in persona emporioris, peruenit ad libertatem. Et scidum, hoc ad statuliberum omnis sexus pertinere. Non solum autem si cuenterit hac condicione, ad eum transit, qui emit: verum etiam ad omnes, qui cumque quoque iure dominum in statuliberio nati sunt, siue igitur legatus sit ibi ab herede statuliber, siue adiudicatus, siue vincipius a te, siue traditus, vel aliquo iure tuu factus: sine dubio dicimus, patere condicione in persona tua posse, sed &

4 ¶ Si filius familias heres sit institutus, & statuliber filio dare iussus est & liber esse: siue filio, siue patri dando, peruenit ad libertatem, quia & ad partem hereditatis emolumenutum peruenit. Sed & si post montem filii, patri dederit, quasi hereditatis est. 5 ¶ Seruire Titio anno, & liber esse iussus, Titio mouio non statim liber sit, sed cum annis transierit: quod videtur tantum sub condicione, sed etiam ex tempore data libertas, etenim absurdum est, maturius cum liberum fieri, cum conditione non impleri, quam futuris fore, si eas explaret.

5 ¶ Si statuliber decem dare iussus, & liber esse, si quinque datis distractus sit: residua quinque emporiori dabit.

6 ¶ Si seruus tuus statuliberum emerit, ibi da-

tur, quod heredibus dare iussus est. sed & si tuo seruo de derit, si modo is cum peculiari nomine emittit, neque ei tu peculium admitti, puto liberum fore sciici, vt eo modo tibi deditis intelligatur, perinde atque ei tu voluntate cuiuslibet tuoru seruorum deditis.

7 ¶ Si quis non dare decem, liber esse, sed rat-
ionibus redditis liber esse iussus sit: an ad em-
porem hanc condicione transacte videatur, & alias sciendum est, eas demum condicione ad emp-
torem transire, quae sunt in dando. ceterum, siue
in faciendo, non transirent, ut ipsa si filium eius
literas edocuerit, haec enim personis corum coh-
rent, quibus adscribantur, rationum autem reddi-
darum condicione, quod ad reliqua quidem attinet,
in danda pecunia constituit, qui autem ad ipsa volu-
lum rationum tradenda, percontandumque &
examinandam rationes, & (in) dispungendas atque
excusiendas, factum habet, nunquid ergo, reliqua
quidem & emporio dando, peruenit ad libertatem:
cetera in persona heredis consistant, puto igitur, &
ad emporem, reliquorum solutionem transmitti-
si fieri, vt diuidatur condicione. & ita Pomponius li-
bro octavo ex Sabino scripsit.

7. Paulus libro 5. ad Sabinum.

V. Substrutus alienatio condicione statuliberi
fecunt non trahit.

8. Pompeius libro 8. ad Sabinum.

I. Ta liber esse iussus, si decem deditis liber esse, id dare hereditate nam qui non habet, cui dehereditando, ad libertatem peruenit. 1 ¶ Si partes suas quisque heredum diuersis elementibus vendiderit: quas portiones heredibus dare statuliber debuit, easdem da vii emporiorum Labeo autem ait: si nomina dumtaxat heredum in testamento posita sunt, viriles partes eis dandas, si vero ita, si hereditas de-
dit, hereditarias.

9. Ulpianus libro 28. ad Sabinum.

S. Statuliber medio tempore seruum hereditis, scilicet, nemo est, qui ignorare debet, ea propter noxie dedi poterit. id Deditus, sperare, & hoc libertatem poterit, nec enim deditus, sibi a libertate proficeret, oporteat: vt perinde liber nascatur, atque si mater damnata non esset.

¶ Ite: & luere se ab eo potest similis modo, vt ab herede. Si tamen suppælerit condicione statuliberi: & exempto quidem tenetur: grauiores au-
tem etiam tellionatus crimen implicant ei, qui
medicamentum dedisset, ne conceperet. Ratim
liberum futurum esse, quid enim expectamus? Idemque,
& si egisset heres: vt abortum faceret, quia &
vno viero potuit tres edere. 17 ¶ Item si heredi
seruire iussum statuliber heres vendidit, & tra-
didit, credo, statim ad libertatem peruenire.

4. Paulus libro 5. ad Sabinum.

Cum heres res publicæ causa abesse, & pecu-
niam statuliber haberet: vel exspectari eum
debet, donec redeat, is, cui dare debet, vel deponere
in ædē pecuniam consignata, oportet, quo
subficio, statim ad libertatem peruenire.

5. Statuliber condicione ita demum immutabi-
lis est, alia hereditas fuerit, ceterum ante adi-
tam hereditatem in propriis vincipiis seruitute
libertatisque spes infringitur. sed, alia po-
tencia hereditatis, spes libertatis, favore sui, redi-
ctivatur.

6. Paulus libro 5. ad Sabinum.

Si decem dare iussum heres vendidit, & tradidit,
dixerit itaque, adscriptum libertati, si virginis
dederit, ex empto erit actio cum venditore, si
dupla promissa est, ob euisionem dumtaxat dupla
debetio erit, ex empto ob mendacium.

7. Pompeius libro 14. ad Sabinum.

Si heres pecuniam donasset statuliberos, vt sibi ea
daret, & liber esse non fieri liberum. Aristo ait.
sed si in pleno ei donasset, fieri liberum.

8. Julianus libro 7. Digestorum.

Si quis testamento libertatem accepit sub con-
dicione, si rationem degradi debet pro heredita-
tis parte heredibus reliqua solvere, etiam si no-
mina quorundam heredum sint in condicione po-
nit.

9. Idem libro 43. Digestorum.

Si quis ita libertatem dederit, stichus, si cum heres
testamento iussus nisi manumis-
sit, liber esto: secundum voluntatem defuncti hoc significari vide-
tur, si testamento suo heres non adscrivit, ei lib-
ertatem, quare si quidem heres libertatem, seruo
testamento suo dederit, defactus condicione vide-
bitur, si non dederit, impleta condicione: ultimo
vite tempore hereditis ad libertatem perueniet.

10. Si Seruus communis liber esse iussus, ita, si de-
cem dederit, ex peculio dare potest, quod quocun-
que modo adquisitum habuerit, nec refert, apud
heredem id, an apud locum fuerit: & heredi, an
extraneo dare iussus sit, nam per omnia causa statuliber
applicantur, qui conditione impletar-
gat alienare peculiares nummos potest.

11. Si duo serui rationibus redditis liberi esse
iussi fuerint, & separati rationes gesserint: non
dubit separatis quoque condicione parere poten-
tia, sed si locis eorum coquimur gentis, ita im-
mixtus fuerit, vt separari non possit: necessario alter,
cessando, alterius libertatem impedit, nec vi-
debitur condicione in alterius persona impletar-
nisi, quod computacione rationum habita reliquo
fuerit, aut vterque aut alter totum soluerit.

12. Ulpianus libro 14. ad Edictum.

Si seruus liber esse iussus sit, & legatum ei dari-
t, si filius quartumdecimum annum compleverit
& filius ante decesserit: libertas favore competet
die veniente: legato autem condicione deficit.

13. Paulus libro 16. ad Plautum.

Si pecuniam seruo legatum sit, qui iussus est
aliij dare decem, & sic liber esse, & heres cum
prohibuerit dare, deinde manumis-
suum habet: Stichus, si decem dederit, & ad annos
triginta peruenit, liber esto, namque ademptio
liberitatis vel legati, sub condicione facta, incipit
contraria conditionem legato vel libertati, quæ
prius data era, intencise.

14. Alferius Paulus libro 4. Digestorum.

Seruus qui testamento domino, cum decem here-

di dedisset, liber esse iussus erat, heredi mercede
referre pro operis suis solebat, cum ex mercede he-
res amplius decem receperit, seruus liberum esse
alebat, de ea re consulebat, respondit, non videt
liberum esse, non enim pro libertate, sed pro operis
eum pecuniam dedit, nec magis ob eam rem lib-
erum esse, quam si fundum à domino conduxisset,
& pro fructu fundi pecuniam dedit.

15. Aficanus libro 9. Quæstionum.

Mortuo herede, si statuliber locupletiore her-
editatem tanta pecunia, quantam dare sit ius-
sus, fecerit, veluti creditoribus soluendo, si variis
familia dandis latim cum ad libertatem esse ven-
tum, existimat.

16. Heres cum statuliberum decem dare iussum
venerit, condicione pronuntiavit, & traditionis
legem dixit, vi sibi potius, quam emporiori, eadem
decem darentur, quæribatur, vtr corus statuliber
pecuniam dando, libertatem conqueveret, respon-
dit, heredi dare debere. Sed si talem legem dixi-
set, vñ extraneo alicui statuliber pecuniam dare
respondit, & hoc casu conventionem valere, quia
heredi videtur soluere, qui voluntate eius ali-
soluit.

17. Ulpianus libro 4. Regularum.

Si statulibera quidquid peperit, hot seruum heres
dis est.

18. Neratius libro 3. Membranarum.

Si decem heredi dederit, iussus est liber esse, de-
cēdūt hereditate, & tantudem domino debet: dādo
hoc decem, non liberabitur, nam quod statuliber
ex peculio suo dare explendit, condicione causa
concessum est, ita interpretari debemus, vi non e-
tiam ex eo dare possit, quod extra peculium est, nec
me præterit, hos numeros peculiares possit dici,
quamvis, si nihil præterea seruus habeat, pecu-
lium nullum sit, sed dubitari non oportet, quia
hæc mens fuerit id constituentium, vt quasi ex pa-
tronio suo dandi eo nomine seruo potestas es-
set, qui id maximè sine iniuria dominorum con-
cedi videbatur, quod si ultra quis progedieretur
non multum aberit, quin etiam eos numeros, quos
domino subripiunt, dando, statuliberum condi-
cionis satisfactum existimet.

19. Paulus libro singulari de Libe-
ritatis dandis.

Si triennio dena date iussus, primo anno viginti
optulerit, non accipiente herede, non statim liber es-
t, quia, eis accipiter heres, non dum liber es-

set.

20. Ulpianus libro 14. ad Edictum.

Si seruus liber esse iussus sit, & legatum ei dari-
t, si filius quartumdecimum annum compleverit
& filius ante decesserit: libertas favore competet
die veniente: legato autem condicione deficit.

21. Paulus libro 16. ad Plautum.

Si pecuniam seruo legatum sit, qui iussus est
aliij dare decem, & sic liber esse, & heres cum
prohibuerit dare, deinde manumis-
suum habet: Stichus, si decem dederit, & ad annos
triginta peruenit, liber esto, namque ademptio
liberitatis vel legati, sub condicione facta, incipit
contraria conditionem legato vel libertati, quæ
prius data era, intencise.

22. Alferius Paulus libro 4. Digestorum.

Seruus qui testamento domino, cum decem here-

Liberitas ei competit: siuidiosum ei heredem fraudari.

1. ¶ De illo qui ruit: si inuitu herede dei, aut deficiente faciat numerus accipientes. & Iulianus ver exigitur, ex hac causa concessam videtur statulibetis alienacionem numerorum etiam inuitio herede, & ideo facere eos accipientis pecuniam.

2. ¶ Quod si heredi dare iussus est decem, & etiam summi heres feruosi velit seruus eam pendunt compescere, erit liber.

3. ¶ Is cui seruus pecuniam dare iussus est, ut liber efficiatur, si inuitu, si decem habuerit par-

ta statulibetum fore: quia ruit haec per eum, non ma-

nus daret. Iulianus autem ait, sauro libertatis, co-

nstituto iure hunc ad libertatem peruenientium, etiam

si potest habere & coperi decem. Adeo autem con-

stituto potius iure, quod ex testamento ad liberta-

tem peruenienti, si eidem & legatum signum eius est,

cui dare iussus est, ad libertatem quidem perue-

nient, non autem & legatum habiturus est, iure &

Iulianus putat, ut hoc ceteris legatarum simili-

fit. Diuera causa est eius, quem heres prohibet co-

dicioni patere, hic enim ex testamento ad liberta-

tem peruenit.

4. ¶ Heredi autem iussum dare, etiam heredis heredi dare posse Diuus Hadrianus rescripsit, & si hoc sensi testator, etiam in legario idem dicendum est.

5. ¶ Quædam condicione natura sui nec pos-

sunt codem tempore impleri, sed necessaria habent

temporis diuisionem, velut cum decem opera-

rum iussus est dare: quia opera per singulos dies

dantur. Igitur & si singulos, aurores det statulibet:

potest dici, cum impelle condicione: Alia cau-

sa operarum: quia haec necessaria singule eden-

sunt, sed & si heres acipere noluerit: non sta-

tum liber etiatis cum tempus transferit, per quod

operarum quantitas consumatur. Idem dicendum

est iussum Capuanum ire, & liberum esse, heres pro-

hibeat ire, tunc enim erit liber, cum peruenire Ca-

puanum potuerit, tunc enim videtur tempus tam o-

perarum prætationis, quam itineri.

6. ¶ Si ita quis accepit libertatem, Stichus, si heres cum non manumferit, liber est: poterit ab herede manumittit, non contra voluntatem testatoris, adi- mitur ei libertas, sed non tam continuum tempus exigendum est, ut pascipit cogatur heres, vel ex peregrinatione celerius reverti ad manumittendum, vel administrationem rerum necessariarum intermittere, ne rursus tam longum, ut quandum vivat, pro- trahatur manumissio: sed modicum, quo primum possit sine magno incommodo suo heres manu- mittere, quod si tempus adiectum fuerit, illud spe- cravitur.

21. Pomponius libro 7. ex Plautio.

Ab eo libro posteriorum ita refert: *Celens di- fferens metu, si ratione diligenter vellet vide- batur, liber est, si suage omnia & ceterum habet, diligen- tiam desiderare tam debemus, quia dominus, non quis seruus fuerit vilis, erit autem ei diligenter coniuncta fides bona non solum in rationibus ordi- nandis, sed etiam in reliquo reddendo. Et quod ita scriptum est, videbitur: pro hoc acipi debet, vi- deri poterit, sic & verba legis duodecim tabularum veteres interpretati sunt, si aqua plus auctoritate est, si nisi nocere poterit. Et si queretur, cui casu diligen- tiam probari oporteat: herediti arbitratum viri boni more agentium sequi debebimus, veluti si is, qui certam pecuniam dedidit, liber esse iussus est, non obsequio eo, cui si dedisset, eo modo poterit liber esse, quod potest, si ita sufficit scriptum, si heredi dedit.* 1. ¶ Pudentius Clemens aiebat: si ita sit fiduci cumsumrum relatum: *qui cum voleat, regi, restitu- tuat: si nullum elegit, cui restituere ceteris omnibus debet, Imperatore Antoninum constituisse.*

22. Pausilio libro 3. ad Vitellium.

Qui pecuniam data iugis est, nisi adiusta sit

eius det: heredibus dare debet pro partibus heredi- tariis, pro ea enim parte quaque accipere debet pro qua dominus est.

1. ¶ Si quidam ex heredibus, (quibus) dare de- beat, nomini sunt: da vit pro hereditariis por- tionibus.

2. ¶ Si heredibus nominatis etiam extranen- ius sit: extraneo virilis, ceteris hereditariis dari debent. Et si non solum Titum, sed etiam alios ad- ducet: hos virilem partem habituros, coleret de- autem hereditarias, Iulianus scribit.

23. Celsus libro 12. Digestorum.

*S*i iura quinq̄vium sc̄ibus etiam dederit, liber est, nec iuri, vel heredi, vel empiori post quin- quenam datur.

1. Si rationes redditissit, liberum esse iussum, non pauperit heres, rebus peculiaribus vendit, re- liqua solvere, perinde liber est, quasi condicione paruerit.

24. Marcellus libro 16. Digestorum.

*S*techus, si heredi mes aciem promiserit, vel operas da- strum se intraverit, liber est, potest expleri condi- cione, si promisit, non spopondit aliqua significatio- nis dicitur, ut potezat, etiam si non fit ita, ut obligatio;

25. Modestus libro 9. Differentiarum.

*S*tatuliberos veniundam posse, leges duodecim

tabularum, putauerunt, datus autem conditionis-

bus in venditione minime onerandi sunt, veluti ne-

intraloca feruunt, neque vñquam manumittantur,

26. Idem libro 9. Regularum.

*L*ibertate seruo sub condicione rationis redditis

testamento data, heres non solum scriptam ra-

tionem exigit, verum etiam quae scriptura ab

eo administrata est.

1. Si seruus iussus est, redditis ratione ad libertatem

peruenire, licet nullam administratur rationem,

nihiominus erit liber.

27. Idem libro 1. Pandectarum.

*S*i quis, cui dare iussus est, redemerit statulibeturum,

sc̄iunque rursus alij viderintur: nouissimo emi-

priori dabit, iam enim cum apud eum, cui dare ius-

sus est, dominum quoque seruus peruenit, si cum as-

seruerit, condicione que ab eo ad emptorem

transire Julianum placuit.

28. Iulianus libro 6. ex Cassio.

*S*i hereditas eius, qui seruus intra dies triginta

mortis sua, si ipso redditissit, liberum esse

iusterat, post dies triginta adita est: iure quidem

stricto ita manumisit, liber esse non potest, quo-

niam condicione desicitur: sed faur libertatis co-

rem perdixit, ut respondeatur, expletam condicio-

nem, si per eum cui data est, non staret, quo mi-

nus expleretur.

1. Si statulibet, antequam condicione libertatis o-

ptigerit, si quid comparaset: peculio legato non

celstrum, in libris Gaij Calpurnij scriptum est: nisi id

legatum in tempus libertatis collatum esset, video-

minus, cum peculium & accessionem & decessio-

nem habeat, augmentum quoque eius peculii, si

modis ab herede ei ablatum non sit, legato celstru-

rum, & magis hoc iure vitimur.

29. Pomponius libro 28. ad Quintum

Mucium.

*S*tatulibet à ceteris seruis nostris nihi pen-

deri poterit, sic & verba legis duodecim tabularum

veteres interpretati sunt, si aqua plus auctoritate

est, si nisi nocere poterit. Et si queretur, cui casu

diligentiam desiderare tam debemus, quia dominus,

non quis seruus fuerit vilis, erit autem ei diligenter

coniuncta fides bona non solum in rationibus or-

dinandis, sed etiam in reliquo reddendo. Et quod ita

scriptum est, videbitur: pro hoc acipi debet, vi-

deri poterit, sic & verba legis duodecim tabularum

veteres interpretati sunt, si nisi nocere poterit.

30. Idem libro 21. Quæstionum.

*T*auiliborum jura per heredem fieri non pos-

suunt duriora.

31. Idem libro 21. Quæstionum.

*E*ritis heredi decem dederit, liber esse iussus est.

*S*tatulibetur heres cum manumisit, ac postea de-

fuerit: heredi heredi pecunia danda non est,

quod enim placuit, heredi heredi dari oportere tunc

meministris locum habere, cum prior heres dominus

accepturus pecuniam fuit, quia causa fecit ambula-

tiam (et ita dixerim) conditionem, duæ sunt enim cau-

si, per quas in primis hereditis personæ condicione im-

plete: dominij ratio, item personæ demonstratio.

*P*rior causa transit in omnem successorem, ad quem

peruenient statulibet per dominij translati continua-

tionem, tunc personæ duxit eum, qui demonstratus est, alijs

heredes, iusnullum elegit, cui restituere ceteris omnibus de-

bet, Imperatore Antoninum constituisse.

32. Pausilio libro 3. ad Vitellium.

Qui pecuniam data iugis est, nisi adiusta sit

testamento aebat: se heredem esse, deinde Andronicus quæribat, si virginem dedisset, quoniam secundum eam sententia dicta est, statulibet, etiam si nihil videlicet sententia, tamen est, quod si trahatur ita, quæ refutatur, si optulit eam, quam tamen est, quæ refutatur, ex de veritate, non enim libertati sufficit, heredem in mora fuisse, si non id fieri per statulibet, quod remora morsa, libertati editum datur. Sed si statulibet, ita Iustinus scribit, ita putat ve- rum esse, si iurta iudicis vietas est, etiam si scriptus versus heres ex testamento, statulibet, etiam si parvissima conditione, et dolo, et liberum fore, tamen veritatem statulibet, etiam si scriptus rescripsit, posse dari pecuniam, et quod Aristoteles rescripsit, posse dari pecuniam, et respondere in tempore stipulationis, quod posit in Hispaniam peruenient, nec ante iure agi, placuit. Sed si heres, accepit rationibus, & reliquis computatis, donec se statulibet, non habent, quod infestat proscriptum, etiam literis ad eum missis palam faciat, cuicunque conditione libertatis inpleta videbitur. Quid ergo, si negetur, se reliqua traxisse, atque ideo, quia per heredem statulibet, et accipit rationes, liberum statutum: heres autem, neque se fecisse, moram, & reliqua debere statulibet, contendat, apud eum, qui de libertate cognoscatur, conditio si inpleta, constabit, cuicunque officio continetur, sed morsa considerare nec minime computare rationes: & si reliqua trahi coiperent, non esse liberum, pronuntiare. sed si nunquam negaret, ut reliqua debere, cum autem copueniret heredem, & rationes offere professus sit, refutatur, quidquid in reliquis esse constituit, & eius pecuniam regum numerare paratum idoneum obtulit; & heres in morsa statutum pro libertate dicitur.

33. Idem libro 9. Responorum.

*N*on videbitur per statulibet (non) stare, quia minus condicione libertatis existat, si de peculio, quod apud venditorem seruus habuit, pecuniam conditionis offerre, non possit, ad alienum enim peculium voluntas defuncti porrigit, non potuit. Idem est, & si cum peculio seruus venierit, & venditor, si de- rupti, peculium reginatur, quoniam enim ex emptio sit, etiam si apud emptorem peculium seruus non habuit.

34. Idem libro 2. Definitionum.

*I*n tabulis secundis filio seruum dare libertate sub- sistunt, iure statulibet prudentes munierunt, quod viuilla recipit, scilicet ut cum sua causa alie-

posse, Labeo, Trebatius responderunt, quia reddere eam magis quam dare, videtur. ego puto, si peculiares nummi fuerint, ex testamento eum liberum futurum.

3. **Damas** seruus, cùm heredi meo annorum (Septem) operas soluerit, liber esto. & si seruus intra septem annos in iudicio publico esset, septimus annus præteritus. Seruus autem non liberari debet: Labeo, etsi posset solueret annorum septem operas, liberum futurum, quod verum est.

4. **Siculus Attie** mille nummos dederit, liber esto. Atta, aviu testatore, decedit, non posse Stichum liberum esse, Labeo, Oſilijs responderunt. Trebatius, si ante testamentum factum Attia decessisset, idem: si posset, eum liberum futurum, Labeonis, & Oſilijs sententia rationem quidem habet, sed hoc iure vnum, vi seruus ex testamento liber: sit.

5. Si seruus operas extraneo dare iussus esset: nullus, nomine seruus sua operas dando, liberare seruus potest, quod in pecunia alter obseruantur, ipso te tempore reddere: voluntibus reliqua hereditibus, quatuor menses a posteriori, solummodo testatore cunctationi, & moram eorum proscrivebente, melius autem est, presumptionem pro statulibetis esse.

6. **Scelus** libro 24. Digestorum. **Ticho** libertas data est: Ab heredibus nisi peto, sed que corum committant, ut rationibus redditis Stichum manumittant, quantum est: cùm ampla pecunia exacte post mortem testatoris sibi commissa, reliquerit, & quatuor lumenas a colonis exactis rationibus non intulerit: hereditatemque ipsiheret, aperius clam horreis, sublatisque supellecili & velle, & apothecis exhaustus: an non prius ei fidicione missa libertas debeatur, quam ea, quæ mala ratione reliquatus est, reposuerit. respondit, non prius ei fideicommissam libertatem praestandum, quam & reliqua, & omnia, quæ per eum absent, restuisse.

7. **Pamphilus** liber esto, peculio suo heredibus verdato, quod seruus est: cùm plus domino d. beatis, quam in peculio habeat, & omnes res, quas in peculio habebat, bona fide hereditus dederat, an libertas ex testamento competat, respondit, nihil proponi, cur non competet.

8. **Pamphilus** liber, quem heredem ex parte infiniter, Stichum seruum prælegaverat, & ei libertatem his verbis dederat: Ita ut si tibi ex die mortis meae, per annos continuos quinque, mes, seruos sexagenas dederit, utrum eum manumittas. Pamphilus ante quinquennium moriens, heredibus institutis filio & uxori, de eodem Sticho ita canit: Stichus seruus, qui mihi testamento patroni mei certa conditione reliquis est, in beco, dit preficit, filio & uxori mea sine colla controvenerat, & cum tempore peracto manumittant, quantum est. (Si) Stichus sexagesimos numeros menses non præstaverit, an implio quinque annos fideicommissa libertas ei debeatur, respondit, nisi præstaret, fideicommissam libertatem non deberit.

9. **Paulus** libro 5. ad Plautium. **Stichus** seruum meum actor, fratriorem omnem aetus sui hereditatis reddiderit, eorum non satisfecerit, tibi isto tempore, cùm liber eritis, dari volo virginis, & peculium suum. Numitteretur: etiam si sine herede decessissent & submittentur: si ratione: quas egis per multos annos, sine subscriptone, testatoris heredi reddere paratus sis, liber ex testamento huius: cùm propera grauen valitudinem, testator non potuerit, rationibus subscribere, & testamento tamen subscripterit, respondit, ex fide ratio redderetur, reliquaque inferantur, liberum fore.

10. **Item** quero: ea, quæ exacta sunt per adiutores eius, neque calendario illata sunt, aut fraudulenter acta, huic possum: cùm esset, præpositus, respondit, id est, quod culpa eius deberet imputari spectare ad rationis reddendæ necessitatem.

11. **Item** quero, an eorum quoque nomine ratione haberi debet, quod neque à conductoriis præorum, neque à vilici pensione exegerit, & insuper etiam promissum eis dederit, respondit, supra responsum est.

12. **Item** quero, an eo nomine tenentur, quod o-

th nem rem suam, id est peculium, exportauerit, antequam rationes redderet, respondit, nihil eam rem impedit conditionem, si modo ratio reddere debet.

13. **Titus** testamento seruos actores singulos diversis personis legavit cum adictione, fractiones heredai reddiderint, deinde proprio capite ita scriptis: Omnes acti tui, eum non liberari debet: Labeo, etsi posset solueret annorum septem operas, liberum futurum, quod verum est.

14. **Stichus Attie** mille nummos dederit, liber esto. Atta, aviu testatore, decedit, non posse Stichum liberum esse, Labeo, Oſilijs responderunt. Trebatius, si ante testamentum factum Attia decessisset, idem: si posset, eum liberum futurum, Labeonis, & Oſilijs sententia rationem quidem habet, sed hoc iure vnum, vi seruus ex testamento liber: sit.

15. Si seruus operas extraneo dare iussus esset: nullus, nomine seruus sua operas dando, liberare seruus potest, quod in pecunia alter obseruantur, ipso te tempore reddere: voluntibus reliqua hereditibus, quatuor menses a posteriori, solummodo testatore cunctationi, & moram eorum proscrivebente, melius autem est, presumptionem pro statulibetis esse.

16. **Argentarius** coaditor, cùm penè totam fortunam in nominibus haberet, seruus, actores libertatem ita dedit: Quisquis mihi heres tuis, si Damas seruus meus, iussus sit, qui agitur nomine eius & Pamphilii: seruus, heredi meo rationes reddiderit, taliique seruus, a diu mortis mea intra mensuram extum: liber esto, quæcum est haec verba. Parique fecit, ad omnia, nomina pertinente, exceptis perditis: ut hoc significet, si omnem pecuniam ab omnibus exegerint, & heredi soluerint, vel ei nomine satisficerint: & si in exactione non nominum cessauerint intra sex menses, libertas illic non competit, respondit, manifestum esse conditionem verbi testamenti superscriptis poliam, igitur ita demum liberos fore, si aut ei pareant, aut per heredem sit, quo minus pareant.

17. **Lubo** libro 1. Pithanom à Paulo epistolarum.

18. **Si** quem seruum tuum, ad certum tempus statulibet, relinquere visci hil interest, vitro modo, caueat, si seruus, et si pignus operas dederit, liber esto. 19. **Paulus**: Si quis liber esse iussus fuerit, si decem heredi promisisset, quanquam ea promissio nullam rem habuita est: tamen promittendo liberabitur.

20. **Idem** libro 3. Pithanom. **Si** quis eundem hominem vxori suis legauerit, & cùm ea nupsisset, liberum esse iussit, & ea ex legge nupsit, liber fieri homo.

QVI SINE MANUMISSIONE AD libertatem peruenient,

21. **Paulus** libro 5. ad Plautium. **Si** seruus venditus est, ut intra certum tempus manus numeretur: etiam si sine herede decessissent & vendor & emptor, seruo libertas competit, & hos Diuus Marcus rescripsit. Sed eis mutauerit venditor voluntatem, nihilominus libertas competit.

22. **Modestinus** libro 6. Regularum.

23. **Erno**, quem pro derelicto dominus ob grauem infirmitatem habuit, ex edito Diu Claudi compedit libertas.

24. **Callistratus** libro tertio de Cognitionibus.

25. **Vm**; qui ita venit, ut intra tempus manus numeretur, & cum dies prestante libertatis veneratio, viuente yeaditore, & persequente in eadem voluntate;

voluntate perinde haberi, ac si ab eo, à quo debuit manumitti manumissus esset: uno vero autem videtur, non esse hic dum clavis voluntate explorandam, Diuus Marcus enim filio suo rescripsit.

26. **Ulpianus** libro 3. ad Sabinum.

27. **E** I, qui hac lege emptus sit, ut viuere emptore manumittatur, etiam mortuo competit libertas.

28. **Marcianus** libro 5. Regularum.

29. **Vi** ob, accedit donum, premium libertatis.

30. **Iacobus** libro 1. ad Sabinum.

31. **I** qui rationes reddiderint, quæcum per heredem sat, quo minus reddantur, videtur, ut viuere libertatem ex testamento, & liberum futurum.

32. **Stichus** libro singulare ad formulam hypocrateam.

33. **S** I quis obligatum seruum, ut manumittatur, ut rationes redderint, & libertas ex constituzione Diu Marci, licet bona omnia quis obligauerit, que habet habitu, ut sit. 34. **T**antum dicens: est, & si lege hac emerit, ne proficiatur: & profluerit.

35. **Paulus** libro singulare de libertatis usus dandis.

36. **I**mperator noster cum patre suo constituit in eo, quæcum potest adducere, profluerat ancillam, pecunia accepta manus inedita, non vendit, ut libertas est: nihil enim interesse, si abucas, & proflueras, an patraris profluerat esse, pretio accepto, cum possis exire.

37. **Papinianus** libro 9. Responsum.

38. **M**ancipia mater filie donauit, ut filia curaret, Mæa post mortem suam esse libera, cum donatio- nis legi non esset obtine percutare sex centum: con- fitionis Diu Marci, libertates optingere matre con- sentiente, respondit: quod si ante filiam /mater vita decessit, omnino.

39. **Paulus** libro 5. Questionum.

40. **A**ttius Largus vendidit ancillam ita, ut manumitteretur, non addito tempore, quæcum quando ex constituzione incipit ei libertas competit, celsante empore in manumittendo, respondit: Inspiciendū est, quid actu seruum cum primum potuisse, ut manumittere: an in potestate esset, emporis, quando vellit manumittere, priore casu facile tempus comprehendit poterit, posteriori viuere morentem competit libertas, si non apparuit, quid con- uenerit: si priorum inducer opinionem: id est, ut intra duos menses, si ambo prædicti sunt, tam seruus, quæcum empior est, et enī absente, nisi emptor intra quatuor menses impoferit libertatem, ex constitutionibus ad libertatem eripitur.

41. **Ulpianus** libro 3. Questionum.

42. **C**um is, sub condicione debet, manumittat si deicommisisti causa: Alia scita locum habet.

43. **S**i miles iure militari testame, ut factio, liberates deducit in fraudem creditorum, & non soluendo moriatur, impediuntur libertates,

44. **Marcianus** libro 1. Institutionum.

45. **E** Ille seruus liber non erit, qui coegerit, ut eum do- minus manumittat, & ille perterritus scriptis, liberum cum esse.

46. **I** Item nec ille liber fieri potest, qui à domino non est defensus in capitali criminis, posteaque absoluatur: est. 47. **Q**ui hac lege ve- nient, ne manumittantur, vel qui in statu prohi- bitione sine manumitti, ut ius iusti, et ius pacis, licet manumittantur, ad libertatem perueniant.

48. **Gaius** libro 1. Rerum ciuitanarum.

49. **N**on fraudem creditorum manumittere videtur, quæcum tempore quo manumittit, soluendo non est, vel datis libertibus destruitur est soluendo esse.

50. **S**æpe enim de facultatis suis amplius, quam in his, est, si erant homines, quod frequenter accidit, his, qui transmarinas negotiationes, & alii regionibus, quæcum in quibus ipsi morantur, per seruos ad eum, libertos exerceant, quod sæpe ad ritu istis nego- tiationibus, longo tempore id ignorant, & manumittendo fine fraudis consilio indulgent seruos suis li- bertatem.

51. **Marcianus** libro 13. Institutionum.

52. **N**on fraudem ciuitatum manumitti, ad libertatem non renunt, ut seruus censuit.

53. **Sed** Y.

54. **E**ruum pignori datum manumittere non pos- sumus.

55. **I** Italianus libro 64. Digestorum.

56. **C**olocupes existat, libertas ex testamento (non) co- petit. 57. **S**i autem sit, qui soluendo non est, hoc modo libertatem cederet. **Si creditur istis solidis, solutum fuerit, istius liber esto: non potest videtur fraudandor, ut creditorum liberos esse iussisse. 58. **S**i Stichus libro 3. ad Sabinum.**

59. **E** I, qui hac lege emptus sit, ut viuere emptore manumittatur, etiam mortuo competit libertas.

60. **S**i marcius libro 5. Regularum.

61. **Q**ui ob, accedit donum, premium libertatis.

62. **S**i Stichus libro 1. ad Sabinum.

63. **T**itius libro amplius in bonis, quam Stichum, & Pamphilum, habet, atque stipulani Me: non na- promisit, Stichus aut Pamphilum dare, sed tecum cederet, cu alium creditorem non habere, Stichus manumittere, libertas per legem Aliam Sententiam rescinditur, quamvis eam fuit in potestate: Titij, ut Pamphilum dat, teatram, quadrum, eum non dederit, quia interim mori posse, non sine fraude, stipulatoris Stichus manumisit. Quod si Pamphilum dari promisit, dubitamus, quin Stichus ad libertatem perueniat, quia sicut stipulans extra obligationem sit, Nam & qui ob aereos quinque Stichum, & Pamphilum pignori dederit, cum vterque eorum quindam aureo- rum sicut manumittere potest, at si Stichus solus pignori dederit, Pamphilum non videatur in fraudem creditorum manumittere.

64. **S**cavola libro 16. Questionum.

65. **V**lanius de eo loquitur, qui in substantia nihil aliud habeat, nam si habeat, quare non dicitur, vnu posse manumittit, quia, & vnu mortuo, soluendo est: & vnu manumisso, soluendo est, nec adiuvantem casus compitantes sint, aliqui & qui vnu & certum ex seruis suis promisit, neminem manumitteret.

66. **I**talianus libro 2. ad Vseum.

67. **F**erocem.

68. **S**ui in integris facultatibus, codicillis confirmati.

69. **S**ui, deinde, cum confitum creditorum fraudando cepisset, libertates codicillis dederit: optineri non potest, quo minus legi libertates interpellarentur, nā confitum testatoris fraudulentum non eo tempore obseruantur, quod codicilli confirmatur, sed quod libertas codicilli datur. 70. **M**inor annis viginti, cum seruum manumittere vellit, nec instans causam ad confitum manumittere haberet, et tibi cum, ut manumittere, sed negat, eum Proculis liberum esse, quoniam sicut legi facta est.

71. **S**crivarus libro 3. Questionum.

72. **C**um is, sub condicione debet, manumittat si deicommisisti causa: Alia scita locum habet.

73. **S**i miles iure militari testame, ut factio, liberates deducit in fraudem creditorum, & non soluendo moriatur, impediuntur libertates,

74. **M**arcianus libro 1. Institutionum.

75. **E** Ille seruus liber non erit, qui coegerit, ut eum do-

minus manumittat, & ille perterritus scriptis, liberum cum esse.

76. **I** Item nec ille liber fieri potest, si relegatus, manumittat.

77. **T**IT. IX.

78. **Ulpianus** libro 2. ad Sabinum.

79. **C**elsus libro duodecimo digestorum utilitatis gratia motus,

teruent, ingenui sunt, ut ecce si libertinus a principe natalibus suis restitutus fuerit, illis enim virtute natalibus restituatur, in quibus initio omnes homines fuerunt, qui in quibus ipse nascitur, cum servus natus esset. Hic enim quantum ad totum ius pertinet, perinde habetur, aqua si ingenuus natus esset. Nec patronus eius potest ad successionem venire. Ideoque Imperatores non facile solent quemquam natalibus restituere, nisi consentiente patrono.

3. *Scendit* libro 6. *Responsorum* respondit.

*Q*uod est, an ingenuitatis iure viatur is, quem sanguinis & nobilissimus Imperator natalibus suis restituit, sed ea res nec dubitationem habet, nec vix quam habuit, qui exploratum sit, ad omnem ingenuitatis statum restitui cum, qui isto beneficio principis vtatur.

4. *Pauli* libro 4. *Sententiam*.

*N*e filio patroni iniurio libertus natalibus suis restitui potest, quid enim intereat, si ipsi patrono, in filio eius fiat iniuria?

5. *Mediobonii* libro 7. *Regularium*.

*P*atrono consentiente debet liberus ab Imperatore natalibus restituti, ius enim patroni, hoc imputatio, amittitur.

13. *Libertinus*, qui natalibus, restitutus est, perinde habetur, atque si ingenuus factus, medio tempore maculan seruitutis non sustinuerit.

DE LIBERALI CAVSA, TIT. XII.

Vlpianus libro 54. ad *Editum*.

*S*i quando is, qui in possessione seruitutis constitutus est, litigare de condicione sua non patiatur, quod forte sibi suorum generi vellet aliquam iniuriam inferri: in hoc casu xquum est, quibuscum personis dari licentiam, pro eo litigare. Vixit parenti, qui dicas, filium in sua potestate esse, nam, etiam si nolit filius, pro eo litigavit: sed, etiam si potestate non sit, parenti dabitur hoc ius: quia semper parentis interest, filium seruitutem non subire.

1. *Verba* etiam vice dicimus, liberis parentum etiam iniuriorum cedem facultatem dari, neque enim modica filii ignominia est, si parentem ferum habeat.

2. *I*decirco visum est, cognatis etiam hoc dari debere.

3. *Gaius* ad *Editum prætoris urbani*, titulo de liberali causa.

*Q*uoniam seruitus eorum ad dolorem nostrum inimuriamque nostram porrigitur.

3. *Vlpianus* libro 54. ad *Editum*.

*A*mplius potest, naturalibus quoque hoc idem praestandum, ut parentis filium in seruitute quatum & manumissum possit in libertatem vindicare.

1. *Militi* etiam pro necessariis sibi personis de libertate litigare permititur.

2. *Cum* vero talis nemo aliis est, qui pro eo litiget, tunc necessarium est, dari facultatem etiam matris, vel filiis, vel sororibus eius, ceterisque mulieribus, que de cognatione sunt, vel etiam vxori, adire prætorem, & hoc indicare, ut causa cognita & iniuria ei succurratur.

3. *Sed* & si libertum meum, vel libertam dicam: idem erit dicendum.

4. *Gaius* ad *Editum prætoris urbani*, titulo de liberali causa.

*S*ed tunc patrono conceditur pro libertate liberti litigare, si, eo, ignorante, libertas venire se pafsus est.

5. *Vlpianus* (libro) 54. ad *Editum*.

*I*nter enim nostra, libertos libertasque habere.

1. *Q*uod si plures ex memoratis personis existant, qui velint pro hi litigare, prætoris partes in-

terponendz sunt, ut eligat, quem potissimum in hoc esse existimat, quod & in pluribus patronis obseruari debet.

6. *Gaius* ad *Editum prætoris urbani*. *B*enignus autem hoc perlequendum est, si superius, & infans etiique in seruitute trahiture non solum necessarii perionis, sed etiam extranei hoc permittantur.

7. *Vlpianus* libro 54. ad *Editum*.

*L*iberis etiam hominibus, maxime si maiores vi-

ginti anni venum de dari pauci sunt, vel in seruitute quaquer ratione deduci, nihil obstat, quo minus possint in libertatem proclaimare, nisi forte se venum dari pauci sunt, ut participauerit precium.

1. *S*i quis minor viginis annis, ad partendum premium, venum de dari pauci est, et hoc post viginis annos nocebit. Sed si ante quidem se venum dedit, post vicenatum autem annum premium partitus est, poterit ei liberis denegari.

2. *S*i quis sciens liberum emerit, non denegatur vendito in libertatem proclaimatio aduersus eum, qui cum comparauit: cuiusque si etatis, qui empius est, idcirco quia non etenim dignus, qui emit, etiam si scientem prudentemque se liberum emerit. Sed enim si potest alius cum emerit ab hoc qui sciens, ignorans, deneganda est ei libertas.

3. *S*i duo simul emerint partes, alter sciens, alter ignorans: videndum erit, numquid is, qui scit, non debeat nocere ignorantem, quod quidem magis est. Sed enim illa erit questione: partem solam habebit is, qui ignorauit, an totum, & quid dicimus de alia parte, an cum, qui scit, pertineat sed ille indignus est quid habere, qui sciens emerit, rursum, qui ignorauit, non potest maiorem partem dominij habere, quam emit, etenim sicutur, ut ei proficit, qui cum comparauit sciens, quod alius ignorauit.

4. *S*unt & aliae cause, ex quibus in libertatem proclaimatio denegatur, veluti si quis ex eo tellatae liberis iudicium patitur, sed in possessione libertatis sine dolo malo fuisse. Quid sit autem sine dolo malo fuisse, videamus, nam Iulianus ait, omnes, qui se liberos putant, sine dolo malo in libertate fuisse, si modo se pro liberis gerant, quamvis serui sint. Varus autem scribit, cum, qui se liberum sciat, dum in fuga sit, non videri sine dolo malo in libertate esse, sed simili atque desideri quasi fugitiu[m] se cereare & pro libero agere, tunc incipere sine dolo malo in libertate esse, etenim ait, cum, qui scit se liberum, deinde pro fugitiuo agit, hoc ipso, quod in fuga sit, pro seruo agere.

11. *Gaius* ad *Editum prætoris urbani*, titulo de liberali causa.

*I*cet fugaz tempore pro libero se gesserit, dicimus enim, cum in eadem causa esse.

12. *Vlpianus* libro 55. ad *Editum*.

*G*itur sciendum est, & liberum posse dolo malo in libertate esse, & seruum posse sine dolo malo in libertate esse.

1. *S*i infans subreptus, bona fide in seruitute fuit, cum liber est, deinde cum de statu ignatus esset, recessit, & clam in libertate morari coepit, hic non sine dolo malo in libertate moratur.

2. *P*otest & seruum sine dolo malo in libertate morari, vixit testamentum accepit libertatem, quod nullius momenti esse ignorat, vel vindicta ei impo sita est ab eo, quem dominium esse putavit, cum seruum non esset, vel educatus est quasi liber, cum seruum esset.

3. *E*t generaliter dicendum est: Quotiens quis in libertationibus duces, vel non iustis, sine calliditate tamen, putavit se liberum, & in libertate morari est: dicendum est, hunc in ea causa & esse, ut sine dolo malo in libertate fuerit, & que ideo possessoris commodo fruatur.

4. *P*robatio autem ad id tempus referetur, cum sine dolo malo in libertate fuerit, quo primum in his adiutum est.

5. *S*i operae alieui debeat, ut is, qui comparauit, haec ducio experiri potest.

6. *S*i quod damnum mihi dederit, qui ad libertatem proclamat, illo tempore, quo bona fide nulli seruitur, veluti si ego bona fide dominus, noxalis item pro eo opulsi, in id milu condemnavatur.

Si p-

11. *Gaius* ad *Editum prætoris urbani*, titulo de liberali causa.

*I*llud certum est, hoc solum in hac in factum actione deducit, quod dolo, non etiam quod culpa factum sit. Ideoque licet absolutus hoc iudicio fuerit, adhuc tam ea postea cum eo poterit lege Aquilia agi, cum ea legi etiam culpa tenetur.

12. *T*em certum est, tam res nostras, quam res alienas, quod tamen periculo nostro sunt, in hanc actionem deducivelut commodatas, & locatas. Certe depositis apud nos res, quia nostro periculo non sunt, ad hanc actionem non pertinent.

13. *Vlpianus* libro 55. ad *Editum*.

*R*ecipiens prætor calliditati eorum, qui cum liberos scirent, dolo malo passi sunt se propter eum venum dari, occurrit, dedit enim in eos actionem.

14. *Quod* actione totiens locum habet, quotiens non est in ea causa is, qui se venire passus est, ut ei ad libertatem proclamatio denegetur.

15. *P*olo autem non cum fecisse accipimus, quod non vltro intrixit emporem, sed qui dacepit.

16. *Pauli* libro 55. ad *Editum*.

*D*est, siue virilis sexus, siue feminini sit: dummodo

17. *M*odo cum, qui fixit se seruum, & sic venit, decipiendi emptoris causa.

18. *T*ame vi metuque compulsius fuit hic, qui distractus est: dicimus, cum dolo carere.

19. *T*unc habet empator hanc actionem, cum liberum esse nescire, nam si se liberum, & sic emit: ipse se circumvenit.

20. *Q*uare si filius & filias emit, si quidem ipse fecit, pater ignorauit: non adquisit patri actionem, hoc si peculiari nomine erit. Ceterum si patre mandante, hic queritur, an filii sciencia noceat, & puto, adhuc nocere: quemadmodum procuratoris negoti.

21. *P*lane si filius ignorauit, pater sciens adhuc dico, repletum patrem: etiam si peculiari nomine si: ius emit: si modo pater praesens fuit, potiusque filium emere prohibere.

22. *Pauli* libro 55. ad *Editum*.

*I*n seruo, & in eo, qui mandato nostro emit, tale est: si certum hominem mandaveris emi, sciens liberum esse, licet is, cui mandatum est, ignoret, idem sit, & non competit ei actio. Contra autem si ego ignorauit, procurator scit: non est mihi deneganda.

23. *Vlpianus* libro 55. ad *Editum*.

*I*n tantum ergo tenetur, quantum dedit, vel in quantum obligatus est: scilicet in duplum.

24. *Sed* vltro pretium tantum, an etiam id, quod pretio accessit, duplicitur, videamus & putem, omnino omnino, quod propter emptionem vel dedit.

25. *P*auli libro 55. ad *Editum*.

*V*el permutauit, vel compensauit eo nomine.

26. *Vlpianus* libro 55. ad *Editum*.

*V*el obligatus est, duplari debere. 1. *P*roinde si quid cuiusdam per hoc actionem licet iure detinendum est, in hoc editum cadere, duplari.

2. *O*bligatum vel ipsi venditori accipere debemus, vel alii obligatum. Nam quod dedit: siue ipse venditor, siue alii ex iussu eius: siue ipse, siue alius dederit: & que continebitur.

3. *O*bligatum accipere debemus, si exceptione se uerti non potest, ceterum si potest, dicendum, non esse obligatum.

4. *I*nterdum evenit, ut is, qui comparauit, haec ducio experiri potest.

5. *S*i quod damnum mihi dederit, qui ad libertatem proclamat, illo tempore, quo bona fide nulli seruitur, veluti si ego bona fide dominus, noxalis item pro eo opulsi, in id milu condemnavatur.

27. *M*ed. finis libro 1. de Poenis.

*V*titique eius duplum, quod propter emptio-

QVIBVS AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON LICET;

TIT. XIII.

Ulpianus libro 2. de officio Proconsulis.

Maiores viginti annis ita demum ad libertatem proclamare non possunt, si pretium ad ipsum, qui venit, per tenerit. Ex eis autem causis, quanvis maior vixit annis, se venuit dari passus sit, ad libertatem ei proclamare licet. 1. Minor autem viginti annis ne quidem ex causa supra scripta debet denegari libertatis proclamatio: nisi major annis viginti factus, duravit in servitute, tunc enim si pretium patitur sit: dicendum erit, denegari ei debet libertatis proclamacionem.

2. *Marcellus* libro 24. Digestorum.

Seruum quis per viam à Titis accepit, & testamento liberum esse iussit, quamquam soluendo defecerit, non erit ille liber, alioquin fraudabatur Titius: qui, non procedente quidem liberate, cuius habere eius agere potest: 2. D. si ad libertatem seruum peruenierit, nullam actionem habiturus est, quia nihil videbitur hæres ex defuncti dolo consecutus.

3. *Pomponius* libro 12. Epitularum & variarum lectionum.

Eis, qui se passi sunt venire, ad libertatem proclamandi licentiam denegari, quero, an & ad eos, qui ex mulieribus, quæ se passi sunt venire, nascuntur, ita servitus consultu pertinet. Dubitari non potest, quin ei quoque, quæ major annis viginti venire se passa est, ad libertatem proclamandi licentia fuerit deneganda. His quoque danda non est, qui ex ea nati tempore servitum est.

4. *Paulus* libro 12. Quæstionum.

Licinius Rufinus Julio Paulo. Is, cui fideicommissa libertas debebatur, post vicecentum annum veniri se passus est. Quero, denegandum sit ei ad libertatem proclamare. Monet me exemplum, cuiuslibet liberi hominis, nam est consuetus (scilicet) libertatem vendidisse: denegaretur ei ad libertatem proclamare, nec debet meliori loco intellegi: quod in servitute constitutus: passus est se venuit dari, quæ si esset libertatem consuetus, sed è contrario mouet mequod in hoc, de quo queritur, venditio constituit: & ea, qui veneant libero autem homine neque venditio constituit: & nihil est, quoniam veniat, peto itaque, plenis imis inferius. Respondit: Venditio quidem tam ferri, quæ liberis, contra huius potest: & stipulatio de editione contrahitur, non enim de eo loquimur, qui sciens liberum emit, nam aduersus hunc nec ad libertatem proclamatio denegatur. Sed is, qui adhuc seruum est, etiam iniurias veliti potest: quævis & ipse in eo malus sit, quod de conditione sua dissimilat: cum in sua potestate habeat, ut statim ad libertatem perueniat. Quod quidem non potest ei imputari, cui nondum libertas debetur. Pone, statim liberum passum se venuit dari, nemo dicturus est, superveniente conditione, quæ non sicut in eius potestate, libertatis petitionem ei denegandam. Idem puto, etiam si in ipsius potestate sicut condicio. Sed in propposito magis probandum est, ut degeneretur ei libertatis petitio, qui potuit petere libertatem, & maluit se venundari: quia indignus est auxilio prætoris fideicommissari.

5. *Idem* libro singulari ad Senatusconsultum Claudianum.

Si duo liberum hominem maiorem annis viginti semerimus, unus sciens eius conditionem, alter ignorans non propter eum, qui sit, ad libertatem ei proclamare permititur: sed propter eum, qui ignorat, servus efficitur: sed non etiam eius, qui sit, tantum alterius.

S I N G E N V S E S S E
dicitur,

TIT. XIV.

Marcellus libro 7. Digestorum.

Sliberius alterius, alio agente, ingenus pronuntiatus esse dicitur: sine vi: exceptione temporis, patrobus eius cognitio nem soleat exercitare.

2. *Saturninus* libro 1. de officio proconsuli.

Vi si venire passus est, maior, scilicet ut prestitum ad ipsum, per emere, probandum de libertate contendere, Dñus Hadrianus constiuit, sed interdum ita contendendum permisit, si pretium tuum reddidisset. 1. 2. Qui è ex libertate ingenitatu adi rati non ultra quæ inquinatum, quam in animali fuissent, pudentur. 2. Qui post quinq. annuum reperisse instrumenta ingenitatu hæc adiecerant, de ea re ipsos principes adire oportet cognituros.

3. *Pomponius* libro 5. Senatusconsultum.

Hoc sermone, *Adiectio natalibus*, de nullis aliis intellectu, genitum est, ut a me sensibili, quæ inveniuntur. Verbo autem *Relingo, et caro, et cetera*, etiam hoc intelligi genitum est: visq. ex quoque ex rebus: à quo manuisti, erant, ad quæ habebantur, scilicet, id quemadmodum accipiendo sit, videendum est: utrumque quæ ignorabitur dominis abstulisse, ite quod ex his adquisitum, reddere debent: ut vero etiam concessa & donata à manu, sibi ampliabitur, quod magis est.

4. *Ulpianus* libro 22. Quæstionum.

Oratioq. se prohibet, apud consiles aut præfides prouinciarum, post quinquennium à die manumissioni, in ingenitatu proclamare, nullam causam aut personam exceptit.

5. *Idem* libro 12. Responsum.

Patronum post quinquennium sententia pro ingenitatu dicitur, quo ignorantie res iudicata est, non se præscriptione temporis sumponendum, respondit.

6. *Ulpianus* libro 38. ad Edictum.

Qui videntur de hoc contenti, ut an quis liberum sit, siue ex parte detinatur, siue obsequium, desideratur, siue etiam famosa actio intendatur, siue in ius vocetur, qui se patronus dicit, siue nulla causa interveniat, rediutor prædictum. Sed & quoniam quis libertatem quidem se constitutus, liberum autem Gaij Seij se negantem prædictum datur. Rediutor autem alterius desiderante. Sed adorat: arabo, semper, qui se patronus dicit, fungitur: probareq. libertati suum necesse habebatur, si non probet, viciatur.

NE DE STATV DEFVNCTORVM post quinquennium queratur,

TIT. XV.

Marcianus libro singulari de Declaratoribus.

De statu defunctorum post quinquennium quæ?

2. *Sed nec eius statu retractatus est, qui intra*

quinquennium decessit, si per hunc quæstionem prædictum futurum est ante quinquennium mortuo.

2. *In modo nec de viu statu querendum est, si*

quæstio huius prædictum facit ei, qui ante quin-

quennium decessit, & ita Dñus Hadrianus cōstatuit:

3. *Sed interdu& intra quinquennium non licet de sta-*

tu defunctu dicere, n̄ oratione Dñi Marci cauetur:

vt, si quis ingenus pronuntiatus fuerit, licet ingeniu-

tatis sententia retractare: sed viuo eo, qui ingenus pro-

nuntiatus est, non etiam post mortem, in tantum, vt,

etiam si copia quæstio sicut retractationis, morte eius

extinguitur, vt eadem oratione cauetur. 4. *Si qui-*

dem in deteriorem conditionem, quæ statu retribu-

re i

re: secundum ea quæ dixi, præscribendum est. Quid ergo, si in meliore è velut pro seruo liberius dicatur, quare non admittatur quid enim, si seruo quis dicatur, quasi ex ancilla natus, quæ ante quinquennium mortua est? quare non licet, probare liberam fuisse: hoc enim & pro mortua est, & *Marcellus* libro quinto de officio consuli scripti, poite, ego quoque

equod patarentur, seruos suos in ingenuitatē proclamare, liberosque iudicari: senatus consultum fa-

ctum est Domitiani temporibus: quo cauum est, ut si quis probasset per collusionem quicquam factum, si iste hoīus seruus sit, fieret eius seruus, qui detexisse collusionem.

2. *Ulpianus* libro 2. de officio consulis.

Collusionem detegere ingenitatu post senten-

ta proper matri, vel patris memoriam post quin-

quennium à morte non retrahitam, conuenit.

1. Nec in ea re, que publicam tutelam meruit,

pupillis agentibus restituere auxilium tribuen-

ti tempus pubertatis, vel alterius rei suaderi quinque-

nium non currere, dicendum est. 3. Quinquen-

nium autem non ad perficiendam retractionem, sed

ad inclaudandam puto præsumit alter atque circa-

rum, qui ex libertate se in genitatu petiit.

4. *Oratione dñi Marci* caueat, vt etiam extra-

neis, qui pro altero postulandi ius haberent, liceret

detecte collusionem.

3. *Callistratus* libro 4. de cognitionibus.

Cum non iusto contradicatore, quis ingenius pro-

currit, aut ineficax est decreta, atque si nullus iudicata res interueniet, idque princeps

palibus constitutionibus caueatur.

4. *Ulpianus* libro 1. ad legem Iuliam & Papiam.

Sic libertinus per collusionem fuerit prænuntiatus.

Ingenuum collusione detecta, in quibusdam cau-

sis quasi libertinus incipit esse. Medio tamen tempo-

re antequam collusio detecta, & post sententiā de

ingenuitate latam, utique quasi ingenius accipiatur.

5. *Hermogenianus* libro 5. Iuris epitomatum.

Sententia pro ingenuitate dictam, & collusione

prætextu se vel retractare permititur. 1. Si plus

res ad collusione deleganda pariter accedant, eam

cauta cognitione, qui debet admitti, comparatis omnium

morbis, & aetatis, & cuius magis interest, status

oportet.

LIBER QVADRAGESIMVS PRIMVS.

DE AD QVIRENDORERVM

de domino.

Gaius libro 2. Rerum cotidianarum sue

aureorum.

Naturalem autem libertatem recipere intellegi-

tur cum vel oculos nostros effugierit: vel ita sit

in conspectu nostro, ut difficultas sit eius persecutio.

1. Illud quæstum est, an fera Vestia, quæ ita vuln-

era sit, ut capi possit, statim nostra esse intellegatur.

Tribatio placuit, statim nostram esse.

Et eo vsque no-

stram videri donec eam persecutur, quod si defes-

trum est, etiam persequi, definire nostram esse, & tursus

fieri occupantis, itaque si per hoc tensus, quo eam per-

sequimus, alius eam ceperit eo animo, ut ipse lucrifac-

cetur: videtur nobis eum commississe. Plerique

non aliter putarentur eam nostram esse, quæ si eam

ceperimus: quia multa accidere possunt, ut eam non

capiamus: quod verius est. Apium quoque natura

fera est. Itaque qui in arbore nostra confederant, an-

tequam a nobis alioce concludantur, non magis no-

stra esse intelliguntur, quæcum volvures, quæ in no-

stra arboridum fecerint. Ideo, si alius eas incisae-

rit, earum dominus erit. 3. Fauo quoque, si quos

haec fecerint, sine furto quilibet possidere potest. Sed

(vt supra quoque diximus) qui in alienum fundum

ingreditur, potest à domino, si eam prouiderit, iure pro-

hiberi, ne ingrederebetur. 4. Examen, quod ex alioce

volvaverit, eovque nostrum esse intellegitur,

donec in conspectu nostro effugiat, ne difficultas eius per-

secutio est, alioquin occupantis sit.

5. *Pausonius* libro 6. Institutionum.

Nālū manufacta emittit ac reuertit solita sunt,

habent, ut in silvas cant, & redeant: quorum & ipsorum seram esse naturam, nemo negat. In his autem animalibus, quae consuetudine abire & redire solent, talis regula probata est: ut eouisque nostra esse intellegatur, donec reuerendi animum habent, desiderant nostra esse, & hanc occupantum. Intelleguntur autem desideri reuerendi animum habere tunc, cum reuerendi consuetudinem deseruerint. 5. ¶ Gallinarum & anserum non est sera natura palaem est enim, alias esse seras gallinas, & alios feros anseres. Et aqua si quilibet modo anseres mei & gallinae meae iubat, ut iubat euolauerint, ut ignoramus, ubi sunt: tamen nihilominus in nostro dominio tenentur. Quia de causa sicut nobis tenebuntur, qui uero ex hostiis capiuntur, utre genitum statim capientium sunt.

6. Florentius libro 6. Institutionum.

Item quae ex animalibus dominio nostro eodem iure subiectis nata sunt.

7. Gaius libro 2. Rerum cotidianarum
sive aureorum.

A Deo quidem, ut & liberi homines in servitutem deducantur, qui tamen, si euaserint hostium potestatem, recipiunt pristinam libertatem.

1. Praeterea quod per alluvionem agro nostro flumen adicit, iure gentium nobis adquiritur. Per alluvionem autem id videtur adicere, quod ita paulatim adicitur, ut intellegere non possimus, quantum quoque inuenient temporis adicitur.

2. Quod si vis fluminis partem aliquam ex uno praedio detraxeris, & meo praedio attuleris palaem est, eam tuam permanere. Plane si longiore tempore fundo meo holeris, arboreisque locis traxeris, in

meum fundum radices egerint: ex eo tempore videatur in eo fundo acquisita esse. 3. Insula qua in mari nascitur, quod raro accidit, occupantis fundum enim esse creditur. In lumine nata, & (quod frequenter accidit) si quidem median partem fluminis tenet, communis ei corum, qui ab utraque parte fluminis proprie ripam possident, pro modo latitudinis cuiusque praedij, quae latitudine prope ripam sit, quod si altera parti proximior sit, etiam est tamen, qui ab ea parte prope ripam praedij possident.

4. Quod si uno latere perpperit flumen, & alia parte novo riuu fluere coepit, deinde infra nouum iste riuu in veterem se converterit: ager qui a duobus riuis comprehensus in formam insule redditus est, eius est scilicet, cuius & suis. 5. Quod si toto naturali alueo redditum flumen alias fluere coepit: prior quidem alueus corum est, qui proprie ripam praedij, pro modo scilicet latitudinis est, quae latitudine prope ripam sit: nouus autem alueus eius iuris est, cuius & ipsum flumen est publicus iuris gentium.

Quod si post aliquot temporis ad priori alueum reversum fuerit & flumen: riuus non alueus corrum est, qui proprie ripam eius praedij possident. Cuius tamen totum agrum nouus alueus occupauerit: licet ad priorem alueum reversum fuerit flumen, non tamen is, cuius est ager fuerat, stricta ratione quicquam in eo alueo habere potest, quia & ille ager, qui fuerat, desit esse, amissis propriis formis.

& quia vicinum praedium nullum habet, non potest ratione vicinitatis villam partem in eo alueo habere, sed vir est, id optinet.

6. Aliud sane est, si cuius ager totus inundatus fuerit: namque inundatio speciem fundi non mutat, & ob id, cum recesserit aqua palaem est eiusdem esse, cuius & suis:

7. Cum quis ex aliena materia sciem aliquam suo nomine fecerit: Nerua & Proculus putant, hunc dominum esse, qui fecerit: quia, quod factum est, antea nullus fuerat. Sabinus & Cassius magis naturalem rationem efficerit: tamen, ut qui mater, ita dominus fuerit, idem eius quoque, quod ex eadem materia factum est, domini uero est, etiam in vicinum fundum radices egerit communis est.

8. Martius libro 3. Institutionum.

Pro regione cuiusque praedij. 1. ¶ Sed & si in confito lapis nascatur, & sunt pro induiso communis praeditum erit lapis pro induiso communis, si terra exceptus sit.

9. Gaius libro 2. Rerum Cotidianarum sive aureorum.

10. Cum in loco aliquis aliena materia edificaverit, ipse dominus intellegitur adicere, iugis omnis, quod inedificatur, solo cedit. Nec tam iste, qui mater, dominus fuit, desit eius dominus effe, sed tantisper neque vindicare, eam potest, neque ad exhibendum de ea agere: propter legem duodecim tabularum, quae caetur, ne quis tignum alienum eisibus suis iunctum exire cogatur, sed duplum procedat. Appellazione autem tigni omnes materie significantur, et quibus edificantur. Ergo si aliqua ex ea causa dirutum est edificium, poterit mater dominus nunc eam vindicare, & ad exhibendum agere.

11. Illud recte figuratur: si id edificium venderit is, qui edificaverit, & ab emptore longo tempore capiun, potest dirutum sit, & ab eis dominus materia vindicationem eius habeat, causa dubitacionis est, eis est ipsi, quo inveniatur edificium longo tempore capta est, singula quoque res, ex quibus constat, capta est, quod non placuit.

12. Ex diverso si quis in alieno solo sua materia edificaverit: illius est edificium, cuius & solum est, eis est, qui alienum solum esse, sua voluntate amissis proprietatem materie intellegitur.

Itaque neque diruto quidem edificium vindicatur, nisi eius materie compertit. Certe, si dominus soli petat edificium, nec solutum pretium materie, & mercedes fabrorum: poterit per exceptionem dolii mali repellere. vique si nescit, qui edificavit, alienum esse solum: & tanquam in suo bona fide edificavit, nam si seit, culpa ei oblii potest, quod tecum edificavit in eo solo, quod intellegetur alienum.

13. Si alienam plantam in meo solo possero, mea erit, ex dñro, si meam plantam in alieno solo possero, illius erit, si modo utroque casu radices egerit, antequam enim radices egerit, illeius permanet, cuius & suis. His conveget est, quod

14. Idem libro 5. Membranarum.

Vadit in litora publica non ita sunt, ut ea, quae in patrimonio sunt populi: sed ut ea, quae prius a natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominum pertenerunt, nec dissimilis condicio eorum est, atque piscium & ferarum: quae simili atque adpresens sunt, sine dubio eius, in cuius potestate perueniunt, & dominij sunt.

15. Illud videndum est, sublatu edificio, quod in litore positum erat, cuius condicione est, hoc est, utrū maneat eius, & eius fuit edificium: ad eius in pristinam causam

16. Idem libro 2. Institutionum.

17. Martius libro 3. Institutionum.

18. Gaius libro 2. Rerum Cotidianarum sive aureorum.

19. Martius libro 3. Institutionum.

20. Gaius libro 2. Rerum Cotidianarum sive aureorum.

21. Martius libro 3. Institutionum.

22. Martius libro 3. Institutionum.

23. Martius libro 3. Institutionum.

24. Martius libro 3. Institutionum.

25. Martius libro 3. Institutionum.

26. Martius libro 3. Institutionum.

27. Martius libro 3. Institutionum.

28. Martius libro 3. Institutionum.

29. Martius libro 3. Institutionum.

30. Martius libro 3. Institutionum.

31. Martius libro 3. Institutionum.

32. Martius libro 3. Institutionum.

33. Martius libro 3. Institutionum.

34. Martius libro 3. Institutionum.

35. Martius libro 3. Institutionum.

36. Martius libro 3. Institutionum.

37. Martius libro 3. Institutionum.

38. Martius libro 3. Institutionum.

39. Martius libro 3. Institutionum.

40. Martius libro 3. Institutionum.

41. Martius libro 3. Institutionum.

42. Martius libro 3. Institutionum.

43. Martius libro 3. Institutionum.

44. Martius libro 3. Institutionum.

45. Martius libro 3. Institutionum.

46. Martius libro 3. Institutionum.

47. Martius libro 3. Institutionum.

48. Martius libro 3. Institutionum.

49. Martius libro 3. Institutionum.

50. Martius libro 3. Institutionum.

51. Martius libro 3. Institutionum.

52. Martius libro 3. Institutionum.

53. Martius libro 3. Institutionum.

54. Martius libro 3. Institutionum.

55. Martius libro 3. Institutionum.

56. Martius libro 3. Institutionum.

57. Martius libro 3. Institutionum.

58. Martius libro 3. Institutionum.

59. Martius libro 3. Institutionum.

60. Martius libro 3. Institutionum.

61. Martius libro 3. Institutionum.

62. Martius libro 3. Institutionum.

63. Martius libro 3. Institutionum.

64. Martius libro 3. Institutionum.

65. Martius libro 3. Institutionum.

66. Martius libro 3. Institutionum.

67. Martius libro 3. Institutionum.

68. Martius libro 3. Institutionum.

69. Martius libro 3. Institutionum.

70. Martius libro 3. Institutionum.

71. Martius libro 3. Institutionum.

72. Martius libro 3. Institutionum.

73. Martius libro 3. Institutionum.

74. Martius libro 3. Institutionum.

75. Martius libro 3. Institutionum.

76. Martius libro 3. Institutionum.

77. Martius libro 3. Institutionum.

78. Martius libro 3. Institutionum.

79. Martius libro 3. Institutionum.

80. Martius libro 3. Institutionum.

81. Martius libro 3. Institutionum.

82. Martius libro 3. Institutionum.

83. Martius libro 3. Institutionum.

84. Martius libro 3. Institutionum.

85. Martius libro 3. Institutionum.

86. Martius libro 3. Institutionum.

87. Martius libro 3. Institutionum.

88. Martius libro 3. Institutionum.

89. Martius libro 3. Institutionum.

90. Martius libro 3. Institutionum.

91. Martius libro 3. Institutionum.

92. Martius libro 3. Institutionum.

93. Martius libro 3. Institutionum.

94. Martius libro 3. Institutionum.

95. Martius libro 3. Institutionum.

96. Martius libro 3. Institutionum.

97. Martius libro 3. Institutionum.

98. Martius libro 3. Institutionum.

99. Martius libro 3. Institutionum.

100. Martius libro 3. Institutionum.

101. Martius libro 3. Institutionum.

102. Martius libro 3. Institutionum.

103. Martius libro 3. Institutionum.

104. Martius libro 3. Institutionum.

105. Martius libro 3. Institutionum.

106. Martius libro 3. Institutionum.

107. Martius libro 3. Institutionum.

108. Martius libro 3. Institutionum.

109. Martius libro 3. Institutionum.

110. Martius libro 3. Institutionum.

111. Martius libro 3. Institutionum.

112. Martius libro 3. Institutionum.

113. Martius libro 3. Institutionum.

114. Martius libro 3. Institutionum.

115. Martius libro 3. Institutionum.

116. Martius libro 3. Institutionum.

117. Martius libro 3. Institutionum.

118. Mart

reccidit, perindeaque publicus sit; si autem in eo adscitum fuisset, quod proprius est, ut exiliari debeat: si modis recipit pristinam litoris Speciem.

55. *Idem libro 5. Regularum.*

Qui autem in ripa fluminis edificat, non suum facit.

16. *Festinus libro 6. Institutio-*

nium.

In agris limitatis ius alluvionis locum non habere, constat, idque & Diaua Pius constituit. Et Trebatius ait: agrum qui, hofibus devictis, ea conditione concessus sit, ut in cunctatem veniret, habere alluvionem, neque esse limitatum: agrum autem mancupatum, limitata sui serui sciretur, quid cuique datum esset, quid venisserit, quid in publico reliquit esset.

17. *Vlpianus libro 1. ad Sabinum.*

Si duo domini seruo communis rem tradiderint: adquirit alteri ab altero.

18. *Idem libro 4. ad Sabinum.*

Per hereditarium seruum, quod est eiusdem hereditatis, heredi adquiri non potest: & maximè ipsa hereditas.

19. *Pomponius libro 3. ad Sabinum.*

Liber homo, qui bona fide mihi seruit, id, quod ex operis suis aut ex re mea pararet, ad me pertinere sine dubio. Arito ait: quod vero quis ei dominaverit, aut ex negocio gesto adquisierit, ad ipsum pertinere. Sed hereditatem legatus neque adquisiri emihi per cuiusque neque ex re mea, neque ex operis suis id sit, nec vila eius opera esset in legato. In herestate aliquatenus: quia per ipsum adiretur, quod & Varius Lucullus aliquando dubitabat, sed verius esse, non adquiri, etiam si testator ad me voluerit pertinere. Sed licet ei minimè adquirit: attamen, si voluntas evidens testatoris appareat, statuendam esse ei hereditatem. Sed Trebatius: si liber homo bona fide seruens, iussu eius, cui seruit, hereditatem adserit: heredem ipsum fieri nec interesse, quid seruens, sed quid fecerit. Labeo contradicit ex necessitate id fecisset, quod si ita sit, & ipse velle ipsum fieri heredem.

20. *Vlpianus libro 29. ad Sabinum.*

Traditio nihil amplius transferre debet vel post ad eum, qui accipit, quam est apud eum, qui tradit. Si igitur quis dominium in fundo habuit, id tradendo transfert, si non habuit: ad eum, qui accipit, nihil transfert.

21. *Quotiens autem dominium transferitur: ad eum, qui accipit, transferuntur: quale fuit apud eum, qui tradit, si seruus fuit fundus, cum seruituribus transi, si liber, si fuit, & si forte seruitutes debebant fundo, qui traditus est, cum iure seruitutum debitum transferuntur. Si quis igitur fundum dixerit liberum, cum tradere cum seruus sit: nihil juris seruus is fundi detrahitur: verum tamen obligaturque se, debetque præstare quod dixit.*

22. *Si ego & Titius rem emerimus, et que Titio & quasi meo procuratori tradita stipulatio, nihili quoque quæsumus dominium, quia placet, per liberam personam omnium rerum possessionem quæsi posse, & per hanc dominium.*

23. *Pomponius libro 11. ad Sabinum.*

Si seruum vi possidens, aut clam, aut preceps, per hunc stipulandum, vel rem accipientem potest adquirere.

24. *Idem libro 43. ad Sabinum.*

Qui bona fide alicui seruat: sicut seruus alienus

est, sive homo liber est, qui dolid ex re eius, cui seruit, adquirit: ei adquiri, sive bona fide seruit. Sed & si quid ex operis suis adquisierit, similiter modo ei adquirit, nam & operæ quodammodo ex re eius, cui seruit, habentur: quia iure operas ei exhibere debet. Qui bona fide seruit.

1. **T**amdiu autem adquirit, quamdiu bona fide seruit, ceterum si ceperit, sive cum alienum, vel liberum videamus, an ei adquirit, quod in eo est, utrum iniunctum spectamus, & singula momenta & magis ei, ut singula momenta spectemus.

2. **G**eneraliter dicendum est: quis seruit, ei adquirere non potest, sibi cum quod ex re sua, hoc est eius, cui bona fide adquisitum: quod autem ei cum datu sibi adquirere non potest, ei adquirit, qui bona fide seruit.

3. **Q**ui quis quoque bona fide seruat, & virtute adquirit, sed singulis ex re sua, quod autem ex re alterius est, utrum pro parte ei, cui bona fide seruit: pro parte dominio, si seruus sit: aut si liber sit, eius cui bona fide seruit: vero ei debeat adquirere totum, ex cuius re est, videamus. Quam speciem Scenula quoque tractat libro secundo questione, ait enim: si alienus seruus duobus bona fide seruit, & ex unius eorum readquirat: ratione facies ut ei dumtaxat in solidum adquirat, sed si adiectus eius nomen, ex cuius re stipulatio: nec dubitandum esse ait, qui ei soli adquiratur, quia & si ex re ipsius stipulatur: alteri ex dominis nominatis stipulando, solidum ei adquirit. Et in inferioribus probat: vis, quamvis non nominatum, nec ius suu meo, ex re tamen mea stipulatus sit, cum pluribus bona fide seruens: mihi soli adquirat, nam & illud receptum est: ut quotiens communis seruum omnibus adquirere non potest, sibi cum adquirere, qui potest: & hoc Julianum quoque scriberes, sive retulisti, eoque iure vitium.

24. *Paulus libro 14. ad Sabinum.*

In omnibus, quæ ad eandem speciem reverti (nō) possunt, dicendum est, si materia manente species dumtaxat forte mutata sit, (veluti si meo xie statuam, aut argento scyphum fecisset) me corum dominium manere.

25. *Calistratus libro 2. Institutio-*

Nisi voluntate domini alterius nomine id factum sit, propter consenitum enim domini tota res eius sit, cuius nomine facta est.

26. *Paulus libro 14. ad Sabinum.*

Sed si meis tabulis nauem fecisset, quam nauem auctor, qui aluei non fuit, annis circumfuit, altero, cum lucum, qui aluei esset, sicutem relinquens, & circumfuisse caput, certos cum paulatim collundo locum evinentem supra alueum fecit, & cum allueo auxit. Quibus posterioribus modis priuata insula sit eius, cuius aget propior fuerit, cum priuata existat, nam & natura fluminis hæc est: ut, cursu suo mutato, aluei causam mutet, nec quicquam interstitium, utrumque aluei dumtaxat solo mutato, an de coquido superfluum solo & terra sit, que ratur, virumque enim eiusdem generis est. Primo autem illo modo, causa proprietatis non mutatur.

27. *Paulus libro 15. ad Sabinum.*

1. **P**roculus indicat, hoc iure nos vti, quod Setio & Labeo placuerit: in quibus propria qualitas explicantur, si quid additum erit, toto cedit, ut status pes, aut manus: scypho fundus, aut anflecto fulcrum: nauta tabulariædico clementum, tota enim eius sum: Quibus ante fuerant.

2. **A**rbor radicis cruta, & in alto posita, priusquam coaluerit, prioris domini est, vbi coaliuit, a grœ cedit, & si rursus cruta sit, non ad priorem dominum reverterit, nam credibile est, alio terrazzamento aliud faciat.

3. **S**i meam lanam feceris purpuram: nihil omnis meam esse, Labeo ait: quia nihil interest incepurum, & eam lanam, quæ in luxuriam exiū ecclisidisset, atque ita primitum colorem perdidisset.

27. *Pomponius libro 30. ad Sabinum.*

Quidquid in fatto argento alieni argenti addideris: nos esse tuum totum argento, fatendum est. AD contraria, si tuum lecyphum alieno plumbo plumbaueris, & alieno argento ferrum naueris: non dubitatur, lecyphum tuum esse, & à te recte vindicari. 1. **V**bi simul plura contribuantur, ex quibus unum medicamentum sit, aut coctis odoribus vaguetur facinus: nihil hic suum vere, dicere potest prior dominus, quare potius,

1429

De adquirendo rerum domo

potissimum existimari, cultus nomine factum sit eius esse.

2. **C**um partes duorum dominorum ferrumne cohærent: hz, cum quereretur, veri cedant: Celsus ait: pro portione rei ultimandum, vel pro pretio cuiusque partis. Sed si neutrā alteri accessio boni est, videamus aut virtusque esse dicenda sit, hec mala confusa: aut eius, cuius nomine ferrina est, et Proculus & Pegasus existimat, suam cuiusque rem manere.

28. *Item libro 33. ad Sabinum.*

Si supra tuum patrem vicinum, sedificauerit: proprium eius id, quod adibauerit, fieri, Labeo & Sabinus aint, sed Proculus, tuum proprium quemadmodum tuum fieri, quod in solo tuo aliis adibauerit, quod verius est.

29. *Paulus libro 16. ad Sabinum.*

Iter eos, qui secundum unam ripam prælia habent, insula in flumine sit, non pro individuo communis sit, sed regionibus quoque diuīsus, quantum enim ante cuiusque eorum ripam extantum velutā linea in dñebris per insulam translata, quisque eorum in ea habebit certis regionibus.

30. *Pomponius libro 34. ad Sabinum.*

Ergo si insula nata adquerit fundo, meo, & in scriptore partem fundi vendiderit, ad cuius frumentum insula non recipit: nihil ea insula pertinet. Ut ad emporensem: adem ex causa, quæ nec ab initio quidem eius fieri, si iam tunc, cum insula nata, ceterum, eiusdem partis dominus fuisse.

1. **C**elius filius si in ripa fluminis, quæ secundum agnum meum sit, arbor nata sit, meam esse ait: quia solum ipsum meum privatum est, vñus autem eius publicus intelligitur, & ideo, cùm exsiccatus esset aliueus proximorum sit: quia iam populus conseruitur.

2. **T**ribus modis insula in flumine sit, uno, cum agnum, qui aluei non fuit, annis circumfuit, altero, cum lucum, qui aluei esset, sicutem relinquens, & circumfuisse caput, certos cum paulatim collundo locum evinentem supra alueum fecit, & cum allueo auxit. Quibus posterioribus modis priuata insula sit eius, cuius aget propior fuerit, cum priuata existat, nam & natura fluminis hæc est: ut, cursu suo mutato, aluei causam mutet, nec quicquam interstitium, utrumque aluei dumtaxat solo mutato, an de coquido superfluum solo & terra sit, que ratur, virumque enim eiusdem generis est. Primo autem illo modo, causa proprietatis non mutatur.

3. **A**lluvio agnum restituit eum, quem impetravit, totum abilitat. Itaque si aget, qui inter viam publicam & huius fuit, inundatione fluminis occupatus esset, si sedecim impetu recessu fluminis restitutus: ad pristinum dominum pertinet. Flumina enim censitorum vice funguntur: ut ex privatum, itaque sicuti hic fundus, cum alueus fluminis faciat, futurum publicus: ita nunc priuatus eius debet, cuius ante fuit.

4. **A**rbor radicis cruta, & in alto posita, priusquam coaluerit, prioris domini est, vbi coaliuit, a grœ cedit, & si rursus cruta sit, non ad priorem dominum reverterit, nam credibile est, alio terrazzamento aliud faciat.

31. *Paulus libro 31. ad Edictum.*

Nymquam nuda traditio transferit dominium: sed ita, si vendito, aut aliqua iusta causa praecedit, propter quam traditio sequeretur.

5. **T**henlaurus est vetus, quemadmodum in his cunctis, cuius non exstet memoria, ut iam dominum non habeat, sic enim si eius, qui inuenitur, quod non alterius sit. Alioquin si quis aliud vel lucri causa, vel metus, vel custodiz, condiderit sub terra: non est thenlaurus, cuius etiam sursum sit.

32. *Gaius libro 11. ad Edictum.*

Provinciale.

Etiam inuiti nobis per seruos adquiritur p[ro]p[ri]etatis, ex omnibus casis.

1430

33. *Vlpianus libro 4. Disputationum.*

In eo, quod seruo castrensi ante aditam hereditatem filij familias nullis legatur vel eo, quod stipulatur, seruus: tractatur apud Marcellum libro vicesimo, ex cuius persona, vel stipulatio, vires habent, vel legatum. & puto verius, quod & Secundus videtur, & ipse Marcellus tractat, si quidem adetur hereditas: omnia, ut in hereditario seruos si adita non sit, in proprio patris, esse spectandas. Et si vñus seruus fuerit huic seruo relicitus, modo patri videri delatum, modis hereditari, nec a persona in personam creditur transire.

2. **E**saeum dictatione quis vicius, etiam si res fuerit subtrafacta, aut cessare, aut non ferti actionem, dicitur, si ex testamento adierit: quoniam hereditas futurum non sit, aut si non adierit, patri dabitur futuri actionem & conditio.

3. **Q**uotiens seruus hereditarius stipulatur, vel per scriptum accipit ex persona defuncti vices consumit, ut Julianus placet, cuius & valuit sententia, testantis personam spectandam esse, opinatis.

34. *Idem libro 4. de Censibus.*

Hereditas enim non hereditis personam, sed de fundi sustinet: ut multis argumentis iuris ciuilis comprobatum est.

35. *Idem libro 7. Disputationum.*

Si procurator meus, vel tutor pupilli, rem suam qualem mean, vel pupilli, alij tradiderint: non recusat ab eis dominium, & nulla est alienatio, quia nemo errans, tem suam emittrit.

36. *Julianus libro 13. Digestorum.*

Cum in corpus quidem, quod traditum consistat, in causis vero differentiis: non animaduertitur ineficax sit traditio. Vñluti si ego credam, ex testamento tibi obligatum esse, ut fundum tradam: tu existimes, ex stipulatu tibi eum deberi. Nam & si pecuniam numeratam tibi tradam donandi gratia, tu eam quasi creditam accipias, & illud receptum est: ut circa causam dandi atque accipendi diligenterimus.

37. *Idem libro 44. Digestorum.*

Per seruus, qui pignori datum est, creditori nea posessus adquiritur, quia nec stipulationes, nea mandationes, nec vñlo alio modo per eum seruum, quicquam ei adquiritur, quamvis posessio penca sit.

1. **S**i vñus ex dominis seruo communis pecuniam donauit, in potestate domini est, quemadmodum seruo communis pecuniam donet, nam si hoc solum egerit, ut ea separetur a suis rationibus, & in peculio serui permaneat eiusdem domini proprietas, si vero eo modo pecuniam seruo communis donare solet, si sociorum communitate pro portione, quam in seruo habebunt.

2. **S**ed sequens quartio locum habeat, consitutus, socium ita seruo communis pecuniam donasse, ut proprietatem suam maiores vellent. Si ex hac pecunia seruus fundum comparauerit, et sic in fundis communis sociorum pro portione do minij. Nam & si furtiu[m] nummis seruus communis fundum comparauerit, sociorum erit pro portione dominij. Neque enim, ut fructuarium seruus ex fructuarium non adquirit proprietario, ita & communis: seruus ex alterius domini non adquirit alteri domino, sed quemadmodum in his que aliunde adquiruntur, diversa condicione est fructuarium, & seruus communis (velut) cum altero fructuario non adquirat, alter dominis adquirat) ita quod ex quidem fructuarium adquisitum fuerit, ad eum solum pertinet: quod ex alterius dominii seruus communis adquisierit, ad vñlumque dominium pertinet.

3. **S**icut seruus communis stipulando nominatim alteri domini: sicut per tradicionem accipi-

22

Hereditas id in aliis patibus iustis pro domino habetur, adhucque hereditati quoque ut domino per seruum hereditarium acquiritur. In his sanè in quibus factum personae operae substantia desideratur, nihil hereditati queri per seruum potest, ac propter ea quæcumque serui hereditatus heres institui possit, etiam, quia adire iubatis dominii persona desideratur, heres expectandus est. 1. Vt usfructus, qui si ne persona constituit non potest, hereditati per seruum non adquiritur.

63. *Paulus* libro 2. *Manualium*.

Quæ non possunt sola alienari, per universitatem transiunt, ut fundus dotalis, ad heredem: res, cuius aliquis commercium non habet, nam ei legari ei non possit; tamen fieres institutus, desinens eius efficitur.

63. *Trei boni* libro 7. *Disputationum*.

Si, qui in aliena potestate est, thensaurum inuenit, persona eius, cuius adquirit, hoc erit dicendum: et si in alieno agro inuenierit, partem ei adquirat, et in parens doaminive loco inuenierit, illius totus sibi autem in alieno, pars.

2. Si communis seruus in alieno inuenierit, utrum pro domini partibus, an semper aquis adquirat? et si nile est, aqua in hereditate, vel legato, vel quod ab aliis donata seruo traditur, quia et thensauri usdotum fortunæ creditur, vel pars, quæ inuenitorum cedit ad socios, pro qua parte serui quisque dominus est, peritacit. 3. Si communis seruus in domino vienius fundo proprio inuenient de parte, quæ soli dominio semper cedit, non est dubium, quin solus dominii prædicti sit, et verum, et si ex parte serui alter fons videndum est, et numquid simile sit, atque cum stipulatum seruus in aliis viis dominii, aut per traditionem aliquid accipit, vel nominatim alteri, quod magis dici poterit.

3. Quid si seruus, in quo usfructus alienus est, inuenierit in eius locis, qui seruus proprium habet: an totum illius sit? et si in alieno, an partem eidem adquirat, et vero fructuarius in specie in illo est, numerus operis serui adquiratur, hinc, terram soidem, que invenit: ut hoc dicatur fructuarius esse, quod vero subito in abdito loco positum, nihil agens, sed alienum inuenient proprietatis dominii sit, ego nec illius ad fructuarium pertinet partem arbitrator, neminem enim seruorum opera thensaurum querit, nec ea proprieitate tunc terram sodebat, sed alij rei operari inserviebat, et fortuna aliud dedit, itaque si in ipsius fructuarius agro inuenierit, ut puto partem solam, ut agri dominium, habitum, alteram ad eum, cuius in seruo proprietas est, pertinet. 4. Quid si creditor inuenierit, in alieno videbium inuenient, partem itaque sibi, partem debitori praestavit, nec recepta pecunia restituere, quod iure inuentoris, non creditoris, ex thensauro apud eum permansit. Quæ cum ita sit: et cum ex principiis auctoritate creditor ut proprium agrum tenere caput iure dominij; intra constitutum luendi tempus, pignoris causa veritus: post transactum quem tempus, thensaurum in eo inuenient ante sollem pecuniam totum tenebit: oblatu vero intra constitutum tempus debito: quoniam invenient prestatu, aquæ in simplici penitore reuocantur, restituunt debitis, sed pro parte sola: quia dimidium inuentoris semper placet relinquit.

64. *Quintus Iustinus* *Scalola* libro fin-

gulati opus.

Quæ quisque aliena in censum dedit, nihil magis eius sunt.

65. *Labeo* libro 6. *Pithanon à Paulo Epitomatorum*:

Si epiphilum sibi misero: non erit ea tua, an inquam sibi redditus fuerit. *Paulus*: Immo contra, nam si sibi dicitur: sibi in tabellaria magna, et eadem referit, et padi-

causa litteras tibi misero: simul sique tabellario tuo tradidero, tu scis. Idem acciderit in his litteris, quæ ut duntaxat rei gratia misero, veluti si petieris a me, ut te alij commendarem, & eas committas, tibi misero litteras. 1. Si qua infula in flumine propria tua est, nihil in ea publici est. *Paulus*: Immo in genere insularum, rupiæ fluminis, & littora mari proxima publica sunt, non secus aque in continentia agro idem iuris est.

2. Si qua infula in flumine publico, proxima tua fundo, nata estea tua est. *Paulus*: Videamus, ne hoc falsum sit de ea infula, quæ non ipsi aliœ fluminis coheret, sed virgulæ, aut alia qualibet levia materia ita sustinetur in flumine, ut solum eius non tangatur, atque ipsa monetur, hec enim proprium publica, aque ipsius fluminis est infula.

3. *Paulus*: Si infula in flumine nata tua fuerit, deinde inter eam insulam & contrariam ripam alia infula non fuerit: mensura eo nomine erit instruenda a tua infula, non ab agro tuo proprio quem ea infula tua facta fuerit, nam quid interest, qualis ager sit: cuius proprius propinquitatem posterior infula, cuius sit, queratur. 4. *Labeo* libro eodem: Si id, quod in publico innatum aut edificatum est, publicum est; infula quoque, quæ in flumine publico data est, publica esse debet.

66. *Uxuleius* libro 6. *Interdictorum*.

Cum prægas mulier legata, aut uscapta, & alijs modo alienata, parat: eius sicut partus, cuius est ea, quæ emerit: non cuius tunc fuisset, cum considereret.

DE AD QUIREND A, V E L AMITTENDA possessione,

Tit. II.

Paulus libro 54. ad *Edictum*:

Possessio appellata est (v. & *Labeo* sit y à seibus) quasi posse: quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei infinita. *Graci* κέρασις dicunt.

1. Dominumque rerum ex naturali possessione cepisti, *Nerua* filius sit, cistisque vel vestigium remaneare de his, quæ terra, mari, calce, & cœpiuntur, nam haec protinus eorum sunt, qui primi possessionem eorum adprehenderint. Item bello capita, & infula i. mari enata, & gemmæ, lapilli, margarita in littoribus inuenient eis sunt, qui primus eorum possessionem mandat, est.

2. Apiscimus autem possessionem per nosmet ipsos. 3. *Furius* & *pupillus* sine tutoris auctoritate non potest: incipere possidere: quia affectionem tenendi non habent, licet maximus corpore suo rem contingat, sicuti si quis dormienti aliiquid in manu ponat. Sed pupillus tutore auctore incipere possidere. *O filius* quidem & *Nerua* filius, etiam sine tutoris auctoritate possidere incipere posse pupillum, aiunt: eam enim rem facit, non iuris esse, quæ sententia recipi potest, si eius statim sit, ut intellectum capiant.

4. Si vir uxori cedat possessionem, donationis causa: plerique, putant possidere eam: quoniam res facta infirmari iure civili non potest, & quid autem dicere, non possidere mulierem: cum matru sybi noluit possidere, proximus amiserit possessionem?

5. Item adquirimus possessionem per seruum, aut filium, qui in potestate est: & quidem earum rerum, quæ peculiariter tenent, etiam ignorantes: sicut *Sabino*, & *Cassio*, & *Iuliano* placuit: quia nostra voluntate intellegatur possidere, qui eis peculiariter habere permisimus. Itgit ex causa peculiaris & infantis & furiosus adquirunt possessionem, & uscapiant: & heres si hereditarius seruus emat.

6. Sed & per eum, quem bona fide possidemus: quoniam alienus sit, vel liber: possessionem adquirere: quæ si in tabellaria magna, & eadem referit, et padi-

adquiri nobis possessionem per eum. Sed nec vero domino aut sibi adquirere, qui ab alio possidetur.

7. Per communem, sicut per proprium, adquirandas etiam singuli in solidum, si hoc agat seruus, ut vni adquirat: sicut in dominio adquirendo.

8. Per eum, in quo usumfructum habemus, possidere possumus, sicut ex operis suis adquirere nobis solet, nec ad rem pertinet, quod ipsum non possidemus: nam nec illum.

9. Ceterum & ille, per quem volumus possidere, talis esse debet, ut habeat inesse possidendi.

10. Et ideo si furiosum seruum usus, ut possidet: nequaque videris adprehendere possidemus.

11. Quod si improprietem miseris ad possidendum, incipies possidere: sicut pupillus, maxime tutoe auctore, adquirit possessionem.

12. Nam, per ancillam, quin possis nancisci possessionem, non dubitatur.

13. Pupillus per seruum sive puberem, sive iubilem adquirit possessionem, si tutoe auctore possidet, ut cum ire in possessionem.

14. Per seruum, qui in fuga sit, nihil possidet, nisi possidere, *Nerua* filius sit, licet respondeatur, quoniam ab alio non possidetur, à nobis cum possidet, ideoque intercedit etiam uscapio. Sed vultus eius, cuius recipit ea, ut in pleatrum uscapio, quoniam non vultus sit eius possessionem. Possessionem autem per eum adquirere, sicut per eos, quos in prouincia habemus, *Caius* & *Iulianus* sententia est.

15. Per seruum corporaliter pignori datum, non adquirere nos possessionem, *Iulianus* ait, ad unum enim tantum causam, videri eum à debito, ut possidere possidet, *Neratus* & *Proculus*, & solo animo non posse nos adquirere possessionem, si non antecedat naturalis possidio. Ideoque si thensaurum in fundo meo possum sciam, contundu me possidere, sicut aliquæ possidendi a seculore habueris, quæ deit naturali possessioni, id animus impler. Ceterum quod *Brunius* & *Manilius* putant, quoniam fundum longa possessione cepit, etiam non est verum, is enim, qui nescit, non possidet thensaurum, quoniam fundum possidet, sed & si sciat, non capiet longa possessione: quia scit alienum esse. Qui dant putant, *Sabinus* sententiam veriorem esse: nec alias cum, quæ sit, possidere, nisi si loco motu sit, quia non sit sub custodia nostra, quibus consentio.

16. Ex plurimis causis possidere eandem rem possimus, ut quidam putant, & eum, qui uscapio, & pro empore & pro suo possidere, sic enim & si ei, qui pro empore possidet, heres sim; eandem rem & pro empore & pro herede possidere, nec enim, si cut dominum non potest nisi ex una duntaxat causa possimus.

17. Si ex parte ligredi instituto seruus legatus sit: propter partem, quam ex causa legati habendus adquirere fundi hereditarij possessionem.

18. Idem dicendum est, si seruum communem iussore adire hereditatem, quia propter meam adquirere.

19. Hæc, quæ de seruis diximus, ita se habent, si & ipsi velini nobis adquirere possidemus, nam si inebas seruum tuum possidere, & eo animo intrer in possessionem, ut nolit tibi, sed potius Tito adquirere: non est tibi causa possidere.

20. Per procuratorem, ut oratione, curatorem, & possidere nobis adquiritur. Cum autem suo nomine nati fierint possessionem, non cum ea mente, ut operam duntaxat suam accommodarent: non possidet, quoniam usus, ut quoq; id, tenero videaris. *Sabinus* tamen scribit, eum, qui precario, dederit, & ipsi possidet. & eum, qui precario adcepit. Idem *Trebatus* probat existimat, possidere alij, iusti, alij iniuste possidere, duos iniuste, vel duos iuste non possidet, quoniam *Labeo* reprehendit, quoniam in summa possessionis non multum interest, iuste quia iniuste possidat, quod est verius, non magis enim eadē possidet, apud duos esse potest, quoniam ut si dare videaris, in eo loco, in quo ego sto, vel, in quo ego deo, ut sedere videaris. 6. In iniuste quoq; possessione affectio eius, qui possidet, intuenda est. Itaq; si in fundo sit, & tamen nolis cum possidere: protinus amites possessionem. Igitur apud & animo solo potest, quoniam acquiri non potest. 7. Sed eti animo solo possideas; licet alius in fundo sit: adhuc tam possideas, 8. Si quis natus, domi & latronibus occupatus, & dominus tibi conteritus, noluerit accedere, amisisti eum, possidere: placet. Quod si seruus vel colonus, per quos corpore possidebamus, decelerint, discesserint: animo retinebo possidemus. 9. Et si alij tradiderint, amito possidemus. Non constat, possidere nos, donec aut nostra voluntate discesserint, aut delecti seruimus. 10. Si seruus, quæ posse, & liber, se gerat, ut fecit *Spartacus*, & inducit librale pari paratus seruus videbitur a domino possidere, cui se aduersarium preparat, sed hoc: ita verum est, si diu in libertate moratur, alio-

cuicunque voluntate. Sed *Nerua* filius ait, pgr seruum, quæ peculiariter adquisierint, & possidere & uscapio possit, sed quidam contra putant: quoniam ipse legatos non possidet.

2. *Ulpianus* libro 70. ad *Edictum*.

Si hoc iure vimus, ut & possidere, & uscapio municipes possint: idque eis & per seruum, & per libertam personam adquiratur.

3. *Paulus* libro 54. ad *Edictum*.

Possidendi autem possint, quæ sunt corporalia.

1. Et apiscimus possessionem corpore & animo, neque per se animo, aut per se corpore. Quod autem diximus, & corpore & animo adquirere nos debere possessionem, non videtur ita accipendum est, ut, qui fundum possidere velit, omnes glæs circum ambulet, sufficiat, quilibet partem eius fundi in trore, dum mense & cogitatione hac sit, ut totum fundum videtur ad terminum velit possidere.

2. Incertam partem rei possidere nemo potest, veluti si hac mente sit, ut quidquid *Titius* possidet, ut quoq; velis possidere. 3. *Neratus* & *Proculus*, & solo animo non posse nos adquirere possessionem, si non antecedat naturalis possidio. Ideoque si thensaurum in fundo meo possum sciam, contundu me possidere, sicut aliquæ possidendi a seculore habueris, quæ deit naturali possessioni, id animus impler. Ceterum quod *Brunius* & *Manilius* putant, quoniam fundum longa possessione cepisti, quoniam nesciat in fundo esse, non est verum, is enim, qui nescit, non possidet thensaurum, quoniam fundum possidat, sed & si sciat, non capiet longa possessione: quia scit alienum esse. Qui dant putant, *Sabinus* sententiam veriorem esse: nec alias cum, quæ sit, possidere, nisi si loco motu sit, quia non sit sub custodia nostra, quibus consentio.

4. Ex plurimis causis possidere eandem rem possimus, ut quidam putant, & eum, qui uscapio, & pro empore & pro suo possidere, sic enim & si ei, qui pro empore possidet, heres sim; eandem rem & pro empore & pro herede possidere, nec enim, si cut dominum non potest nisi ex una causa possimus.

5. Ex contrario plures eandem rem in solidum possidere non possunt, cœta naturam. *CEppa* est, ut cum ego aliquid teneam, tu quoq; id, tenero videaris. *Sabinus* tamen scribit, eum, qui precario, dederit, & ipsi possidet. & eum, qui precario adcepit. Idem *Trebatus* probat existimat, possidere alij, iusti, alij iniuste possidere, duos iniuste, vel duos iuste non possidet, quoniam *Labeo* reprehendit, quoniam in summa possessionis non multum interest, iuste quia iniuste possidat, quod est verius, non magis enim eadē possidet, apud duos esse potest, quoniam ut si dare videaris, in eo loco, in quo ego sto, vel, in quo ego deo, ut sedere videaris. 6. In iniuste quoq; possessione affectio eius, qui possidet, intuenda est. Itaq; si in fundo sit, & tamen nolis cum possidere: protinus amites possessionem. Igitur apud & animo solo potest, quoniam acquiri non potest. 7. Sed eti animo solo possideas; licet alius in fundo sit: adhuc tam possideas, 8. Si quis natus, domi & latronibus occupatus, & dominus tibi conteritus, noluerit accedere, amisisti eum, possidere: placet. Quod si seruus vel colonus, per quos corpore possidebamus, decelerint, discesserint: animo retinebo possidemus. 9. Et si alij tradiderint, amito possidemus. Non constat, possidere nos, donec aut nostra voluntate discesserint, aut delecti seruimus. 10. Si seruus, quæ posse, & liber, se gerat, ut fecit *Spartacus*, & inducit librale pari paratus seruus videbitur a domino possidere, cui se aduersarium preparat, sed hoc: ita verum est, si diu in libertate moratur, alio-

Quin ex possessione seruitutis in libertatem reclamauerit, & liberale iudicium implorauerit: nihilominus in possessione mea est, & animo eum posideo donec liber fuerit pronuntiarus.

12. Salus hibernos & huiusque animo posseidemus, quamvis certis temporibus eos relinquaremus.

13. Ceterum animo nostro, corpore etiam

alio posseidemus, sicut diximus per colonum &

seruum. Nec mouere nos debet, quod quasdam eiūs

ignorantes posseidemus; sed, quas serui peculiariter

parauerunt, nam videtur eas corundem & animo

& corpore posseidere.

14. Nerus filius, res mo-

Viles, exceptu homine, quatenus sub custodia nostra

sunt, haec enim posseidemus est, quatenus, si velimus,

naturalem possessionem nanciscimus. Nam pe-

cus simul atque a vera rea remittit, ita exciderit, ut

non inueniatur protinus delinere a nobis posseidere,

licet a nullo posseidatur, diligenter atque si sub

custodia mea sit, nec inueniatur: quia praeferia eius

sit, & tantum cestum interim diligens inquisito.

15. Item serua Vefia: quas viuariis inclu-

serimus & pesces, quos in piscinas conicerimus, à

nobis posseidemus, qui in stagno sunt, aut

seras, quae in siluis circumspissas vagantur, à nobis

non posseidemus: quoniam relata sunt in libertate na-

turali, alioquin etiam si quis siluam emerit, videri

cum omnes seras posseidere, quod fallum est.

16. Quidam recte putans, columnas quoque

quae ab adiunctis nostris volant, item apes, quae ex aliis nostris euolant, & secundum con-

suetudinem redeunt, à nobis posseidere.

17. Labeo & Nerus filius responderunt, de-

finere, me possidere cum locum, quem solum aucto-

mare occupaverit.

18. Si rem apud te deposita,

futu faciendo causa contredaueris: definit posseidere.

19. Sed si is, qui apud

me deposita, vel commodavit, eam rem vendiderit

mihi vel donauerit: non videbor causam posseidio-

nis mihi mutare, qui ne posseidebam quidem.

20. Genera possessionum tot sunt, quot &

cauzae adquirendi eis: quod non sit, velut

pro empore, pro donat, pro legato, pro dote, pro

herede, pro noxa dedito, pro suo. sicut in his, que

terram, maris, vel ex holibus capimus, vel quae ipsa-

vit in rerum natura est, nec finis. Et in summa ma-

gis unum genus est possidendi, species infinita.

21. Vel etiam potest diuidi possessionis

genus in duas species: ut possidetur aut bona fide,

aut non bona fide.

22. Quod autem Quintus Mucius inter ge-

nera possessionum posuit, si quando iussu magistratus

rei seruanda causa: vel quia damni infecti non

caueatur miti, posseidemus: ineptissimum est, nam

qui creditorem rei seruanda causa, vel quia damni

infecti non caueatur, mittit in possessionem, vel ven-

tit nominem non possessionem, sed custodium rerum

& obseruationem concedit. & ideo cum damni infec-

ti non caueante vicino, in possessionem miseri sumus;

si id longe tempore fiat: etiam possidetur nobis,

per longam possessionem capere prator, causa co-

gotia, permittit.

4. Ulpianus libro 67. ad Edictum.

Quidam filius peculiaris nomine adprehendens

rit, id statim pater eius posseidet, quamvis igno-

ret in sua potestate filium. Amplius, etiam si filius ab

alio tamquam seruus posseidetur, idem erit proban-

dum.

5. Paulus libro 63. ad Edictum.

Si quis ut filius familiis vendiderit: da

Ulpianus libro 70. ad Edictum.

Naturaliter videbitur possidere is, qui vsum fructu-

habet.

6. Nihil commune habet proprietas

cum possessione. & ideo non denegatur ei inter-

dictum tamen possidet, quicepit rem vindicare, non

enim videbitur possessionem renuntiasset, qui rem vidi-

cavit.

7. Idem libro 75. ad Edictum.

Ulpianus referit: cum lapides in Tiberio

demersi essent naufragio, & post tempus ex-

trahi: an dominum in integro fuit per id tem-

pus, quo erant mersi. ego dominum me rei-

potu, possessionem non potui. Nec est simi-

le puto, possessionem non potui.

Nec mouere nos debet, quod quasdam eiūs

ignorantes posseidemus; sed, quas serui peculiari-

ter posseidemus, quamvis ignoramus.

8. Ulpianus libro 70. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

9. Ulpianus libro 73. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

10. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

11. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

12. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

13. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

14. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

15. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

16. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

17. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

18. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

19. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

20. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

21. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

22. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

23. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Si quis ut seruus

posseidet, qui ambo

possidemus, non

poterimus.

24. Ulpianus libro 76. ad Edictum.

21. Idem libro 13. ex Celsio.
Non videtur possessionem adepus sit, qui ita
natus est ut eam retinere non possit.

22. Idem libro 1. Epistularum.

Cum heredes instituti sumus: aditae hereditate, o-
mnia quidem iura ad nos transeunt; posseditio
tamen, nisi naturaliter comprehendens, ad nos non
pertinet.

23. Vlpianus libro 30. ad Sabinum.
In his, qui in hostium potestate peruerterunt,
et retinendo iura rerum suarum singulare ius est.
corporaliter tamen possessionem amittunt, neque
enim possunt videri aliquis possidere, cum ipsi ab
aliis possidente, sequitur ergo, ut reuersus his no-
na possessione opus sit, etiam si nego, medio tem-
pore res eorum possidere.

24. Idem libro 14. Epistularum.
Qod seruus tuus ignorante, te, vi possidet et
non possidet quoniam es, qui in tua potestate
et ignorante tibi non corporalem possidit, sed
suum potest adquirere, sicut id, quod ex peculio
ad eum peruerterit, possidet, nam tum per seruum
dominus quoque possidere dicitur. summa scilicet
cum ratione, quia, quod ex iusta causa corporali-
ter a seruo tenetur, id in peculio serui est, et pecu-
lium, quod seruus civiliter quidem possidere non
potest, sed naturaliter tenet, dominus creditur pos-
sidente, quod vero ex maleficio adprehenditur, id ad
domini possessionem ideo non pertinet, quia nec
peculiis causam adprehendit.

25. Pomponius libro 23. ad Quintum
Mucium.

Si id, quod possidemus, ita perdidemus, ut igno-
remus, ubi studeamus possidere.
Et per colos, & inquilinos, aut seruos no-
stros possidemus. Et si moriantur, aut furere incipi-
ant, aut alii locent, intelleghimus nos retinere
possessionem. Nec inter colos, & seruum nostrum,
per quem possessionem retinemus, quicquam in-
tererit.

26. Idem libro 27. ad Quintum Mucium.
Ocus certus ex fundo & possidet, & per lon-
gam possessionem capi potest, & certa pars pro
agdissimo, que introductur vel ex emptione, vel ex
donatione, vel qualibet alia ex causa. Incerta autem
pars non traditae capi potest, velut si ita tibi tra-
dam, Quidquid miseri in eo fundo est, nam qui igno-
rarenc tradere, nec accipere id, quod incestum est,
potest.

27. Petrus, libro 5. Epistularum.

Si is, qui animo possessionem fatus retineret, fu-
stere copiaret, non potest, dum fureret, eius fatus
possessionem amittere: quia furiosus non potest de-
sinere animo possidere.

28. Terullianus libro 1. Questionum.

Si aliquam rem possideam, & candem postea con-
duciam: an amittam possessionem? multum refer-
it, in his quid agatur: primum enim resert, verum sci-
am possidere, aut ignorare, & verum quasi non mea
rem conducam, an quasi meam, & sciens meam esse,
verum quasi proprietatis respectu, an possessionis

tantum. Nam & si recte meam tu possideas, & ego
emam a te possessionem eius rei, vel stipulatvris
erit & emptio, & stipulatio, & sequitur, et & prece-
rium, & conductio, & specialiter possessionis lo-
lius conducendus, vel precario rogandise animus in-
terueniat.

29. Vlpianus libro 30. ad Sabinum.
Possessionem pupillum sine tutoris autoritate
amittere posse, constat: ut animo, sed ut cor-
pore definit possidere, quod est enim facti, potest
amittere. Alia causa est, si forte animo possessione
velut amittere, hoc enim non potest.

30. Paulus libro 15. ad Sabinum.
Qui vivunt, qd possidet: singularis res, que
in edificio sunt, non videtur possidere. Idem
dicti, debet, & de nata, & de armario.

1. Possessionem amittimus multi modis, velut
si mortuum in eum locum intulimus, quem pos-
sideremus, namque locum religiosum aut sacrum
non possidemus, eis contemptuus religio-
nes, & pro priuato eum tentamus: sicut hominem
liberum.

2. Item cum pretor idcirco in possessionem reg-
iulsi, quod danni non promitterebat: possessionem
in iudicium dominum amittere, Labro aut.

3. Item, quod mari aut flumine occupatum sit,
possidere non debemus, aut si, qui possidet, in-
alterius potestem perire.

4. Item, quod mobile est, multis modis desiderans
possidere: si aut nolimus, aut seruum (puta) manu-
mittamus item si, quod possidemus, in eum spe-
cie translatum est: veluti vestimentum ex lana fa-
ctum.

5. Quod per colonum possideo: heres meus, nisi
spicere natus, possessionem, non potest possidere, re-
tinere enim animo possessionem possimus, spicere
non possimus. Sed quod pro empore possideo, per
colonum etiam uscapiet etiam heres meus.

6. Si ego tibi commiseraui Tito, qui putet
tuum eleemosynilo minus ego id possidere. Et idem
erit, si colonus meus fundum locauerit, aut si, apud
quem deposueram, apud alium rursum depoluerit.
Et id quamlibet per plurima personam factum ob-
seruandum ita erit.

31. Pompeius libro 32. ad Sabinum.

Si colonus non deferenda possessionis causa exis-
tet de fundo & co-redit, eundem locatorum
possidere, placet.

32. Paulus libro 15. ad Sabinum.

Quavis pupillus sine tutoris autoritate non
obligetur, possessionem tamen per eum reti-
nemus.

1. Si conductor rem vendidit, & eam ab empto
conduxit, & utriusque mercatus præstet, prior locator
possessionem per conductorem, redditissime reti-
net.

2. Infans possidere, recte potest si tutor aucto-
cepit, nam iudicium infantis suppletur autorita-
te tutoris, utilitas enim eaufa hoc receptum est,
nam alioquin nullus sensus sit infantis accep-
ti possessionem. Pupillus tamen etiam sine tutoris au-
toritate possessionem nancisci potest. Item infans
peculiaris nomine per seruum possidere potest.

33. Pompeius libro 32. ad Sabinum.

Vnde vendor etiam si mandauerit alium, ve-
ttere copiaret, non potest, dum fureret, eius fatus

possessionem amittere: quia furiosus non potest de-
sinere animo possidere.

34. Vlpianus libro 7. Disputationum.

Si me in vaQuam possessionem fundi Colelianus
misericordia, ego putarem me in fundum Sempronia-
num missum, & in Cornelianum iterum adquiram
posse.

possessionem: nisi forte in nomine tantum errau-
rimus, in corpore confenserimus. Quoniam autem
in corpore confenserimus, an a te iam non recedet
possessio: quia animo depone, & inutile nos pos-
sessionem posse, & Celsus & Marcellus scribunt, du-
bitari potest, & si animo adquiri possit, potest,
num quid etiam adquisita est, sed non puto errau-
tem adquirere, ergo nec amittit possessionem, qui
quodammodo sub conditione recelit de possessio-
ne, & si non mihi, sed procuratori mei pos-
sessionem tradidit, et si ego erreui, pro
tempore clam possidere videri inc, ait. Nam retro quo-
que sciens tuum seruum non a domino emerim,
& tuum claram cuum possidere cœpissim, potest certe
rem te fecerim: non ideo desinere me clam possi-
dere.

35. Vlpianus libro 15. ad Sabinum.

Si seruum meum bonz fidei emitori clam ab-
ducerim: respondit, non videri me clam possidere:
quia neque precari rogatione, neque conductione
lux rei dominum teneri: & non posse cauam clan-
destine possessionis ab his duabus causis separari.

36. Iulianus libro 1. Institutionum.

Vi iure familiaritatis amici fundum ingredi-

re, non viderit possidere: quia non eo animo

ingressus est, vt possidat, licet corpore in fundo

sit.

37. Vlpianus libro 4. Regularum.

Omnius seruus, etiam si ab uno ex dominis o-

mnibus nomine possidetur, ab omnibus possi-
deri intellegitur.

38. Procurator, si quidem mandante domino rea-

merit, protinus illi adquirit possessionem, quod

si sua sponte emerit, nonnulli ratam habuerit do-
minus exemptionem.

39. Marcianus libro 3. Regularum.

Si quis fundum emerit, cuius particulam sci ebatur
sele alteram, nullanus sit, si pro diuiso sciatur alie-
nam esse, pro parte reliqua partes longa posses-
sione capere, sed si pro indiviso, sicut ignorat, quis
sit locus, zeque cum capere posse, quod si uillius
damno pars, quz putatur esse vendit, per longam posses-
sionem ad emptorem transit.

40. Pompeius libro 44. Digestorum.

Si abiens seruo scribit, vt in libertate more-
tur: non eam mentem habet, vt statim velit ser-
uus possessionem dimitteret, magis destinationem
suam in id tempus conferre, quo leius certior fa-
ctus fuerit.

41. Iulianus libro 1. Questionum.

Si quis possessionem fundi ita tradiderit, vt ita
denum edere ea dicat, si ipsius fundus est, non
videtur possessio tradita, si fundus alienus sit, hoc
amplius existimandum est, possessiones sub condi-
tione tradi posse, si ut res sub conditione traditae
neque aliter accipientis hunc, quam conditio
extiterit.

42. Si qui Tito seruum vendiderat, heredi eius
cum tradiderit: poterit heres retinere hereditarium
possessionem per eum adprehendere, quia non ser-
uus iure hereditario, sed actio ex eo pro ad eum
seruos testator debitus fuisse, & heres cum ac-
cepit non prohibetur rerum hereditarium pos-
sessionem per eundem adquirere.

43. Idem libro 2. ex Minicio.

Interesse potest, qua mente apud sequestrum depo-
nit res, nam si omittendz possiditionis causa, &
hoc aperte fuerit approbatum: ad vñcupationem pos-
sedit eius partibus non procedet. at si eundem
causa depositur: ad vñcupationem eam possiditione
victori procedere, constat.

44. Africanius libro 7. Questionum.

Si de eo fundo: quem, cum possidit rem, pigori
sibi dedi: seruus tuus te delerat: adhuc te posside-
re: si quoniam nihil minus per ipsum seruum
possiditionem retineas.

45. Africanius libro 7. Questionum.

Si de eo fundo: quem, cum possidit rem, pigori
sibi dedi: seruus tuus te delerat: adhuc te posside-
re: si quoniam nihil minus per ipsum seruum
possiditionem retineas.

46. Qui forte colonus, per quem dominus posside-
ret, decollaret: proper vitulam receptum est, vt
per colonum possidet, & retinere, & contine-
re, quo mortuo, non statim dicendum, eam inter-
pellat, tunc demum, cum dominus possiditione

47. Seruum tuum à Tito bona fide emi, & tradi-

tum possedi deinde cum comprissem tuum esse, ne

cum petere, celare copi, non ideo magis hoc tem-

poore clam possidere videri inc, ait. Nam retro quo-

que sciens tuum seruum non a domino emerim,

& tuum claram cuum possidere cœpissim, potest certe

rem te fecerim: non ideo desinere me clam possi-
dere.

48. Vlpianus libro 15. ad Sabinum.

Si seruum meum bonz fidei emitori clam ab-
ducerim: respondit, non videri me clam possidere:

quia neque precari rogatione, neque conductione
lux rei dominum teneri: & non posse cauam clan-
destine possessionis ab his duabus causis separari.

49. Paulus libro 1. Institutionum.

Vi iure familiaritatis amici fundum ingredi-

re, non viderit possidere: quia non eo animo

ingressus est, vt possidat, licet corpore in fundo

sit.

50. Africanius libro 7. Questionum.

Pregre profectus, pecuniam in terra, custodi-

caula, cedderat, cum reuersus locum thensari

immemoria non repetire, an desisset pecunia pos-
sideri. ve, si postea recognoscit locum, an confe-
ditum possidere inciperet, quz ipsum est, dixi, quoniam

cuandoz causa pecunia condita proponeretur, ius

possessionis ei qui condidisset, non videri perem-
ptum nec inquit memorie, damnum adferre

possessionis, quam alius non inuitat. alioquin re-
sponsuros, per momenta seruorum, quos non vide-
runt, interire possiditionem. Et nihil interest, pe-
cuniam in meo, in alieno condidisset, cum, &

alius in meo condidisset, non alius possidet,

quam si iphus rei possessionem supra terram ade-
pus fuisset. itaque nec alienus locus meani pro-
priam aufer possiditionem, cum, supra terram, an
infra terram possidam, nihil interficeret.

51. Quecum est, cur ex peculij causa per seruum

ignorantibus possidere quereretur. dixi, utilitat

causa iure singulari receptum: ne cogenerunt domi-
ni per momenta, species & causas peculiarem in-
quirent, nec tamem eo pertinere speciem istam, vt
animo videatur adquiri possidio. nam si non ex

causa peculiaris queratur aliquid, scientiam qui-

dem domini esse necessarium, sed corpore serus

queri possiditionem.

52. Qui fortis colonus, per quem dominus posside-
ret, decollaret: proper vitulam receptum est, vt

per colonum possidet, & retinere, & contine-
re, quo mortuo, non statim dicendum, eam inter-

quod serui, vel etiam coloni corpore possidentur, non aliter amitti possessionem, quam cum alius in gressu suileat, eamque amitti nobis quoque ignoramus. Illa quoque possessionis amittendae lepicio est, nam salutis liberios & aliquos quorum possesso retinetur animo.

45. *Idem* libro 2. Definitionum.

Licit neque seruum, neque colonum ibi habeamus:

46. *Idem* libro 23. Questionum.

Quamvis salutis proposito possidendi fuerit alius ingressus, tandem priorem possidere, dictum est, quandiu possessionem ab alio occupatum ignorari, ut enim codem modo vinculum obligationum soluit, quo querri adsolet; ita non debet ignorari.

47. *Idem* libro 6. Questionum.

Sic rem mobilem apud te depositam, aut ex comodato tibi possidere, neque reddere constitueris confessum amisse me possessionem vel ignorari, responsum est, cuius rei forsitan illa ratio est, quod rerum mobilium negligenter atque omisso custodia, quamvis eas nemo aliis inuaserit, veteris possesso nisi dannum adserre consuevit, idque Nerva filius libris de usurpationibus retulit. Idem scribit, alia causam esse hominis commodati omisso custodia, nam possessionem tamdiu veterem fieri, quamvis nemo aliis cum possidere cooperit, videlicet ideo, quia pater homo, proposito redeundus, domino possessionem sui conferuare, cuius corpore ceteras quoque res possimus possidere. Ita itur carum quidem rerum, quae ratione vel anima carent, commissum amittitur possesso, homines autem retinuntur, si reuertendi animum haberent.

48. *Idem* libro 10. Responsorum.

Przdia cum seruis donavit, coramque se tradisse possessionem, literis declarauit, si vel unus ex seruis, qui simul cum prædis donatus est, ei, qui donum accepit, peruenit, inox in prædia remis est: per seruum prædiorum possessionem quixtam, cetero unquam seruorum, constat.

49. *Idem* libro 2. Definitionum.

Possessio quoque per seruum, cuius ususfructus meus est, ex re mea vel ex operis serui adquiritur mihi, cum & naturaliter a fruentario tenetur, & plurimum ex iure possesso mutuetur.

50. **Qu**i in aliena potestate sunt, rem peculiarem tenere possunt: habere possidere non possunt: quia possesso non tantum corporis, sed & iuri est.

51. **E**t si possesso pro procuratore, ignorantie queritur, usurpacio vero scienti competit: tamen evictio actione domino contra venditorem, in iure procuratore, non datur: sed per actionem mandati ea cedere cogitur.

52. *Hesychius* libro 1. Iuris epitomarum.

Dicit eum, quem iusto ductus errore, solum meum & in mea potestate esse existimo, neque possesso, neque dominium, neque quicquam aliud ex re mea mihi queritur.

53. **P**er seruum in fuga agentem, si neque ab alio possideatur, neque se liberum esse credit, possesso nobis adquiritur.

54. *Iacobus* libro 5. ex posterioribus Labeonis.

Quandam rerum animo possessionem apicenos, ait Labeo, veluti si acerum lignorum emero, & eum venditor tollere me iusserit: similiter atque custodiā posuisse, traditus mihi videatur. Idem iuris esse vino vendito, cīm vniuersitate amphoræ vini simili esset. Sed videamus, (inquit) ne hæc ipsa corporis traditio sit, quia nihil interest, vtrum mihi, an & cuiilibet iusserim, custodia tradatur. In eo puto hanc questionem confidere, an etiam si corpore acerbus, aut amphora addprehensa non sint, nihilominus traditæ videantur. nihil video interesse, vtrum ipse acerbus, an mandato meo aliquis custodiat, vtribique animi quedam genere possesso erit xlimanda.

55. *U. n. i. s. lib. 1. Interdictorum.*

Permisceri causas possessionis & ususfructus non oportet, quemadmodum nec possesso, & proprietas miseri debent, namque impediri possessionem, si alius fruatur, neque alterius fructum computaria, si alter possidet.

1. **E**num, qui adficere prohibeatur, possidere quoque prohibe, manifestum est.

2. **S**pecies inducendi in possessionem alicuius rei est, prohibere ingredienti vim fieri. Statim enim cedere aduersarium & vaquam relinquere possessionem iubet, quod multo plus est, quam relinqueret.

56. *Idem* libro 5. Interdictorum.

Adversus extraneos vitiosa possesso prodesse solet.

DE USURPATIONIBVS, ET USU CAPIONIBVS,

TIT. 111.

Gaius libro 21. ad Edictum Provinciale.

Bono publico usurpacio introducta est, ne scilicet quarundam rerum duci, & se semper incerta de mina essent, cum sufficeret dominus ad inquirendas res suas statuere, temporis spatium.

57. *Paulus* libro 54. ad Edictum.

V usurpatio est usurpacionis interruptio. Oratio res autem usurpationem, frequentem usum vocant.

58. *Metellus* libro 5. Pandectarum.

Vuscapio est adiectio domini per continuacionem temporis lege definita.

59. *Paulus* libro 54. ad Edictum.

Sequitur de usurpacione dicere. Et hoc ordinetur, ut si usus capio potest, si seruum usum vocant.

60. **U**lus capio potest scilicet paternis familias. Filius & maximè miles in castris adquisitum usurpabit.

61. **P**upillus, si tutor auctore cooperit possidere, usurpabit, si non tuore auctore possidet, & animum possidendi habeat, dicimus, posse cum usurpere.

62. **F**uriosus, quod ante eum posidere coepit, usurpabit. Sed hæc persona ita demum usurpere potest, si ex ea causa possidet, ex qua usurpacio sequitur.

63. **U**seruus pro herede possidere non potest, quia frater, & partus ancillarum, & fetus pecorum, si defuncti non fuerint, usurpaci possunt.

64. **Q**uod autem dicit lex Atinæ, ut res furtiva non usurpiatur, nisi in potestate eius, cui subripuit est, reuertitur: sic acceptum est, ut in domini potestate debet reuertiri, non in eius virtute, cui subripuit est. Ignoti creditori subripuit, & ei, cui commodata est, in potestate domini redire debet.

65. **L**abeo quoque ait, si res peculiaris servii mei subripuit sit me ignorante, deinde cum nactus sit videri in potestate meam redire. Commodius dicitur, etiam si sciero, redire cam in meam potestatem. Ne enim sufficiit, si cum rem, quam perdidi, ignorante me seruus adprehendat, si modo in pecu llio cam esse voluit, nam si volui: iure exigendum est, ut ego facultatem eius nactus sum. 83. Ideoque & si seruus meus redi subripuerit, deinde eandem loco suo reponat potest usurpaci, quasi in potestate meam rediterit, virtue si nesciit, nam si sciens: exigimus, ut redire sciens in meam potestatem.

66. **I**tem si eam redi, quia seruus subripuerit, peculia ri nomine teneat: non videri in potestate meam reuertam, Pöponius ait, ita habere experimus, quemadmodum habuimus, antequam subripuerit: aut, cum resciens, in pecula cum habetur: aut, cum resciens, in pecula concessimus. 10. **I**tem Labeo, si rem, quam apud te depositaram, lucri faciendo causa videreris, deinde expeditum redemeris, & eodem statu habeas: si ignorate me, siue scientie, ea gesta sint: videri in potestate meam redire secundum Proculi sententiam, quæ & vera est.

67. **S**i pupilli res subripua sit, sufficeret dicendum, si tutor eius sciat: redire eam in domum pupilli. Et

De usurpationibus, & usurpationibus.

1449 1450

palli. Et si furioso sufficeret, curatores scire.

11. **T**unc in potestate domini redire diceatur, et cum possessionem eius nactus sit iustus, ut alicui non possit. Sed & tanquam suæ rei, nam si ignorans rem mihi subripuit, emam: non videri in potestatem meam reuertam. 12. **S**ed eis vindicando rem mihi subripam, & litis estimationem accepto, licet corporaliter eius non sit nactus possessionem: usurpaci. 13. **I**dem dicendum est, etiam si voluntate mea alij tradita sit.

14. **H**æres, qui in ius defuncti succedit; licet apud eum ignorantem ancillam furtivam esse, conceperit ea, & pepererit non tamen usurpaci.

15. **D**e illo quatuor: si seruus meus ancillam, quam subripuit, pro libertate sua mihi dedidit: an partum apud me conceperit usurpaci possit. Sabinus & Celsus non putant: quia possesso, quam seruus virtute nactus sit, domino noceret. & hoc verum est. 16. **S**ed & si seruus meum in manu nosterem, alius mihi furtivam ancillam dedidit, etaque apud me conceperit & pepererit: viu me non capiunt. Idemque fore etiam, si quis eam ancillam mecum permulset, aut in solutum dedisset: item si donasset. 17. **S**i antequam patiar, alienam esse: initium usurpacionis inveniatur debemus, sicut in emptis rebus placent. 18. **L**ana ouium furtivarum, si quidem apud furem detonata est, usurpaci non potest. si vero apud bovem fidei empitorem, contraria, quoniam in frumentis ei, ne usurpaci debet, sed statim empitorem sit. Idem in agnis dividitur, si consumpti sint, quod verum est. 19. **S**i ex lana furtiva vestimentum feceris: verius est, ut substantiam fieremus: & ideo vestis furtivæ erit. 20. **S**i rem pignori datum debitor subripuerit & vendiderit, usurpaci eam posse, Celsus scribit: quia in potestate domini videtur peruenire, qui pignori dederit: quamvis cum eo furti agi potest, quod puro rectius dici. 21. **S**i tu me vi expuleris de fundi possessione, nec adprehenderis possessionem, sed Titius in vacuum possessionem intraverit: potest longa tempore capi res, quamvis enim interdum unde vi locum habeat, quia verum est, vi de diecum: non tamen verum est, & vi possessorum. 22. **S**i ex ea causa possidet, ex qua usurpacio sequitur. 23. **C**eterum etiam si mala fide fundum me possidentem deiceatis, & vendideritis: non potest capi: quoniam verum est, vi possessorum esse, licet non à domino. 24. **I**dem dicendum est in eo, qui cum expulsi, qui pro herede possidebat, quamvis sciat esse hereditarium. 25. **S**i fundum alienum bona fide possidentem quis scien-esse alienum expulserit, usurpaci non potest: quoniam vi possidente, 26. **S**i dominus fundi possidente, vi deiecerit: Celsus ait, non videri in potestate eius redire, quando interdum unde vi restitutus sit possidem. 27. **S**i viam habebam per vium fundum, & tu me ab ea vi expuleris: per longum tempus non viendo amittam viam, quia nec possideri intellegitur ius in corporale: nec de via quies, id est, metro iure, derivatur. 28. **I**tem si occupaueris viam possessionem, deinde venientem dominum prohibueris, non videbis vi possidisse.

29. **L**iberatores, qui in potestate eius sufficeret, possidem. 1. **E**um, qui à furioso bo-

na fide emis, usurpaci posse responsum est.

2. **S**i mandauero tibi, vi fundum emas: ex ea causa tradidit tibi, diuina possessione capi: quamvis possidet, non pro tuo possidere: cum nihil interficiat, quod mandati iudicio tenearis.

30. **I**dem libro 13. ad Plautum.

Itempus venditionis protest emptori, quo ante-

quam possidente, possidit. nam si postea natus est

prosperet, hæres, qui in potestate eius non possidet.

31. **I**dem libro 15. ad Plautum.

Sis, qui pro emptore possidebat, ante usurpacionem

ab hostibus captus sit: videndum est, an heredi-

eis procedat usurpaci, nam interrumptus usurpaci:

& si ipsi reuerto non protest, quemadmodum heredi eius prouderit? sed verum est, eum in sua vita

possidere, ideoque nec postliminium ei protestat, vt videatur usurpasse. Quod si seruus eius,

qui in hostium potestate est, emerit: in pen-

denti esse usurpacionem, Julianus ait, nam si do-

minus reuertis fuerit, intelligi usurpatum. si ibi

casu quicquam intercessis, qui usurpauerit, dominus sit, necne. Ac ne illud quidem intercessit, pro suo quicque possidet, an ex lucrativa causa.

6. *Ulpianus* libro 11. ad Edictum.

In usurpacionibus non à momento ad momentum, sed totum postremum diem computamus.

7. *Idem* libro 27. ad Sabinum.

Ideoque qui hora sexta diei Kalendam Ianuariorum possidere cepit, hora sexta noctis pridie Kalendas Ianuarias implet usurpacionem.

8. *Paulus* libro 11. ad Edictum.

Labeo, Neratus responderunt, ea, quæ serni pecu-

lariæ nanci sunt, usurpaci posse quia hoc etiam ignorantes domini usurpauit. idem Julianus scribit.

9. **S**ed eum, qui sive nomine nihil usurpaci posset, ne per seruum quidem posse, Pedius scribit.

10. *Ulpianus* libro 16. ad Edictum.

Saliena res bona fide empta sit: queritur, ut usurpaci currit, vt vi usurpacionis initium, vt bonam fidem habeat, exiguntur: sicut traditionis & optimis Sabinis & Celsi sententia, traditionis initium spectantum. 11. **H**oc iure utimur, vt seruitutes per se nusquam longo tempore capi possint, cum adficiat possint. 12. **S**cuela libro undecimo questionum scribit, Marcellum existimat: si bos apud furum coepit, vel apud furum heredem, præterque apud furum heredem, usurpaci ab herede distractum inueniuntur non posse, sic (inquit) quemadmodum nec ancilla pars, Sceula autem scribit, se putare, usurpaci posse & partum. nec enim esse partum rei furtivæ partem, ceterum, si estet pars, nec si apud bonæ fidei emptore peperit, usurpaci poterat.

11. *Paulus* libro 19. ad Edictum.

Neque seruus, neque per seruum dominus, qui à pad hostes est, possidet.

12. *Idem* libro 21. ad Edictum.

Slab eo emas, quem prius vetuit alienare, idque si scias: usurpaci non potes.

13. *Idem* libro 5. ad Plautum.

Pignori rem acceptam, vi non capimus: quia pro alieno possidente, 14. **E**um, qui à furioso bo-

na fide emis, usurpaci posse responsum est.

15. **S**i mandauero tibi, vi fundum emas: ex ea causa tradidit tibi, diuina possessione capi: quamvis possidet, non pro tuo possidere: cum nihil interficiat, quod mandati iudicio tenearis.

16. *Idem* libro 13. ad Plautum.

Itempus venditionis protest emptori, quo ante-

decesserit dubitari, an per legem Corneliam ad successores eius pertineat. Marcellus, posse plenius factorem legis accipi. quemadmodum enim postulatum reverlus, plus iuris habere potest in his, quæ servientia, quam in his, quæ per se, vel per seruum possidit, cum ad hanc pertinet? nam hereditatem in quibusdam vice priorum fungi, receptum est. ideoque in successoribus locum non habere vocationem. 1. Si seruus, quem possidebam, fugiet: si pro liberis se gerat: vide Vetus à domino possideri. sed hoc tunc intellegendum est, cum si apprehensus fuerit, non sibi paratus pro sua libertate litigare, nam si paratus sit hinc, non videbitur a domino possideri, cui se aduersarius preparant. 2. Si quis bona fide possidens ante vocationem amissa possit, cognovit esse rem alienam, & nesciit, & cecidat possessionem, non capiat vsu: quia initium secunde possessionis vitiosum est. 3. Si ex testamento, vel ex stipulatu res debita novis tradatur eius tenor, non existimationem nostram incundam, quo traditur: quia concessum est stipulari rem, etiam quæ promissoris non sit.

16. Iauolenus libro 4. ex Plautio.

Seruus nomine, qui pignori datus est, ad exhibendū eum creditore, non cum debitore agendum est: quia qui pignori dedit, ad vocationem tam in possidente, quod ad reliquias omnes causas pertinet: qui accepit, possidet, adeo ut a dicti possit & possidet eius, qui pignori dedit.

17. Marcellus libro 17. Digestorum.

Si per errorem de alienis fundis, quasi de communib[us], iudicium communi diuidendo accepto ex adjudicatione possidere cœperim: longo tempore capere possum.

18. Modestinus libro 5. Regularium.

Quamus aduersus fiduciam vocationis non procedit, tamquam ex bonis vacantibus, nondum ianueniuntur, empiror prædicti ex hisdem bonis existiterunt: diuitia possessione capere. idque constitutum est.

19. Iauolenus libro 1. Epistularum.

Si hominem emisti, ut si alii condicio existisset; inemptus fuerit: & si tibi traditus est; & postea codicilum emptionem resolutum tempus, quo apud empionem sunt, accedere venditori debet: existimo: quoniam ex genere retrò acta venditio est, rehibitio: mi similitus: quia non dubito tempus eius, non redhibuerit venditori accessurum, quoniam ea venditio propriè dici non potest.

20. Idem libro 4. Epistularum.

Possessio testatoris ita heredi procedit, si medio tempore à nullo possedit est.

21. Idem libro 6. Epistularum.

Et, quo fundum pro herede diuinus possidendo capturus eram, locauit eum, an illius momentum locacionem existimat, quero, quod si nullus momenti existimat, an dypar nihilominus vocationem eius fundi putet. Item quozis eidem venderido eum fundum: quid de his causis, & de quibus supra quozis existimat. Respondit: Si is, qui pro herede fundum possidebat, domino eum locauit: nullus momenti locatio est: quia dominus suum rem conduxisset. sequitur ergo, ut ne possessionem quidem locator retinuerit. ideo quæ longi temporis praescrictio non duravit. In vinditione idem iuris est, quod in locatione, ut emptio suæ rei consistere non possit.

22. Idem libro 7. Epistularum.

Heres & hereditas, tametsi duas appellaciones recipiunt, unius personæ tamen vice funguntur. 23. Idem libro 9. Epistularum.

Evī, qui zdes mercatus est, non puto aliud, quam

ipso zdes, possidere. nata si singulæ res possidere intelligereunt, ipsa zdes non possidebit, separata enim corporibus, ex quibus zdes constant, vniuersitas zedium in: legi non poterit, accidit coniquid: si quis singulæ res possidere dixerit, accedit, dicat, positiōne superficiē temporis, ut in mobilibus statu locum esse, solum se capturū esse ampliori, quod absurdum & minimi iuri cuius conuenient, et ut una res diversis temporibus captiūr, vixit cum zdes ex duabus rebus constant, ex iusto, & superficie & vniuersitas earum possidet: item temporis immobiliū rerum omnium mutat. 1. Si autem colu- mna ex iusto, & non videbitur a domino possideri, cui se aduersarius preparant. 2. Si quis bona fide possidens ante vocationem amissa possit, cognovit esse rem alienam, & nesciit, & cecidat possessionem, non capiat vsu: quia initium secunde possessionis vitiosum est. 3. Si ex testamento, vel ex stipulatu res debita novis tradatur eius tenor, non existimationem nostram incundam, quo traditur: quia concessum est stipulari rem, etiam quæ promissoris non sit.

16. Iauolenus libro 4. ex Plautio.

ipso zdes, possidere. nata si singulæ res possidere intelligereunt, ipsa zdes non possidebit, separata enim corporibus, ex quibus zdes constant, vniuersitas zedium in: legi non poterit, accidit coniquid: si quis singulæ res possidere dixerit, accedit, dicat, positiōne superficiē temporis, ut in mobilibus statu locum esse, solum se capturū esse ampliori, quod absurdum & minimi iuri cuius conuenient, et ut una res diversis temporibus captiūr, vixit cum zdes ex duabus rebus constant, ex iusto, & superficie & vniuersitas earum possidet: item temporis immobiliū rerum omnium mutat. 1. Si autem colu- mna ex iusto, & non videbitur a domino possideri, cui se aduersarius preparant. 2. Si quis bona fide possidens ante vocationem amissa possit, cognovit esse rem alienam, & nesciit, & cecidat possessionem, non capiat vsu: quia initium secunde possessionis vitiosum est. 3. Si ex testamento, vel ex stipulatu res debita novis tradatur eius tenor, non existimationem nostram incundam, quo traditur: quia concessum est stipulari rem, etiam quæ promissoris non sit.

24. Pomponius libro 24. ad Quintum Mucium.

Vbi lex inhibet vocationem, bona fides possidente, nisi prodest. 1. Interdum etiam si non fuerit inchoata vocatione ad defuncto, procedit heredi eius, veluti si vitium, quod obstat non ex persona, sed ex re, purgatum, fuerit. Ex re, vixit si fidei res esse desiderit, aut fortuita, aut vi potest.

25. Eginatius Reginus libro 1. Regularium.

Sine possessione vocatione contingere non potest.

26. Ulpianus libro 29. ad Sabinum.

Vmquam superficies sine solo capi longo tem-

pore potest.

27. Idem libro 31. ad Sabinum.

Celsus libro trigensimoquarto errare eos ait, qui existimat, cuius rei quies; bona fide adepitus si possessionem, pro suo vocatione cum posse: nihil re seire semper, non: donatum sibi, existimat, quia neque pro legato, neque pro donato, neque pro donec vocatione valeat, si nulla donatio, nulla don, nullum legatum sit. Idem & in litis existimatione placet, ut si, si vere quæ litis existimatione subiicit, vocatione non possit.

28. Pomponius libro 17. ad Sabinum.

Si seruus meus vel filius peculiari, vel etiam meo nomine quid tenet, ut ego per eum ignorans possidam, vel etiam vocationem: si si furet cœperit donec in eadem causa res fuerit, intellegendum est, & possessionem apud me remanere, & vocationem procedere: sicuti per dones res quoque eos idem ab his concingeret. Idemque in colono, & inquilino, per quos possidemus, dicendum est. 4. Si vi aut clam aut precario possessionem nancius quis, postea furere cœperit, & possesse, & causa eadem durat de h[ab]e, quod precario furiosus habet: quemadmodum interdico quoque vi possidet, furiosi nomine rede experimere eius possessionis nomine, quam ante sutorum per se, vel post sutorum per alium nancius est.

5. **V**acuum tempus, quod ante aditam hereditatem, vel post aditam intercessit, ad vocationem heredi procedit. 6. Si defunctus emit, heres autem patr[is], cum ex donationis causa possidisse: vnu cum caput, Julianus ait.

29. Idem libro 21. ad Sabinum.

Cvm solus hæres esset, existimat autem, te

quoque pro parte heredi res: res hereditarias

pro parte tibi tradi, propius est, ut vnu cas capere

non possit: quia nec pro herede vocatione potest quod ab herede possidit est: neque aliam villam habet

canari possidendi, ita tamen hoc verum est, si non

existimat id factum fuerit. Idem dicimus: si tu ex transactio id factum fuerit. Idem dicimus: si tu

ex transactio id factum fuerit. Idem dicimus: si tu

quoque existimat, te heredi esse, nam hic quoque

possessio veri heredis obstat tibi.

30. Idem libro 30. ad Sabinum.

Rerum mixtura facta an vocationem cuiusque

præcedentem interrupit, queritur. Tria autem

genera sunt corporum, vnum, quod continetur uno

spiritu, & Græcæ iāwūtō, id est, vnu vocatur: ut

homo, ignis, lapis, & similia. alterum, quod ex co-

tingentibus, hoc est, pluribus inter se cohærentibus,

constat, quod vnu possit, id est, connexum vocatur:

ut ædificium, nauis, armarium, terrarium, quod ex di-

stantibus constat, corpora plura, oī soluta, sed vnu

nomina

nomini subiecto veluti populus, legio, greci, primum genus usurpatio, & questionem non habet. secundum, & tertium habet. 1. Labeo libris epitulatum ait: si is, cui ad regulum vel columnarum usurpatiōnem decim dies superesset, in ædificium eas concesserit nihilominus eum usurpatum, si ædificium possidet. Quid ergo in his, quæ non quidem implicant rebus solis mobilia permanent, ut in ænulo, gemmæ, in quo verum est, & antrum, & gemmam possiderit, & usurpatum: cum virumque maneat integrum.

2. De tertio genere corporū videndum est, non aut greci, vnu capiatur vnu, quomodo singulæ res, nec sic, quomodo cōbētes, quid ergo cōbēti ea natura eius est, ut adiectiōnibus corporum maneat: non. Dē tam vnu capiatur greci vnu est usurpatum, sed singulorum animalium sicuti possidit, & usurpatio, &c, si quid emptum, immixtum fuerit greci, augendi eius gratia, idcirco possessionis causa mutatur, si reliqui greci dominij mei sit, h[ab]e que ouis: sed singulæ suam causam habebunt, ita ut, si quæ singulari erint, sint quidem ex greci, non tam usurpatum.

3. Paulus libro 32. ad Sabinum.

Numquam in vocationibus, juris error possidet. Ni prodest, & ideo Proculs ait: si error initio venditionis tutor pupilli auctor factus sit, vel r[es] longum tempus venditionis peractum, usurpati non possit: quia juris error est. 4. In vocationibus

seruus, licet in libertate moratur, nihil possidet, nec per cum aliis, atquin si nomine alienius, dum in libertate moratur, nancius fuerit, possidet.

5. Si seruus meus vel filius peculiari, vel etiam meo nomine quid tenet, ut ego per eum ignorans possidam, vel etiam vocationem: si si furet cœperit donec in eadem causa res fuerit, intellegendum est, & possessionem apud me remanere, & vocationem procedere: sicuti per dones res quoque eos idem ab his concingeret. Idemque in colono, & inquilino, per quos possidemus, dicendum est. 4. Si vi aut clam aut precario possessionem nancius quis, postea furere cœperit, & possesse, & causa eadem durat de h[ab]e, quod precario furiosus habet: quemadmodum interdico quoque vi possidet, furiosi nomine rede experimere eius possessionis nomine, quam ante sutorum per se, vel post sutorum per alium nancius est.

5. **V**acuum tempus, quod ante aditam hereditatem, vel post aditam intercessit, ad vocationem heredi procedit. 6. Si defunctus emit, heres autem patr[is], cum ex donationis causa possidisse: vnu cum caput, Julianus ait.

32. Pomponius libro 32. ad Sabinum.

Si tamen furtum, quod sursum est, si creditor eius possidet, alij tradiderit, interpellavit usurpatio, & quantum ad vocationem attinet, similis est ei, qui

quid depositus, vel commodavit, quos palam est defnere: usurpatere, si commodata vel depositus res alij tradita fuerit ab eo, qui commodatum vel depositum accepit. Plane si creditor nuda conventione hypothecam corixerit, usurpatere debitor perseveravit.

5. Si rem tuam, cum bona fide possidet, pignori tibi dem ignorans tuam esse: deposito usurpatere: quia non intelligitur quis fugi pignus contrahit, at si nuda conventione pignus contrahit, nihilominus usurpatam: quia hoc quoque modo nullum pignus contrahit.

6. Si rem pignori datum creditoris seruus subripuit, cum eam creditor possidet: non interpellavit usurpatum, sed eam pro furtu possidit.

Sed tamen furtum, quod sursum est, si creditor eius possidet, alij tradiderit, interpellavit usurpatio, & quantum ad vocationem attinet, similis est ei, qui

quid depositus, vel secundum factum possidit, id est, si creditor tradidisset, nam, quantum ad vocationes attinet, seruus subripuit, & non faciunt deteriorum dominorum conditionem. Facilius optinebitur, si precario possidente debitor, seruus eius subripuit, nam conductio idem praedita: quod si apud creditorum res esset, possidet eam hoc casu creditor. Sed si virumque intercesserit & precari regat, & conductio: intelligitur creditor possidere & precari regat, & rogat: non in hoc intercipitur, ut debitor possidet, sed ut eam tenere rem licet.

33. Iudicatus libro 44. Digestorum.

Non solum bona fide emptores; sed & omnes, qui possident ex ea causa, quam usurpatio sequitur, partem ancillæ surripuit vnu suum faciunt, id est ratione iuris introductum arbitror, nam ex qua

causa quis ancillam usurpatet, nisi lex duodecim ta-

bularum vel Albia obstat: ex ea causa necesse est

Si seruus, inservient domino, cum peculiaret

34. Alfonsus Varsus libro 1. Digestorum à Paulo epitomatorum.

vendidisset: emptorem vñscapere posse.

35. Iulianus libro 3. ad Vrseum Ferocem.

Si homo, cuius vñstru&us legatus erat, ab herede
qui heres furi actionem non haberet; vñscapere posset. Sabinus respondit, nullam eius rei vñscapi possit. Sabinus respondit, nullam eius rei vñscapi possit. Sabinus respondit, nullam eius rei vñscapi possit. Sabinus respondit, nullam eius rei vñscapi possit.

36. Gaius libro 2. Rerum cotidianarum sive aureorum.

Dicitur pluribus modis accidere, ut quis rem alienam aliquo errore deceptus tanquam suam vñdet forte, aut donet: id à bona fidei possessor res vñscapi possit. Veluti si heres rem defuncto comodatam, aut lacaram, vel apud eum depositam, existimat hereditariam esse, alienam.

1. Item si quis aliqua existimatione deceptus, crediderit ad se hereditatem pertinere, quia ad eum non pertinet: & rem hereditariam alienauerit: aut si id, ad quem vñstru&us ancilla pertinet, partim eius existimat hereditariam esse, alienam.

2. Item si quis aliqua existimatione deceptus, crediderit ad se hereditatem pertinere, quia ad eum non pertinet: & rem hereditariam alienauerit: aut si id, ad quem vñstru&us ancilla pertinet, partim eius existimat suum esse, quia & fetus pecudum ad fructuarium pertinet, alienauerit.

37. Idem libro 2. Institutionum.

Evirtum non committitur, furtum enim sine ase-
ctu furandi non committitur. 1. Fundi quoque alieni potest aliquis sine vi nancisci possessionem: quia ex neglegentia domini vñdet, vel quia dominus sine successore decessit, vel longo tergo-
re asuerit.

38. Idem libro 2. Rerum cotidianarum sive aureorum.

Vam rem ipse quidem non potest vñscapere: quia intellegit alienum se possidere, & ob id in alia fide possidet. sed si alia bona fide accipiente tra-
diderit: poterit is vñscapere: quia neque vi possidetur; neque furtuum possidet. abolita est enim quorundam veterum sententia existimantium, etiam fundi-
locue furtum fieri.

39. Marcianus libro 3. Institutionum.

Isolum vñscapi non poterit, nec superficies vñscap-
eatur.

40. Neriarius libro 5. Regularum.

Coepit vñscaplonem adfuncto, posse & ante a-
ditam hereditatem impleri, constitutum est.

41. Idem libro 7. Membranarum.

Si rem subrepant mihi, procurator meus adpre-
hendit: quamus, per procuratorem possessionem apisci nos, iam feri conueniat: nihil magis, cam in po-
testatem meam redire, vñscapi capi posse exi-
mandum est: quia contra statu&um capitulum erit.

42. Papianus libro 3. Quæstionum.

Cum vir prædium dotale vendidit scienti, vel i-
gnoranti rem esse: venditio non valet, quia
defuncta potest muliere in matrimonio, confirmari conuenit, si tota dos lucro mariti cessit. Idem iu-
ris est, cum is, qui rem furtivam vendidit, postea domino heres extitit.

43. Idem libro 22. Quæstionum.

Heres eius, qui bona fide rem emit, vñt non ca-
pier scienti alienum, si modo ipsi possesso tradita sit, continuatione verò impediatur hereditati. 1. Post mortem domini hereditarius peculiare nomine rem co-
pit teneri. vñscaplonis primordium erit tempus her-
editatis aditæ: quemadmodum etiam vñscapietur,
quod ait defunctus non possederat.

44. Idem libro 23. Quæstionum.

Iusto errore ductus Titius filii meū, & in mea po-
testate esse existimauit, cū adrogatio non iure inter-
veniāt, cū ex re mea quartæ mihi nova existimat.

vñscaperimus, si peculiaribus tantum rebus rece-
perimus.

45. Idem libro 2. Manualium.

Si existimat debere tibi tradam: ita demum vñscapi lequitur, & tu putes debitum esse. Aliud, si potest me ex causa venditi teneri, & ideo tradam: hic enim, nisi actio precedat, pro emptore vñscapi locum non habet. Diversitas causa in illo est: quod in ceteris causis solutionis tempus inspi-
citur, neque interest, cum stipulor, sciam alienum esse, neque vñscapi: it enim me putare meum esse cum soluit, in emptione autem & contractus tempus inspi-
citur, & quod soluitur, nec potest pro emptore vñscapere, qui non emit: nec pro soluto, sicut in ceteris contractibus.

46. Labii lib. 5. Pithanon à Paulo Epitomatorum.

Qui quid est subrepitum: id vñscapi non potest, an-
tiquum in domini potestatem peruenit. Paulus:
Inno forsan & contraria, nam si id, quod mihi pi-
gnori dederis, subriperis: erit ea res surua fa-
cta, sed simul atque in meam potestatem veniet,
vñscapi poterit.

PRO EMPTORE,

TIT. IIII.

Gaius libro 6. ad Edictum Pro-
vinciale.

Possessor, qui litis existimationem optulit, pro
emptore incipit possidere.

47. Pauli libro 54. ad Edictum.

Pro emptore possidet, qui re vera emit nec sa-
ficiantur in ea opinione esse eum, vt putes
se pro emptore possidere: sed debet etiam subesse
causa emptoris. Si tamen existimat me debere, si
bi ignorant tradam, vñscapies. Quare ergo, & si
putem me vendidisse, & tradam non capies vñscapi-
les quia in ceteris contractibus sufficit tradicio-
nis tempus, sic denique, si sciens stipuler rem alte-
nam vñscapiam: sic cum traditur mili, existimet
illius esse, at in emptione & illud tempus inspi-
citur, quo contrahitur, sicut & bona fide emitte
debet, & possessionem bona fide adeptus esse.

48. Separata est causa possessionis, & vñscapio-

nis, nam verò dicitur quis emisse: sed mala fide.

Quemadmodum qui sciens alienam rem emit, pro
emptore possidet, sicut vñ non capiat.

2. Si sub condicione emptio facta sit pendente
conditione, emptor vñ non capiat. Idemque est,
& si puet conditionem exit ille, quæ nondum ex-
istit, similis est enim ei, qui putat se emisse. Con-
tra si existit, & ignorat: potest dici secundum Sabi-
num, qui potius substantiam istudetur, quæm op-
tionem, vñscapio eum. Est tamen nonnulla diuer-
sitas: quod ibi, cū tem putes alienam, quæ sit ven-
ditoris, conditionem emptoris habeat: at cū nondum
putat conditionem existuisse, quasi nondum
putat sibi emisse, quod apertius queri potest, si
cum defunctus emisse, heredi eius tradatur, qui
nesciat defunctum emisse, sed ex alia causa sibi tra-
ditus vñscapio cellet. 3. Si Sabinus sit emptio sit,
vñscapi peccata intra diem certum soluta esset, in-
empta res ferentur vñscaptum, nisi persoluta
peccata, sed videamus, virum conditione sit hoc, an
convenit, si convenit est, magis resolutur, quam
implebitur. 4. Si in diem additione facta sit: (id
est, nisi si quis meliorum conditionem attulerit,
perfectam esse emptionem) & fructus emptoris es-
sici, & vñscapionem procedere, Julianus putabat, a-
lii & hanc sub condicione esse contractam, ille no
contrahit, sed resoluti dicebat, quæ sententia vera est.

5. Sed illa emptio pura est, vñscapi conuenit, vt
a disputerit intra dicta certum, in tempore sit.

6. **C**um Stichum emissem, Dama per ignoran-
tiam mihi pro eo traditus est, Priscus ait, vñ m-
cum non capturum quia id quod emptum non sit,
pro emptore vñscapi non potest. Sed si fundus em-
ptus sit, & ampliores fines possint finitorum lögō
tempore capi, quoniam voiveritas eius posside-
tur, non singulariter.

7. **E**ius bona emitit, apud quem mancipia deposita erant. Trebatius ait,

si tu te non capturum quia empta non sit, 8. Tu-
tor ex pupilli auctione tem, quam eius putabat el-
le, emit. Seruus ait, posse eum vñscapere, sicut cuius

opinione decursum eliceo quod deterior causa pu-
pilli non sit, si proprius habeat emptorem & si mi-
noris emit, utile judicio tenetur, ac alijs minoris addixisset, idque & à Diu Trajano constitu-
tum dicitur.

9. **P**rocuratorem quoque, qui ex au-
tione, quam mandatu domini facit, emerit, plerique
putant, utilitatibus causa, pro emptore vñscaptu-
rum. Idem potest dies, & si negotia domini gerens
ignorans, emerit, propter eadem utilitatem.

10. **S**i seruus tuus peculiari nomine emat rem,
quam scit aliena: licet tu ignore alienam esse, ta-
men vñ non capies: 11. **C**elsus scribit, si seruus
meum peculiari nomine, apiscatur possessionem id
etiam ignorante me vñscapere, quod si non pecu-
liari nomine, non nisi scientes fnes, & si vñscapere
cooperit, possidere, & mea vñscapere, possessionem.

12. **P**omponius quoque in his, quæ nomine do-
mini possideantur, domini potius, quam seru, vo-
luntatem spectandam ait, quod si peculiari, dico
mentem seru qui querendam, & si seru mala fide pos-
sidet, etiamque dominus natus sit, ve suo nomine
possidet, ademptio puta peculio: dicendum est, ve
eadem causa sit possessionis: & ideo vñscapio ei non
magis procedat. 13. **S**i seruus bona fide emerit
peculiari nomine, rego, vñ primum cognoui, sciam
alienam processuram vñscapionem. Celsus ait, ini-
tium enim possessionis sine vñscapio, sed si eo in
tempore, quo emit, quamquam id bona fide fa-
cias, ego aliena rem esse sciayfu me non capturum.

14. **E**ius quod non bona fide seruus meus emerit,
in passionem libertatis mili dederit, non ideo
magis vñscaputum durare enim primam cau-
sam possessionis, idem Celsus ait.

15. **S**i à pupillo emero sine tutoris auctoritate,
quem puberem esse putem, dicimus vñscapionem
sequi, vt hic plus sit in re, quæ in existimatione
quod si scias pupillum esse, putes tamen, pupillis
licere res sua sine tutoris auctoritate administra-
re, non capies vñscapia iuris error nulli prodest.

16. **S**i à furioso, quem putem sanæ mentis emer-
to: constituit, vñscapere utilitatibus causa me pos-
se, quamvis nulla sit emptio, & ideo neque de ex-
istimatione actio nascitur mihi, ne Publiciana compo-
nit, nec accessio possessionis.

17. **S**i eam rem, quam pro emptore vñscapie-
bas, scisti mihi aliena esse vñscapere: non capias vñscapio.

18. **E**tiam herediti vñteriori defuncti posses-
sionem, quamvis heres possidet, non capias vñscapio.

19. **S**i defunctus bona fide emerit, res, quamvis heres possidet, non capias vñscapio.

20. **E**mptri tempus vendoris ad vñscapio-
nem procedit. 21. **S**i rem alienam emero, & cum
vñscaparem, eandem rem dominus à me perirent, non
interpellari vñscapionem meam litis contestatio-
ne. Sed si litis existimationem fuisse maluerim: ait
Iulianus, causam possidet nisi mutari ei, qui litis
existimationem fuisse. Idemque esse, si dominus
ei, qui rem emissem, a non domino, donasset. Eaque
sententia vera est.

22. **V**iplanus libro septuaginta quinto
ad Edictum.

Its existatio similis est empioni.

23. **J**ulianus libro 2. ex Plautio.

Emptor fundi partem eius alienam non esse ignorauerat, responsum est, nihil cum ex eo fundo longa possessione capturum quod ita verum est, se existimatis, quae pars aliena esset in eo fundo. Empor ignorauerat, quod si certum locum esse sciens: reliquias partes longa possessione capi posse, non dubito.

¶ Idem iuris est, si is, qui totum fundum embat, pro individuo partem aliquam alienam esse scit, eam enim quantum non capiat, ceterarum partium non impedetur longa possessione capio.

5. *Meditationes* libro 10. *Pandectarum*.

Si rem, quam tibi pigneraui, subripuro, eamque distinxero de vscapione dubitatum est. & verius cibyliter edere tempora vscapionis.

6. *Pomponius* libro 32 ad Sabinum.

Quis, cum pro herede vel pro empore vscapere, pretorio rogauit: vscapere non potest, quid potio inter eas res interiret, cum virutib[us] dehinc ex prima causa possidere, qui precario vult habere?

¶ Si ex decem seruis, quos emerit, aliquos pu-

tem alienos, & qui sint, sciam: reliquias vscapias,

quod si ignorem, qui sint alieni: neminem vscapere possum.

2. *Iulianus* libro 44. *Digestorum*.

Vi fundum pro empore possidebat: antequam diutinam possessionem impleret, dederit, serui, qui in possessionem reliqui fuerant, diligenter relinquere eius gratia: quod si est, an nihil minus heredi tempore longa possessionis procedere possit, respondit, etiam diligenteribus seruis hoc tempus heredi procedere.

¶ Si fundum Cornelianum pro empore, longa possessione capiam, & partem ex vicino fundo ei adiciam: virum eam quoque partem reliquo tempore pro empore capiam, an integro statuto tempore respondit: partes, quae emptioni fundi adicias, propriae ac separatae conditionem habent, & ideo possessionem quoque earum separatum nasci oportet, & longam possessionem earum integrum statuto impleri.

2. ¶ Seruus meus Tito mandauit, vi fundum ei emeret, et manumisso ei Tito possessionem tradidit, quod si est, an longa possessione capere, respondit: seruus meus mandauerit Tito, vi fundum emere, & manumisso ei Tito fundum tradiderit, cum putaret & peculium ei concessum esse, vel etiam cum ignoraret peculium concessum non esse, nihilominus seruum duxi in possessione capere, quia aut scit seruus peculium sibi concessum non esse, aut scire debet, & per hoc simili est ei, qui se creditorem esse simulat, quod si scierit Tito peculium manumisso concessum non esse: dare potius, quam indebitum fundum solvere, intellegendum est.

3. ¶ Tutor rem pupilli subripuerit, & vendiderit: vscapio non contingit, prius quam res in potestatem pupilli redeat, nam tutor in re pupilli tunc domini loco habetur, & ante impletam diutinam possessionem edificare copit: eidem tantummodo dominio soli intra tempora diutina possessionis perfeuerat, quanto, virum interpellata sit, et copia durauerit, respondit, secundum ea, que proponerentur, non esse interpellatum.

4. *Ibidem* libro 25. *Digestorum*.

In testata sororis hereditas obuenit duobus fratribus: quorum alter absens erat, alter praesens, praesens absens causam agebat, ex qua hereditate suo & fratri sui nomine fundum in solidum vendidit Lucio Tito bona fide clementi, quod si est, cum scierit partem fundi absque

reciperavit, sciens tam alienum esse.

5. ¶ Qui sciens emit ab eo, quem pritor vel suscepit, credere diminuere vetuit, viu non capiet.

6. ¶ Procurator tuus si fundum, quem censum aureis vendere poterat, addixerit triginta aureis in hoc solum, ut te damno adverteret, ignorante empto residubitari non oportet, quin empator longo tempore capiat, nam & cum scens quis alienum fundum vendidit ignoranti, non interpellatur longa possessione. Quod si empator cum procuratore colligit, & cum priuio corrupti, quo viuus mercatur, non inellegitur bonae aenei empator, nec longo tempore capiet, & si aduersus petentem dominum, uti supererit exceptione, feliciter edere tempora eius vendit, replicationem dolii videntur futurae esse.

7. ¶ Furtiu reson intellegitur redire in dominum potest, quemquam possideret eam: si modo ignorauerit, subreptam sibi esse, si igitur teruus, qui tibi subrepit erat, ignorans tibi tuum esse, pignori dederit, & solute pecunia, cum Tito vendidit: tunc vscapere non poterit.

8. ¶ Liber homo, qui bona fide nobis servit, si sedem modis ex re nostra acquirit nobis, quibus peccatum nostrum adquerere solemus, quare sicut traditione, ita vscapere rem nostram faciemus, interuenient libera persona, & si peculiis nomine, quod nos sequi debet, emptio contrafacta fuerit: etiam ignorantes vscapemus.

8. *Ibidem* libro 2. ex Minicio.

Si quis, cum fecerit venditorem pecuniam statim scoultum, seruos ab eo emitset: plerique responderunt, cum nihil minus bona fide empotio rem esse, idque verius est, quoniam enim mala fide de emisse videtur, qui à domino emisit, forte & iugis à luxurio & proxinis scorio datu[m] pecuniam, seruos emit, non vscapet.

9. *Ibidem* libro 3. ad Vscium Ferocem.

Qui ob paucitatem libertatis ancillam fortuam seruo accepit, potest partem eius quasi emptor vscapere.

10. *Ibidem* libro 2. ad Minicio.

Seruus domino ancillam, quam subripuerat, pro capite suo dedit, ea concepit, quod si est, an dominus eum partum vscapere possit, respondit: Hie dominus quasi empator partum vscapere potest, namque res ei abest pro hac muliere, & genera quodammodo venditio inter seruum & dominum contracta est.

11. *Africanus* libro 7. *Quæstionum*.

Quid v[er]o Olgo tradidit el[eu]s, qui exilimauit se, quid scimus, nec emerit, non posse pro empore vscapere, illa tenet verum esse ait, si nullam iustam causam eius erroris empator habeat, nam si forte seruus vel procurator, cui emendam rem mandat, perfluerat ei se emisse, atque ita tradiderit, magis esse, ut vscapio sequatur.

12. *Papinius* libro 10. *Responsum*.

Modo legatario in possessione, res pro empore vscapuntur, salua pritoris pignoris causa.

13. *Sebastia* libro 5. *Responsum*.

Alienam aream bona fide emit, & ante impletam diutinam possessionem edificare copit: eidem tantummodo dominio soli intra tempora diutina possessionis perfeuerat, quanto, virum interpellata sit, et copia durauerit, respondit, secundum ea, que proponerentur, non esse interpellatum.

14. *Ibidem* libro 25. *Digestorum*.

In testata sororis hereditas obuenit duobus fratribus: quorum alter absens erat, alter praesens, praesens absens causam agebat, ex qua hereditate suo & fratri sui nomine fundum in solidum vendidit Lucio Tito bona fide clementi, quod si est, cum scierit partem fundi absque

absentis esse, in totum fundum longa possessione ceperit, respondit, si credidisset mandatu fratris venisse, per longum tempus cepisse.

PRO HEREDE VEL PRO possidente.

TIT. VI.

1. *Pompilius* libro 32 ad Sabinum.

Pro herede ex viu bonis nihil vscapiri potest.

2. *Iulianus* libro 44. *Digestorum*.

Qui legatorum servandorum causa in possessionem mititur, non interpellatur possidenteum eis, qui pro herede vscapit, custodit enim causa rem eam, quid ergo est, etiam implera vscapio ne iur pignoris recipiatur, vt non prius discedat, quam si tollum ei legatum suerit, aut eo nomine satisfactum.

3. *Quod v[er]o Olgo* respondet, causam possessionis neminem sibi mutare posse, sic accipientem est: possit non solum ciuilis, sed etiam naturalis intellegatur.

Et propterea respondeat, qui modo

est, neque colonum, neque cum, apud quem

deposita, aut cui commodata est, lucrificandi

causa pro herede vscapere posse.

Filium quoque donatam rem a parte, pro herede negavit vscapere.

Servus, scilicet qui exilimauit, naturale

possessionem eum vscipit, viuus patre Cui co-

sequens ells, & patre heres institutus, res

hereditarias a parte sibi donatas, pro parte cohe-

redum vscapere non possit.

4. *Pompilius* libro 23. ad Quintum Mucium.

Plerique putauerunt, si heres sim, & p[ro]c[on]sum rem aliquam ex hereditate esse, quod non sit, posse me vscapere.

4. *Paulus* libro 5. ad legem Iuliam & Papiam.

Constat, cum, qui testamenti factionem habet pro herede vscapere posse.

PRO DONATO.

TIT. VI.

1. *Paulus* libro 54. ad Edictum.

Pro donato est vscapit, cui donatione causa res tradita est, ne luctu[m] opinari: sed & donatum esse oportet.

2. *¶ Si pater filio, quem in potesta-*

te habet, donet, deinde decedat: filius pro donato

non capiet, quoniam nulla donatione fuit.

3. *Si inter virum & vxorem donatio facta*

est, cessat vscapio.

Item si vir vxori rem donau-

re, & diuinitate intercesserit: cessat vscapio.

3. *Pompilius* libro 24. ad Quintum Mucium.

Si vir vxori vel viro viro donauerit: si aliena res

donata fuerit: verum est, quod Trebatius puta-

rebetur ab eodem.

4. *¶ Si pater filius*

continuo hunc sit, si uti

incerta persona voluerit, eas esse, tamen eius sic

rent, qui casus tulerit, eaque cum quis pro dereli-

ciet habeat, simul intelligetur volsuisse aliquid.

5. *Iulianus* libro 3 ad Vscium Ferocem.

Nemo potest pro derelicto vscapere, qui fallo-

existimauerit rem pro derelicto habitam esse.

7. *Ibidem* libro 2. ex Minicio.

Si quis merces ex nauis saltariorum inveniatur num-

ero vscapere non possit, quia non videretur

derelictus quererit, sed verius est, cum pro derel-

ictu vscapere non posse.

8. *Paulus* libro 18. *Responsorum*.

SEmpronius Thetidi status questionem facere

temporabat, quasi de serva sua nata sit, qui iam

testato conuentus a Proculo, nurice Thetidi in

soluendo alimentis exsoluat: sed debere eam pa-

tri suo restituere Lucio Tito.

Ad quae ea illa in te-

stationem redigilset, vt postea nullam questionem

pateretur ab eodem.

Sen. Proculo solitus alimentis, pueram vindicta-

manumisit, quero, an possit recindere libertas The-

tidis.

Paulus respondit, quoniam dominus ancilla,

ex qua Thetidis nata est Thetidi pro derelicto,

habuisse videtur, potuisse eam à Lucio Tito ad

libertatem perducere.

4.22

6. *Hermogenes* libro 2. *Juris episcoparum.*
D[icit] Nationis causa facta venditione, non pro emulo, sed pro donato res tradita vscapiuntur.

PRO DERELICTO.

TIT. VII.

1. *Pompilius* libro 12. ad Edictum.

Si res pro derelicto habita sit, statim nostra efficiuntur, & occupantis statim fit quia hisdem modis res desinunt esse nostra, quibus adquiruntur.

2. *Paulus* libro 54. ad Edictum.

Pro derelicto rem à domino habitam si sciens possumus adquirere. 3. *Sed Proculus* non desinere eam rem domini esse, nisi ab alio possessa fuerit, Julianus, desinere quidem omittit, et, non fieri autem alterius, nisi possessa fuerit, & recte.

3. *M. d[icit]ius* libro 6. *Differentiarum.*

An pars pro derelicto habita sit, etiam implera poss

Si possideam aliquam rem, quam putabam mihi
siegatam, cum non esset pro legato non vscapie-
pam.

3. *Papinianus* libro 23. *Quaestionum.*

Non magis quam si quis emptum existimat,
quod non emerit.

4. *Paulus* libro 54. ad *Edictum.*

Pro legato potest vscapi, si res aliena legata
sit, aut reflectoris quidem sit, sed adempta codi-
cillis ignoratur, in horum causa persona subest
iusta causa, que sufficit ad vscapacionem. Idem po-
tent dicit, & si in nomine erit dubitatio: veluti si
Titio legatum sit, cum sint duo Titii, ut alter eorum
de se cogitatum existimauerit.

5. *Iustini* libro 7. ex *Cassio.*

Ea res, qua legati nomine tradita est, quamvis
dominus eius vivat, legatorum tamen nomine
vscapietur.

6. *Pomponius* libro 32. ad *Sabinum.*

Sic, cui tradita est, mortui esse existimauerit.
7. *Iustini* libro 7. ex *Cassio.*

Nemo poterit legatorum nomine vscapere, nisi
quiscum quo testamenti factio est: quia ea pos-
fessio ex iure testamenti proficiuntur.

8. *Papinianus* libro 23. *Quaestionum.*

Si non traditam possessionem ingreditur sine
sitione legatarius, legata rei vscapio competit.

9. *Hermannianus* libro 5. *Juris Epitomatum.*

Pro legato vscapit, cui regale legatum relatum
est, sed eti non iure legatum relinquatur, & vel
legatum ademptum est: pro legato vscapi, post
magnum varietates obtinuit.

PRO DOTIS TIT. IX.

1. *Vlpianus* libro 31. ad *Sabinum.*

Titus est vscapionis, & quidem iustissimus,
qui appellatur pro dote, vis, qui in dotem rem
accipit, vscapere possit spatio solemnis, quo so-
lent, qui pro empore vscapientur. 1. Et nihil
referit, singula res, an pariter vniuersa (in) dotem
darentur. 2. Et primum de tempore vide-
mus, quando pro dote vscapere possit: virum post
tempora nuptiarum, an vero & ante nuptias. Est
questio *Volgata*, an sponsus possit (hoc est, qui
nondum maritus est) rem pro dote vscapere. & *Iuli-
ianus* inquit. Si sponsa sponsa ea mente tradid-
erit res, ut non ante eius fieri vellat, quam nuptiae
securae sint: vpus quoque capio cessavit. Si tamen non
evidenter id auctum fuerit: credendum est id agi,
Iulianus ait, ut statim res eius sicut. & si aliena-
sim, vscapi possint, quia sententia milii probavi-
lis videtur. Ante nuptias autem non pro dote vscapit, sed pro suo. 3. Contra autem matrimoniis
pro dote vscapio inter eos locum habet, inter quos est matrimonium. Exterum si cesset
matrimonium: *Celsus* ait, cessare vscapionem: quia ei dos nulla sit. 4. Idem scri-
bit: eti si pater maritus esse sibi matrimonium, cu-
non esset vscapere cum non posse, quia nulla dos
sit, quia sententia habet rationem.

2. *Paulus* libro 54. ad *Edictum.*

Si estimata res ante nuptias tradita sit: nec pro
empore, nec pro suo, ante nuptias vscapietur.

3. *Saxo* libro 25. *Digitorum.*

Dux filii intestato patri heredes extiterunt, &
mancipa communia singulz in dotem dede-
runt, & post aliquantos morte patris familia er-
ciscundus iudicium inter eas distandum est, quicunq;

est: cum mariti bona fide mancipia in dotem ac-
cepta, vt dotalia, multis annis possiderunt: an vscapie-
pam, si qui acciperbant, dantis credi-
cepissent.

PRO SVO,

TIT. X.

1. *Vlpianus* libro 35. ad *Edictum.*

Pro suo possesso talis est, cum dominum nobis
adquiri putamus, & ex ea causa possidemus, ex
qua adquiritur, & præterea pro suo, vputa ex cau-
sa emptionis, & pro empore & pro suo possideo-
ment donata, vel legata, vel pro donato, & vel pro
legato, etiam pro suo possido.

2. *Iustini* libro 7. ex *Cassio.*

Ea res, qua legati nomine tradita est, quamvis
dominus eius vivat, legatorum tamen nomine
vscapietur.

3. *Pomponius* libro 32. ad *Sabinum.*

Nemo poterit legatorum nomine vscapere, nisi
quiscum quo testamenti factio est: quia ea pos-
fessio ex iure testamenti proficiuntur.

4. *Papinianus* libro 23. *Quaestionum.*

Sic, cui tradita est, mortui esse existimauerit.
5. *Iustini* libro 7. ex *Cassio.*

Nemo poterit legatorum nomine vscapere, nisi
quiscum quo testamenti factio est: quia ea pos-
fessio ex iure testamenti proficiuntur.

6. *Paulus* libro 54. ad *Edictum.*

Es species possessionis, quo vocatur pro suo.
Hoc enim modo possidemus omnia, que mari,
terra, & capimus, aut que allusione luminum
nostra sunt, item que ex rebus alieno nomine pos-
sedit, & Mauricianus dicitur existimasse, non definire.

7. *Vlpianus* libro 32. ad *Sabinum.*

Hominem, quem ex stipulatione te mili debere
habet, existimabar, tradidisti mihi, si scilicet,
mili nihil debere: vlti cum non capiam, quia si
neficio: verius est, vt vscapiam, quia ipsa traditio
ex causa, quam veram esse existimo, sufficit ad es-
tificandum, id, quod mihi traditum est, pro meo
possidemus. & ita *Neratius* scripsit. Idque verum
puto.

8. *Vlpianus* libro 32. ad *Sabinum.*

Sancillam furtivam emitti bona, ex ea na-
stum & apud te concepit est, ita postediti, vt
intra confituum vscapionis tempus, cognoscas
matrem eius furtivam esse: *Trebatus* omni modo,
quod ita possidemus est, vscapum esse, ego sic
potu distingendum: vlti cum non capiam, quia si
neficio: verius est, vt vscapiam, quia ipsa traditio
ex sequo poweris certiore dominum facere, aut si
potueris quoque, & feceris certiores, vscaperes,
sin vero, cum scires, & posses, non feceris certiores,
contraria esse: enim clam possidisse videtur,
neque idem & pro suo, & clara possidere potest.

9. *Neratius* libro 5. *Membranarum.*

Vscapio, reum etiam ex aliis causis concessus,
interim propter ea, quo nostra posside remus, constituta est, vt aliquis litium suis
est. 1. Sed id, quod quis, cum suum esse ex-
istimat, possederit, vscapet, etiam si falsa fuerit
existimatio, quod tam etiam ita interpretandum
est, vt probabilis error possidentis vscapionis non
obstat, veluti si ob id aliquid possidemus, quod ser-
uum meum, aut eius, cuius in locum hereditario
vscapere valeat, ceterum si aliqua ratione sen-
tentia nullius momenti sit: dicendum est, conden-
nationis verbum non tenere. 2. Soluisse acci-
pere debemus, non tantum cum qui soluit: verum
omnem omnino, qui ea obligatione liberatus est,
qua ex causa iudicati descendit. 3. *Celsus* scri-
bit: si nosci condemnatus, cum seruum, in quo
vscapari aliquis est, nox dediti: possit tecum

LIBER QVADRAGESIMVS SECUNDVS:
DE RE IUDICATA, ET DE
effectu sententiarum, & de
interlocutionibus.

ad huc agi iudicati, sed si vscapio intercedit,
liberari ait.

1. *Vlpianus* libro 7. *Pandectarum.*

Es iudicata dicitur, que finem
controversiarum pronosticatione iudicis
accipit, quod vel condemnationem, vel absolutionem continet.

2. *Vlpianus* libro 6. ad *Edictum.*

Qvi pro tribunali cognoscit: non semper tempus
iudicati seruat: sed nonnumquam arrat, non
nunquam prorogatio causa qualitate, & quantitate,
vel personam obsequio, vel consumaciam
sed perrata intra statutum tempus sententia ex-
sequitur: veluti si alimenta constituantur vel
militari viginti quinque annis subveniuntur.

3. *Paulus* libro 17. ad *Edictum.*

Qui damnum potest, is absolvendi quoque potest
quatenus habet.

4. *Vlpianus* libro 58. ad *Edictum.*

Ise non opulit procurator: iudicati actio in
Seum denegabitur, & in dominum dabatur, si se
opulit, in ipsum dabatur. Obtrulisse autem se liti
videtur non is, qui in rem suam procurator datus
est, nam hic ita fratione recusat iudicati actio
nem non potest: quia hic non in alieham, sed ih-
suam rem procurator factus est. 1. Tutor quoque
vel curator in ea condicione sunt, vt non videantur
se liti opulit, idcirco debet negari
in eo iudicati actio. 2. *Auctor* municipium
potest rem iudicatum reculare, in municipio enim
iudicati actio dabatur. 3. *Ait* prætor, *Condemna-*
tis ut pecuniam soluat, à iudicato ergo hoc exigatur,
ut pecuniam soluat. Quid ergo, si soluerit quidem
paratus non sit, latifacere autem paratus sit? quid
dicimus? & ait Labeo debuisse hoc quoque adicere,
neque eo nomine sati facias fieri enim polle, vt idcirco
exigendis licet fuit, quod noluerit prætor obliga-
tiones ex obligationibus fieri. idcirco ait, ut pecu-
nia soluator, ex magna tamen & idonea causa ac-
cedendum erit ad Labonis sententiam. 4. *Si* ex
conventione litigantium causum sit post rem
iudicatum eisculi quis condemnatus est, et
hic & retendatur: si modis novatis intercessit, ce-
terum si non novandi causa id factum est, manebit
ordo executionis. Sed eis pugnora accepta sint,
vel fideiullos in rem iudicatum: consequens erit
dicere, non cessare executionem: quippe cum ac-
cesserit aliquid rei iudicata, non sit à re iudicata
recessum. Idem obseruandum est in eo, cuius pro-
curator condemnatus est. 5. *Si* quis condemnatus
est, vt non certos dies soluat: vnde ei tempus
iudicati actionis computamus? vtrum ex quo sen-
tentia prolatam est, verò ex eo, ex quo dies statu-
ti præterit? sed si quidem minorem diem statue-
rit iudex tempore legitimo: replicatur ex lege,
quod SENTIA iudicis deest, finautem ampliorum
numerum dierum sua definitione index amplexus
est: computabitur reo & legitimum tempus, &
quod supra id iudex præstabilit. 6. *Condemnatum*
accipere debemus eum, qui rite condemnatus est,
vscapere valeat, ceterum si aliqua ratione sen-
tentia nullius momenti sit: dicendum est, conden-
nationis verbum non tenere. 7. *Si* soluisse acci-
pere debemus, non tantum cum qui soluit: verum
omnem omnino, qui ea obligatione liberatus est,
qua ex causa iudicati descendit. 8. *Celsus* scri-
bit: si nosci condemnatus, cum seruum, in quo
vscapari aliquis est, nox dediti: possit tecum

5. *Idem* libro 59. ad *Edictum.*

Autor, cuius de ea re iurisdictio est, melius
scripsit, *Causa de ea re noxiis* sive *enim* *notio* *ni-*
men *etiam ad eos pertinet*, qui *iurisdictio*
non habent, sed *habent de qua* *alia causa*
notio *enim*. 1. *Si* iudex aliquem sic condemnaret,
quod haberet ex testamento vel codicillis Me-
tui, restituere Titio: sic accipieadum est, quod
quantitatem nominauit, que testamento vel codi-
cillis recta est. Sed & si fideicommissum sine scri-
ptura pronuntiatum, idem erit probandum,

6. *Idem* libro 67. ad *Edictum.*

Miles qui sub armata militia suspendit me-
cognitione soluerit, *et* *Decem* aut nox dedero
condemnatus, iudicati in decem tenerur, facultate
enim noxa dedenda ex lege accipit, et is qui
decet peteret, quia in stipulatione singula per se ve-
niunt, eaque singula separatis stipulari possumus,
at iudicium solius noxae deditio nulli est, sed
pecuniam cōdemnationem sequitur, & ideo iu-
dicati decem agitur, his enim solis condemnatur,
noxa deditio in solutione est, quod est legi tribuitur,
2. *Qui* iudicati bona, auctoritate sua distracta
furii actione, & vi bonorum raptorum, ei tenuerit,
3. *Quod* iudicati actio perpetua est, & rei persecutio
continet, item hereditis & in herede competit.

7. *Gaius* libro ad *Edictum prætoris Vpani*
titulo de re iudicata.

Intra dies constitutos, quamvis iudicati agi non
possit, multis tamen modis iudicatum liberari
posse, hodie non dubitatur, quia constitutorum
dierum spatium pro iudicato, non contra iudicato
tum per legem constitutum est.

8. *Paulus* libro 5. ad *Plautium.*

Shi homo ex stipulatu petitus, post item contesta-
tur, decesserit: absolucionem non facienda, &
frustrum rationem habendam placet.

9. *Pomponius* libro 5. ex *Plautio.*

Fixatio sententia à iudice, & vel ab arbitrio dicitur.

10. *Marcellus* libro 2. *Digitorum.*

Qui cum se pro patrefamilias singret, mutua-
cipatus sit: quamvis facere non possit: debet con-
demnari.

11. *Celsus* libro 5. *Digitorum.*

Si kalendis fieri aliquid stipulatus sum: nempe
quandocumque post kalendas accepto iudicio,
tamen astrenanda lis est, quamvis interfuerit
mea, kalendis id fieri, ex e.o.n. tempore quidquid

solui poterit.

12. *Marcellus* libro 4. *Digitorum.*

In depositi vel commodati iudicio, & quamquam
idolo adseratur res absit, condemnato succurrat
soleri, vt ei actionibus suis dominus cedat.

13. *Celsus* libro 6. *Digitorum.*

Si quis ab alio decem, ab alio satisfaci stipulatus
est: etiamandum erit, quantum stipulatoris, inter-
estit satisfaci: idque aut tantundem erit, aut minus, aut
minus etiam nisi, neque enim vani timori vllaz-
zimatio est, verum sorte soluta, nullū jā pretiū

lator patiatur & faciat: neque ex ea re damnum stipulator patiatur & faciat: ita habeatur facit, quod promisit. si ministraria non facit, quod promisit: in pecuniam numeratam condemnatur, sicut evocat in omnibus faciendo obligationibus.

14. *Idem libro 25. Digestorum.*

Quod insit, verius pretor, contrario imperio tollere, & repeire licet, de SENTIIS contra.

15. *Ulpianus libro 3. de officio consulis.*

Adio PIO rescriptum est: magistratus populi Romani ut iudicium à se daturum vel arbitrium sententiam exsequuntur hi, qui eos dederunt.

16. *Sententiam Romae dictam, etiam in provinciis post praefides, si hoc iusti fuerint, ad finem persequi, Imperator noster cum parte rescripti.*

17. *In venditione itaque pignorum captorum facienda, primo quidem res mobiles animales pignori capi iubent, mox distracti, quarum pretium si sufficerit, Vene est, si non sufficerit, etiam soli pignora capi iubent, & distracti, quod si nulla mouentia sint, à pignoribus soli initium faciunt. Sic denique interloqui solent, si mouentia non sint, vt soli quoque captiuntur, nam à pignoribus soli initium faciendum non est, quod si nec soli sunt, sufficiant, vel nulla sint soli pignora: iuste peruenient etiam ad iura exsequuntur itaque tem iudicatae praefides isto modo.*

18. *Ti pignora, quae capta sunt, emptorem non inveniuntur: rescriptum est ab Imperator nostro & uno parte eius, vt addicantur ipsi, cui quis condemnatus est, addicantur autem utique ea quantitate, quae debetur, nam si creditor maluerit pignora in creditum posidere, Isque esse contentus: rescriptum est, non posse eum, quod amplius sibi debetur, petere, quia velut pacto transfigere de credito videtur qui contentus fuit pignora posidere, nec posse eum in quantitate certam pignora tenere, & superfluum petere.*

19. *Si rerum, quae pignoris iure capta sunt, controversia statuconfitum est ab Imperatore nostro, ipsis, qui rem iudicatae exsequuntur, cognoscere debere de proprietate, & si cognovissent eius fuisse, qui condemnatus est: rem iudicatae exsequuntur. Sed sciendum est, summatis eos cognoscere debere, nec sententiam eorum posse debitori praejudicare, si fortè hi dimittendam eam rem putaverint, quasi eius sit, qui controversiam mouit: non eius, cuius nomine capta est, nec eum, cui restituta est, statim habere per sententiam debere, si fortè iure ordinario coepit ab eo res peui, sic evenit, vt omnibus integris tantum capioni res iudicata proficiat. Sed illud debet dici, ubi controversia est de pignore, id dimitti debere, & capi aliud, si quod est sine controversia.*

20. *Quod si res si pignorata, quae pignori capta est, videndum est an sic distracti possit, vt, dimisso creditore, superfluum in cauam iudicati conuertatur, & quanquam non cogatur creditor rem, quam pignori accepit, distracto heret: tamen in iudicati executionem seruatur; si emptorum inuenieris res, quae capta est, qui dimisso priore creditore superfluum solvere si paratus, admittenda sit huius quoque rei distractio, nec videatur deterior conditio creditoris fieri suum consecututi, nec prius ius pignoris dimisuri, quam si ei fuerit satisfactum.*

21. *Si post addicium pignus aliqua controversia emptori moueat: an sit cognitio eiusdem iudicis, qui sententiam executus fuerit, videndum est, & cum semel empio perfecta sit; eiisque, qui comparuit, periculum vertatur: non puto locum esse compositioni, corie, posteaquam inductus est emptor in possessionem, nonne cessabunt partes corundem iudicari? Idemque & & ipsi, cuius iudicatus est, res*

suerit addicta. 7. *Sed si emptor, cui pignora sunt addicta exsequente iudice, pretium non soluat: virum aduersus emptorem porrigitre manus debent. Idem iudices, qui schientiam exsequuntur, videndum est, & non puto vos ultra procedere. Ceterum longe res abicit, quid enim dicemus? condemnabut emptorem, & sic exsequuntur aduersus eum sententiam? an statim pro iudicato habebant? & quid, si neget se emisse, aut exsoluisse contendat? melius igitur erit, si non se interponat, maxime cum nec habeat actionem aduersus eum, is, cui iudicatu facienda, nec iniuria ad ceterum, oportet enim, res capit pignori, & distractas, presenti pecunia distracti: non sic, vt post tempus pecunia solvatur, certe si se interponat: haec enim debentur intervenire, vt ipsam rem addicata capiant & distractant, quasi non vinculo pignoris libertatem.*

22. *Sic quoque iudices exsequuntur iudicatum, vi nomina iure pignoris capiant, si nihil aliud sit, quod capi possit, posse enim nomen iure pignoris capi, Imperator noster rescripti.*

23. *Sed virum confessum nomen tantum capi possit, etiam si neget quis se debere, videamus, & magis est, vt id duntaxat capiatur, quod confitetur. ceterum si negetur: aquistum est, distedi à nomine, nisi forte quis exemplum secutus corporium pignorum, ultra processerit, dixerit: que ipsos debere iudices de nomine cognoscere, & cognoscere de proprieitate, sed contraria rescripta.*

24. *Paulus libro 4. ex Plautio.*

25. *E*t si fiduciis accepimus si rei, vel actionis: non proderit ei, persona pro qua si dicitur, in quantum fa cuae potest, condemnata est, & si solidus solvendo non fuerit: licet ipsi marito prolixi, quod facere non possit: (id enim personæ mariti prestat) tunc heredi eius hoc non prædest.

26. *Paulus libro 6. ad Edictum.*

27. *C*lendum est, heredes earum personarum non sunt, quod facere possunt, sed in integrum teneri.

28. *Vlpius libro 67. ad Edictum.*

29. *S*i conuenerit inter ligatores, quid pronuntietur?

30. *M*ed. *finis libro 1. Responsorum.*

31. *P*rofes provinciis viis etiæ sententiam condemnant contra leges & sacras constitutiones, id est, Lucius Titius contra proletam sententiam iniusta praesidis appellauit, quero, cum non secundum legem Titius prouocasset, an exigere possit pecunia secundum condemnationem. Molentius respondit, si sententia certa quantitas contineatur, nihil proponi, cur iudicari agi non possit.

32. *Idem libro 11. Responsorum.*

33. *D*uo iudicis dati diversis sententias dederunt. Modestinus respondit, utramque sententiam in predictis esse, donec competens iudex unam eorum confirmauerit.

34. *Idem libro 7. Pandectarum.*

35. *T*empus, quod datur iudicati, etiam hereditibus eius ext. rique, qui in locum eius succedunt, tribuitur: videlicet quod ex tempore deest, quia causa magis quam personæ beneficium præstabilitur.

36. *Paulus libro 7. Variarum lectionum.*

37. *C*vix ex causa donationis promissa pecunia est: si dubium sit, an ea res ex vise donatoris facultates exhauste possit, vt vix quicquam ei in bonis relictum sit: actio in id, quod facere possit, danda est, ita vt & ipsi donatori aliquid sufficiens relinquatur quod maxime inter liberos & parentes obseruantur.

38. *Idem libro 2. Cognitionum.*

39. *D*ebitis non tantum per exitus dies ad solvendum dandi sunt, sed & prorogandi, si res existat, si qui tamem per contumaciam, magis quam quia non possint explicare pecuniam, different solutione pignoribus captis compellendi sunt ad satisfaciens.

40. *Paulus libro 14. Questionum.*

41. *N*escimus Appollinaris: Si te donaurum mibi delegauero creditori meo: an in solidum conueniens sis? & si in solidu m conueniens: an diu, si puto potes, si non creditor meo, sed ei, cui donare volebam, te diligauero?

al is quoque contractibus ab uxore iudicio contenitus: in quantum facere potest, condemnandus est ex Diu Pij constitutione. Quod & in persona mulieris ex qua lance ferari, exequatis suggerebat ratio.

42. *Paulus libro 4. ad Plautum.*

43. *S*icut autem cum merito agitur, ita & cum socio, vt non ultra facultates damnetur. An, si cum socio ex promissione doris agatur, in id, quod facere potest, condemnandus est: quod & id sequuntur esse videatur, sed alio iure veimus, vt & Neratius scribit.

44. *Paulus libro 2. Quintum Mucium.*

45. *S*ed hoc ita accipendum est, si socero dos ex profusione peratur solito matrimonio, verum si manente matrimonio dos ab eo petatur: sive eundem utrumque est, vt ne maiori summa condemnetur, quin quantum facere potest, 2. Quod autem de locis dictum est, vt & his in quantum facere possint, condemnatur: causa cognita se factum prætor edicit. Causa cognitionis autem in hoc erit, vt neganti se facio esse, aut ex doli clausula obligato, non succurratur.

46. *Paulus libro 6. ad Plautum.*

47. *S*i cum procuratore mariti de doce actum fuerit, si quidem viuus marito condemnatio fieri quantum facere potest, fieri damna. non & defensor mariti in id, quod illi facere potest, condemnatur, mortuo vero marito, in solidum.

48. *Paulus libro 4. ex Plautio.*

49. *E*t si fiduciis accepimus si rei, vel actionis: non proderit ei, persona pro qua si dicitur, in quantum fa cuae potest, condemnata est, & si solidus solvendo non fuerit: licet ipsi marito prolixi, quod facere non possit: (id enim personæ mariti prestat) tunc heredi eius hoc non prædest.

50. *Paulus libro 6. ad Edictum.*

51. *C*lendum est, heredes earum personarum non sunt, quod facere possunt, sed in integrum teneri.

52. *Vlpius libro 67. ad Edictum.*

53. *S*i conuenerit inter ligatores, quid pronuntietur?

54. *M*ed. *finis libro 1. Responsorum.*

55. *P*rofes provinciis viis etiæ sententiam condemnant contra leges & sacras constitutiones, id est, Lucius Titius contra proletam sententiam iniusta praesidis appellauit, quero, cum non secundum legem Titius prouocasset, an exigere possit pecunia secundum condemnationem. Molentius respondit, si sententia certa quantitas contineatur, nihil proponi, cur iudicari agi non possit.

56. *Idem libro 11. Responsorum.*

57. *D*uo iudicis dati diversis sententias dederunt. Modestinus respondit, utramque sententiam in predictis esse, donec competens iudex unam eorum confirmauerit.

58. *Idem libro 7. Pandectarum.*

59. *T*empus, quod datur iudicati, etiam hereditibus eius ext. rique, qui in locum eius succedunt, tribuitur: videlicet quod ex tempore deest, quia causa magis quam personæ beneficium præstabilitur.

60. *Paulus libro 7. Variarum lectionum.*

61. *C*vix ex causa donationis promissa pecunia est: si dubium sit, an ea res ex vise donatoris facultates exhauste possit, vt vix quicquam ei in bonis relictum sit: actio in id, quod facere possit, danda est, ita vt & ipsi donatori aliquid sufficiens relinquatur quod maxime inter liberos & parentes obseruantur.

62. *Idem libro 2. Cognitionum.*

63. *D*ebitis non tantum per exitus dies ad solvendum dandi sunt, sed & prorogandi, si res existat, si qui tamem per contumaciam, magis quam quia non possint explicare pecuniam, different solutione pignoribus captis compellendi sunt ad satisfaciens.

64. *Paulus libro 14. Questionum.*

65. *N*escimus Appollinaris: Si te donaurum mibi delegauero creditori meo: an in solidum conueniens sis? & si in solidu m conueniens: an diu, si puto potes, si non creditor meo, sed ei, cui donare volebam, te diligauero?

^{3. Idem libro 58 ad Edictum.}
I^s, qui bonis cessit, ante remissionem utique bonis suis non careret, quare, si paratus fuerit se defendere, bona eius non veneantur.

^{4. Item libro 59 ad Edictum.}

I^s, qui bonis cessit, si quid potest acquisierit: in quantum facere potest, conuenit ¹ Sabinius & Celsius purabunt eum: qui bonis cessit, ne quidem ab aliis, quibus debet, posse inquietari.

^{5. Paulus libro 56 ad Edictum.}

Venit posuerit, bonis cessisse potest, defendendo se, consequitur bona eius veneantur.

^{6. Vlpianus libro 64 ad Edictum.}

Si bonis suis cessit, si modicum aliquid post bona sua vendita adquisivit, iterum bona eius non veneantur, unde ergo modum hunc ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁵¹⁰ ⁷⁵¹¹ ⁷⁵¹² ⁷⁵¹³ ⁷⁵¹⁴ ⁷⁵¹⁵ ⁷⁵¹⁶ ⁷⁵¹⁷ ⁷⁵¹⁸ ⁷⁵¹⁹ ⁷⁵²⁰ ⁷⁵²¹ ⁷⁵²² ⁷⁵²³ ⁷⁵²⁴ ⁷⁵²⁵ ⁷⁵²⁶ ⁷⁵²⁷ ⁷⁵²⁸ ⁷⁵²⁹ ⁷⁵²¹⁰ ⁷⁵²¹¹ ⁷⁵²¹² ⁷⁵²¹³ ⁷⁵²¹⁴ ⁷⁵²¹⁵ ⁷⁵²¹⁶ ⁷⁵²¹⁷ ⁷⁵²¹⁸ ⁷⁵²¹⁹ ⁷⁵²²⁰ ⁷⁵²²¹ ⁷⁵²²² ⁷⁵²²³ ⁷⁵²²⁴ ⁷⁵²²⁵ ⁷⁵²²⁶ ⁷⁵²²⁷ ⁷⁵²²⁸ ⁷⁵²²⁹ ⁷⁵²³⁰ ⁷⁵²³¹ ⁷⁵²³² ⁷⁵²³³ ⁷⁵²³⁴ ⁷⁵²³⁵ ⁷⁵²³⁶ ⁷⁵²³⁷ ⁷⁵²³⁸ ⁷⁵

samen id, quod legatum est: quia interest eius, eau-
sum habere. 2. ¶ Creditor autem conditionalis
in possessionem non mittitur, quia si mittitur, qui
potest bona ex edicto vendere.

15. *Vlpianus* libro 6. *Fideicommissorum*.
¶ Qui rem permutatam accepit, emptori similis
est, item is, qui rem in solutum accepit, vel qui
like estimata retinuit, vel ex causa stipulationis, non
ob liberalitatem est consecutus.

DE REBUS AVCTORITATE IV-
dicis possidendi, seu vendundi,
TIT. V.

Gaius libro 23. ad *Editum Provinciale*.

Venire bona ibi oportet, ubi quicque defendi
debet, id est,

2. *Paulus* libro 54. ad *Editum*.

Vbi domicilium habet,

3. *Gaius* libro 23. ad *Editum Provinciale*.

A ut vbi quisque contraxerit. Contractum autem
non utique eo loco intellegitur, quo negotium
genuit sit, sed quo locuta est pecunia.

4. *Paulus* libro 57. ad *Editum*.

Sicutius sub conditione heres institutus sit, aut
dubium sit, an is heres libenter futurus sit: non
est iniquum, postulandum creditoribus ita decer-
vi, ut si ante certum tempus is heres non existens,
proinde omnia obseruantur, ac si is heres ita in-
stitutus non esset, quod plerumque accidens, si sub
conditione danda aliquid pecunia heres institutus
sit, nec dies adpositus sit. Sed hoc, quantum ad bo-
nas, ita obseruandum, ceterum libertas ei quando-
que competet, & a pratorie conferuanda est, etiam
si certus sit, neque heredem, neque honorum pos-
sessorum futurum. 1. ¶ Si quis tamen, heredem
se spordendo, vel actiones patiendo, defunctum de-
fendat, bona defuncti venire non poterunt.

5. *Vlpianus* libro 60. ad *Editum*.

Si minor vigintiqua annis, qui habet cura-
tores, a curatores non defendatur, nec alium
defensorum inueniat: bonorum venditionem pati-
tur, et si non latet: licet non fraudationis causa
lautare videatur, qui si non est idoneus defensor.

6. *Paulus* libro 58. ad *Editum*.

Si non expedierit pupilio, hereditatem parentis
relinquere, prator bona defuncti venire permittit:
ut quod superauerit, pupillo restituatur.

1. Si pupillussantequam ablinetur, aliquid
gesserit: seruandum est, utique si bona fide gesse.

2. Quid ergo, si quibusdam creditoribus sol-
ulti, deinde bona venienti si queratur, an repeti-
tio si ex causa id statuendum, Julianus ait, ne al-
terius, aut negligenter, aut cupiditas huic, qui di-
ligens fuit, nocet, quid, si vitroque instant, tibi
gratificatus tutor soluit: et quoniam esse, aut prius can-
dem portionem mihi queri, aut communem concur-
dandum fuit, quia hic quoque creditor com-
mune non alienum negotium gesse videtur.

3. Si est pratora quamcum: si detiniora prædia

facta fuerint sine dolo malo creditoris, vel iura
corum amissa, vel edificia diruta, vel exusta: item
familia pecuniorum acta cura non sit, aut pos-
sesso alii tradita, sine dolo tamen malo an tenetur,
& appetit, cum non tenet: quia dolo malo
care, etique melior eius condicio, quia in pi-
gnore creditoris, qui non tantum dolum ma-
lum, verum cupiam quoque debet. Eadem ca-
usa est curatoris bonorum, nam & in tenetur, ut
creditoris. 6. In eum quoque, qui neque lo-
cavit fructum prædicti, neque vendidit, in factum
actionem dat prator, & in hoc condemnabitur,
quanto minus propter hoc perceptum est: quia
neque vendidit, neque locavit. Ceterum si tan-
tum perceptum est, quantum perciperetur, si
lo, aut vel distractus fructus est: nihil ei im-
putabitur. Præstat autem per id tantum tempo-
ris, quo in possessionem fuit vel iure, vel iusu
eius.

8. *Vlpianus* libro 61. ad *Editum*.

In venditionem bonorum etiam vius fructus ve-
niat: quia appellatione domini fructuarum quo-
que continetur. 1. Si quis fructus ex prædi-
toris capi poterit: hinc creditor, qui in pos-
sitionem prædicti missus est, vendere vel locare debet.

sed hoc ita demum, si ante neque venierit, neque
locatus erit, nam si iam a debito vel locatus er-
rat, vel venierat: seruabit prator venditionem &
locationem a debito factam, eti minoris distra-
ctum est, vel locatum, nisi si in fraudem creditoris
hoc fiat: tunc enim prator arbitrium dat credito-
ribus, ut ex integro locationem vel venditionem
faciant. 2. De ceterarum quoque rerum fru-
ctibus idem erit dicendum, si qui locari pos-
sunt, locari, puta mercedes seruorum, vel iumen-
torum, ceterorumque, quae possunt locari.

3. De tēpore locationis nihil prator locutus
est, & ideo liberum arbitrium creditoribus datum
videtur, quanto tempore locent quemadmodum
est in arbitrio eorum, vendant, vel locent: scilicet
sine dolo malo, ex cu' pa' autem rēi non sunt.

4. Si vnu sit, qui possidat bona: expeditum
erit de locatione, quid si nō vnu, sed plures sunt:
quis eorum debet locare vel vendere, quoniam, &
si quidem conuenit inter eos, expeditissimum est, nā
& omnes possunt locare, & vni hoc negotium da-
re, si vero non conuenit, dicendum est, prae-
rem causa cognita eligere debere, qui locet vel
vendant.

9. *Idem* libro 61. ad *Editum*.

Prator ait: si quis, cum in possessione tenet, est,
quod ex nomine fructi, reperitur, et quoniam ex re
peritur, non resuere, si, quod impone fine dolo ma-
lo fecerit, non præstabilitur, sine dolo in dolo
causa pessima facta est dictum de ea re iudicium in
factum dabo.

5. Quod de fructibus ait: etiam de ceteris,
quae cumque ex re debitorum pertinuerint, inelle-
gedūm est, & sane debuit hoc ita esse, quid enim, si
ex compromisso, vel alio casu, p̄nam confecutus
est, nā cā p̄nam, quā secutus est, præstabilitur.

2. Quod ait prator, sine quod impone nomine
fine dolo malo fecit, si non præstabilitur, hoc co-
spicit, vt si quid ipse ergavit creditor, si modo sine
dolo male ergavit, loco ei præstabilitur. sufficit ig-
natur, sine dolo ergo, etiam si nihil profici eroga-
tio eius rei debitori. 3. His verbis, Ad qua-
re eti p̄natur, etiam curator bonis distractis dā-
tus continebitur, & ipsi debitor, si contigerit, ne
bona eius veaneat, & ipsi itaque creditor adver-
sus hoc dabitur actio, quos enumerauerimus: siue
quid in fructibus percipiens ergavauit, siue in
familia alenda curandave, prædictis fulciendis vel
reficiendis, vel damno infecto promisendo, vel
seruoxali judicio defensio: si modo non magis
cum expediri dedere, quam retinere, quid si dedere
expedit: consequens erit, repetrere cum non debere.

4. Generaliter etiam dicendum est, quidquid
impedit in rem, si modo sine dolo malo impen-
dit, repetrere cum posse, nam negotiorum gestorum
agere, non magis potest, quam si socius commune
edificium fuit, quia hic quoque creditor com-
mune non alienum negotium gesse videtur.

5. Est pratora quamcum: si detiniora prædia

facta fuerint sine dolo malo creditoris, vel iura
corum amissa, vel edificia diruta, vel exusta: item
familia pecuniorum acta cura non sit, aut pos-
sesso alii tradita, sine dolo tamen malo an tenetur,
& appetit, cum non tenet: quia dolo malo
care, etique melior eius condicio, quia in pi-
gnore creditoris, qui non tantum dolum ma-
lum, verum cupiam quoque debet. Eadem ca-
usa est curatoris bonorum, nam & in tenetur, ut
creditoris. 6. In eum quoque, qui neque lo-
cavit fructum prædicti, neque vendidit, in factum
actionem dat prator, & in hoc condemnabitur,
quanto minus propter hoc perceptum est: quia
neque vendidit, neque locavit. Ceterum si tan-
tum perceptum est, quantum perciperetur, si
lo, aut vel distractus fructus est: nihil ei im-
putabitur. Præstat autem per id tantum tempo-
ris, quo in possessionem fuit vel iure, vel iusu
eius.

15. *Vlpianus* libro 62. ad *Editum*.

Vn plures creditors in possessionem rerum debitoris mit-
tantur, nec corrumpantr rationes, vni hoc negotium a creditoribus esse dandum,
quem maior pars creditorum elegerit. Ego puo
creditoribus instrumentorum etiam *etiam p̄p̄p̄p̄p̄p̄*,
id est *descriptum*, *sacerdotum* ut describerant ipsa
corporis instrumentorum, sed quot sint, de qua re
fit, subnotent sibi, & quasi inventarium faciant.
quod etiam vniuersorum facere eis erit permitte-
dum. Præterea nonnumquam prator, causa cognita
etiam describere aliquid ex instrumentis creditoribus
debet, ut permittere, si qua idonea causa in-
venientur.

7. Virtus semel, an etiam sepius recognitio, dis-
punctione concedenda sit creditoribus, videamus. &

8. *Vlpianus* libro 63. ad *Editum*.

Si ventri curator datus sit, nec partus editus pri-
uilegiū cessabit. 1. Diuinus Marcus ita edixit: Crē-
ditors, qui ob restitutioñ ad fiduciorum crediderit,
in pecunia, quae credere erit, priuilegiū exigēti ha-
bit, quod ad eū quoque pertinet, qui redēptori,
domino mandatis, pecuniam subministravit. 2. Ita
bonis mēsulari vendūt, post priuilegiū potiore
corū causā esse placuit, qui pecunias apud men-
sum fidem publicam fecerit, deposituerunt, sed enim
qui depositis numeris visuras à mēsularis ace-
perunt, & ceteris creditoribus non separantur, & mes-
to, aliud est enim credere, aliud deponere. Si tamen
nummi extant: vindicari eos posse puto à deposi-
tarīs: & futurum eum, qui vindicat, ante priuile-
giū. 3. Eorum ratio prior est creditorum, quorum
pecunia ad creditorēs priuilegiarios peruenit, per-
uenisse autem quemadmodum accipimus? vnu si
statim profecta est ab inferioribus ad priuilegiū.

dam si quis tamē inquit furauerit, non calum-
niz caula se postulare, neque habere, quæ dispu-
xerit: iterum ei faciem potestatem ait, nec am-
plius quam vnu.

16. *Gaius* libro 24. ad *Editum Provinciale*.

Vn bona venient debitoris comparationem
extrahit, & ciui, qui creditor, cognatus sit,
potior habetur creditor cognatus: magis tamē
creditor, quam cognatus, & inter creditoris potior
est, cui major pecunia debetur.

17. *Vlpianus* libro 63. ad *Editum*.

Vestitum est, ut dum priuilegiū ha-
bet funeraria, si, cuius bona veneant, funer-
tūs sit, ac etiam si proponas, alium esse funer-
tū & hoc iure viuimus, vt, quicunque sit funer-
tū, id est, siue, si cuius de bonis agitur, siue quid
is debuit, quod reddere eum, si viuere, funeraria
actione cogi, oportere, priuilegiū locus sit, par-
que referre dicamus, qua actione his sumptus re-
petatur, funeraria, & familiæ hereditate, an
alii: dummodo sumptus funeris causa factus sit,
quacumque igitur actione ob funeris sumptum va-
tatur, etiam funeraria ei competere, quare si in
sumptu funeris iNpensa deducta est, dicendum
est, locum esse priuilegiū, si modo quis non abi-
cienti priuilegiū causa sumptus est, 5. Si sponsa
dedit dorem, & nupiis renuntiatum est: tamen
ipsa dotem condicet: tamen & quoniam est hanc ad
priuilegium admitti, licet nullum matrimonium
contrahendum est. Idem puto dicendum, etiam si mi-
nor duodecim annis in domum quasi vxor dedi-
cta sit, licet nondum vxor sit.

18. *Vlpianus* libro 60. ad *Editum*.

Niteret enim reipublicæ, & hanc solidum confe-
sione, ut state permittent, nubere possit.

19. *Vlpianus* libro 63. ad *Editum*.

Ab initio ex his causis ipsi mulieri priuile-
giū, 1. Si quis, cum tutor non esset, pro tu-
tore negotia gesit: priuilegiū locum esse, man-
ifestum est, nec intertul, ipse debet, qui gesit, siue
heres eius, ceterique successores. Ipse autem pu-
billus habet priuilegium: sed eius successores non
habent. Sed & quinquimum erit, ceteros quoque
quibus curatores quasi debilibus vel prodigis dan-
tūr. 20. *Paulus* libro 60, ad *Editum*.

Vel surdo, muto,

21. *Gaius* libro 24. ad *Editum Provinciale*,

Vel fatuo,

22. *Vlpianus* libro 63. ad *Editum*.

Item priuilegium competere, 1. sed si bonis cu-
mum curator constitui debet, si quazdam actiones
periurunt.

1. Datur in creditorem actione, qui in possessionem
missus est, & eo, quod ex bonis debitoris ad eum
peruenit, si nondum sit aliquid confecutus, actione
sua præstabilitur, datur autem in factum actione ad-
versus eum. & omne, quod in actionem negotio-
rum gestorum veniret, si posset, restituendum à
creditorē.

23. *Paulus* libro 69. ad *Editum*.

Sin negotio inipuberis aliquis ex officio amicitię
geserit, debet, bonis eius venditis, priuilegiū
pupillo conservari, & ita accepit.

24. *Vlpianus* libro 63. ad *Editum*.

Si ventri curator datus sit, nec partus editus pri-
uilegiū cessabit. 1. Diuinus Marcus ita edixit: Crē-
ditors, qui ob restitutioñ ad fiduciorum crediderit,
in pecunia, quae credere erit, priuilegiū exigēti ha-
bit, quod ad eū quoque pertinet, qui redēptori,
domino mandatis, pecuniam subministravit. 2. Ita
bonis mēsulari vendūt, post priuilegiū potiore
corū causā esse placuit, qui pecunias apud men-
sum fidem publicam fecerit, deposituerunt, sed enim
qui depositis numeris visuras à mēsularis ace-
perunt, & ceteris creditoribus non separantur, & mes-
to, aliud est enim credere, aliud deponere. Si tamen
nummi extant: vindicari eos posse puto à deposi-
tarīs: & futurum eum, qui vindicat, ante priuile-
giū. 3. Eorum ratio prior est creditorum, quorum
pecunia ad creditorēs priuilegiarios peruenit, per-
uenisse autem quemadmodum accipimus? vnu si
statim profecta est ab inferioribus ad priuilegiū.

riostan vero, & si per debitoris personam? hoc est, si ante ei numerata sit, & sic debitoris facta, creditori privilegiorum numerata est? quo il quid potest beneficiari, si modo non post aliquod interiuallum id factum sit.

25. *Idem* libro 64. ad Edictum.

A It prior: Quid postea tr. cum c. s. q. id, cuius abus. venientia, & si uero recipit fraudat, sciente eo, qui continxit ad eum nomine datur.

26. *Paulus* libro 17. brevis Edicti.

Q Vi in iugum exfrumentam vel instruendam cre-
di, dit, vel etiam emenda: priuilegium habet.

27. *Vlpianus* libro 1. de officio consulis.

Si magistratus, fideicommissarii causa, in possitione miserent date arbitrium possunt ad ea distracti, que mora deciderat futura sunt, ita ut premium ex his redactum, spud fideicommissarium in causa depositi sit, donec de fideicommisso, quod ei debetur, constet.

28. *Iustini* libro 1. Epistularum.

Pater familias impuberi filio, si ante pubertatem deceaserit, subtilitate heredem, si filius paterna hereditate se absinuit: ideoque bo. si patris venientia, postea filio hereditas obuenit, qua adita, deceaserit, quod ex c. p. r. in ipsum pupillum quamvis postea hereditas obuenit, creditoribus tamen patris actionem non daret: in subtilitate cum creditoribus patris danda sit actio: cum ex bonis parentis, quae scilicet ad creditorum missis ad bona pertinet, nihil adquirat: & cum creditorum nihil iuris in bonis pupilli habuerint, eorumque nihil interfuerint, adiutor nec n. pupilli hereditas, cum ea bona, admissa a substituto hereditate, ad credores non pertinebant. Me illud maxime mouerit, quod precepit, quod tuis placet, vnum esse testamemnum. Respon-
dit: Quod prior filio, qui a paterna hereditate se absinuit, praeferat, ne bonis pa. ris eius vendicis, in eum actio de iure, tamen si postea ei hereditas obuenit, creditoribus non redat: idem in subtilitate filio herede-
der: andum non est: quoniam filii pudori partici-
tur, vt portis patris, quam eius, bona veneant. Itaq.
In id, quod postea ei obuenit, actio creditoribus de-
negatur: quia id ex aduenticio adquisitum est, non per patrem ad eum peruenit. At enim substitutus si-
lio, hereditate adiutor, postquam pupi illi, se paterni miscuerit hereditati: tunc hereditas & patris &
filij una est: & in omni arte alieno, quod aut patris aut filii fuerit, etiā iniurias heres obligatur & quoadmodū liberum ei non post obligationem, vt non omnino, si non defunditur, ipsius bona veneant, ita ne separare quidem ex alio patris & filii potest, quae causa est, ut creditoribus in eum actio dari debeat. Quod si substitutus heres hereditatem non adiutor: creditoribus patris in id, quod pupillus relinquit, actio dari non debeat: quoniam neque pupilli bona venire debent propter ex alieno patris, neque in bonis patris est: quod pupillus adquisit.

29. *Paulus* libro 5. ad legem Iuliam & Papiam.

Evidens resert, statu in publico positas, bonis dislocatis eius, cuius in honorem posita sunt, non esse emptor honorum eius: sed aut publicas, si orandi municipi j causa posita sunt: aut eius, cuius in honore posita sunt, & nullo modo eas detrahi posse.

30. *Papinus Iusti* libro 1. de Constitutionibus.

Mperatores Antoninus & Verus Augusti rescripsit. Irunt eos, qui bona sua negant iure venisse, prae-
indicio experiri debere, & frusta principem deside-
rare roscidi venditionem.

31. *Vlpianus* libro 1. de omnibus tribunalibus.

Si creditoris heredem suscepimus, sati-
tationem exigere possunt pro suo debito, sed de-

do, cuius rei gratia cognoscere pretiosum oportet, nec statim eum satisfactionis necessitatibus subtereo debet nisi caus. cognita considerit, prospici debere his, qui suspectum eum postulauerunt. Sed sus-
pectus & si uero modis, quibus suspectus
tutorum, estimatus, siquidem tutorum non facultates, sed fraudulentia in rebus pupillaribus, & colla-
conuersatio suspectum commendet, heredem ver-
tit, & si facilius in recenti adiutor heredita-
tis audiendi & uni, qui suspectum postulant, certu-
si probent, p. cum in hereditate morari: nec
quicquam possint obliterare criminis, quasi dolose
verato eo: non debet in post multum temporis ad
hanc necessitatem compelli. 32. **Q**uod si quis suspe-
ctus fortis iussi, & decretor non obtempe-
raverit, ut bona hereditatis possidere, vnuquam
dari ex edito suo permittere iubevit. 4. **q** Plane si
doceatur nihil ex bonis alienasse, nec sit, quod ei iu-
stitia p. p. a. p. a. obliuiscatur, contentus esse
prior debet, vt iubet ei nihil manere. 5. **Q** si
nec in opere laborant, cum credores offendere &
poterint, iniuriarum actione tenebuntur.

33. *Vlpianus* libro 3. Regularum.

Riuilegia non ex tempore extinuuntur, sed ex can-
sa, & si eisdem tituli fuerint, concurrent: licet
diu restantes temporis in his fuerint.

34. *Vlpianus* libro 3. Regularum.

Si pupilli ex contractu suo non defendatur, id est
qua bona eius credidores possidere coepit: de-
minuto ex iuri boni fieri debet, & viceversa pupilli
causa. 15. **D**efendere debitorem sicut, antequam bona
eius possiderentur, licet: ita post bourum quo-
que possessionem eius, sicut ipse tui, si: alias defen-
sionem eius suscipit, debet iustitiae: vt & si fiduci-
ti ne interposita, iustitiae accipiat, & a posses-
sione discedatur.

35. *Marcellus* libro 5. Regularum.

Quod quis natus fabrande vel emendo, vel ar-
ma, mandu, vel instruendo causa, vel quo modo
crederit, vel ob nauem vendita: patet: pri-
uilegium post fiscum.

36. *Vlpianus* libro 45. ad Sabinum.

Ev. qui circa columnas misus sit eius, qui reipu-
blicae causa adest, si apparuerit eum solo male
reipublicae causa abesse, ut in possessione esse pla-
cerit, donec solidum soluat. Eum autem qui return-
tus, qui sine dolo reipublicae causa adest, in
possessionem missus sit, pigius non contrahere, &
ideo discedere oportere de possessione.

37. *Vlpianus* libro 10. Responorum.

A Ntiochensum Coel. Syris ciuitati, quod lege
A sua priuilegium in bonis defuncti debitoris ac
cepit, ius persequendi pignoris durare constituit.

38. *Paulus* libro 1. Sententiarum.

Onus venditi excipiunt concubinae, & liberi
B naturales. 19. **R**espublica creditrix omibus chi-
rographarii: creditoribus praefertur.

39. *Idem* libro 5. Sententiarum.

Pupillus si non defendatur, in possessione credito-
ribus constitutus, minoribus ex his vsque ad pu-
beratem alimegtia prastanda sunt. 19. **E**ius, qui ab
hostibus captus est, bona, venire non possunt,
quandiu reuertatur.

1. *Vlpianus* libro 64. ad Edictum

Scindunt eum separationem solere imperari de-
creto pro toris.

15. **S**olent autem separatio permitte creditorib. ex his

causis. Vixit debitor quis Seji habuit. hic decisis

heres ei exitit Tiri. hic non est soluendo. patitur

bonorum venditionem, creditorib. Seji dicunt, bona

Seji sufficiunt sibi, creditorib. Seji contentos esse de-
bentes bonis Tiri: & sic quasi duorum fieri bonorum

venditionem, fieri enim potest, vt Seji quidem solu-

endo fuerit, potueritque satis creditoribus suis vel

ita semel, etiā non in aeternum, in aliud tamen scissi-

te: admissis autem commixtisque creditoribus Tiri:
Tiri, minus sint consecutur, ne illi non est soluendo,
aut minus consequantur, quia plures sunt, hic est

igitur aequalissimum, creditorib. Seji desiderantes sa-

parationem, audiri: imperatice à prætore, vt sepa-

ratim quadratum, cuiusque creditoribus præstetur.

2. **E**x contrario autem creditorib. Tiri non im-
petrabunt separationem, nam licet alii, adiicio

ntib. creditorib. sui facere deteriorem co-
ditionem. Atqui igitur adiutor hereditatem debitoris

men: non faciet mean deteriorē conditionē adiutoris:
quia licet mili, separationem impetrare suos ve-

rō creditorib. onerant, dum adiutor hereditatem, que
soluendo non est, nec potuerit creditoribus eius separa-

tionem impetrare.

3. **S**cindunt est autem, etiam si obligata res
esse proponatur ab herede iure pignoris vel hypo-
thecar. atque, si hereditaria suis separationem

hypothecario creditorib. potiorē esse cum, qui separa-

tionem impetravit. & ita Sejer & Antonius

rescripsit.

4. **S**ed etiam aduersus fiscum, & municipes,

impetrare separationem.

5. **Q**uestium est, an interdum etiam heredita-

creditorib. possint separationem impetrare, si forte

ille in fraude ipsorum adiutor hereditatem. sed nullum

remedium est proditum, sibi enim impo-

tent, qui cum tali contraxerunt, nisi fixura ordi-

nem putamus prætorem aduersus calliditatem eius

subuenire, quia alem fraudem commentus est, quod

bona faciliter admittuntur.

6. **S**ed si quis suspectam hereditatem dicens,

compulsus fuerit adire, & restituere hereditatem, deinde

non sit, cui restitutus, ex quibus causibus soler-

hoc evenerit: & ipsi quidem desideranti succurrerit sibi

aduersus creditorib. hereditatis subueniemus. hoc

& Diuinus Pius rescripsit, vt perinde testatoris ba-

na vestientur, atque si adiutor hereditatis non suscitetur.

Creditorib. quidam secuti hereditatis, creditorib.

aduersus creditorib. hereditatis, subvenientur.

7. **I**tem videamus: si quis heres parenti ex-

teritus, cum esset impubes, deinde intra pubertatem

decesserit, & substitutus bona veneant, qui impuberis

hereditatem adiutor: an patris creditorib. possint sepa-

rationem impetrare. & potest hoc amplius pu-

to, etiam impuberis creditorib. posse separationem

aduersus creditorib. hereditatis eius impetrare.

8. **S**ecundum hanc videamus: si Primus

Secundum heredem scripsit, Secundus Tertiū,

& Tertiū bona vegeant: qui creditorib. possint sepa-

rationem impetrare.

9. **P**otest enim creditorib. aduersus omnes im-
petrare possunt separationem: Secundi creditorib.

aduersus Tertiū creditorib. si vero Secundi cre-

ditorib. peccant: aduersus Tertiū viue, eos impe-
trare posse.

10. **P**rimi quidem creditorib. aduersus omnes im-
petrare possunt separationem: Secundi creditorib.

aduersus Tertiū creditorib. si vero Secundi cre-

ditorib. peccant: aduersus Tertiū viue, eos impe-
trare posse.

11. **T**erci creditorib. aduersus omnes im-
petrare possunt separationem: Secundi creditorib.

aduersus Tertiū creditorib. si vero Secundi cre-

ditorib. peccant: aduersus Tertiū viue, eos impe-
trare posse.

12. **T**erci creditorib. aduersus omnes im-
petrare possunt separationem: Secundi creditorib.

aduersus Tertiū creditorib. si vero Secundi cre-

ditorib. peccant: aduersus Tertiū viue, eos impe-
trare posse.

13. **T**erci creditorib. aduersus omnes im-
petrare possunt separationem: Secundi creditorib.

aduersus Tertiū creditorib. si vero Secundi cre-

ditorib. peccant: aduersus Tertiū viue, eos impe-
trare posse.

14. **T**erci creditorib. aduersus omnes im-
petrare possunt separationem: Secundi creditorib.

aduersus Tertiū creditorib. si vero Secundi cre-

ditorib. peccant: aduersus Tertiū viue, eos impe-
trare posse.

15. **T**erci creditorib. aduersus omnes im-
petrare possunt separationem: Secundi creditorib.

aduersus Tertiū creditorib. si vero Secundi cre-

ditorib. peccant: aduersus Tertiū viue, eos impe-
trare

pore per heredem gesta sunt, rata conservari solent.

3. Item libro 27. Questionum.

Debitor fideiussor heres exiit, siusque bona venierunt, quamvis obligatio fideiussoris extinta sit: nihil minùs separatio imperatur, pertinet ei; cui fideiussor fuerat obligatus: sive solus sit hereditarius creditor, sive plures, neque enim ratio iuris (qua) causa fideiussoris propter principalem obligacionem, quae maior fuit, exclusi, damnō debet adscire creditori, qui sibi diligenter profixerat.

1. Quid ergo, si bonis fideiussoris separatis solidum ex hereditate stipulator consequi non possit?

vix p̄tio cum ceteris hereditariis creditoribus ei querenda erit? an contentus esse debet bonis, quae separari maluit, sed cum stipulator iste, non ad ea fideiussoris a reo hereditate, bonis fideiussoris venditis, si residuum promisceris debitoribus potuerit: ratio non patitur, eum in proposito sumoperi.

2. Sed in quolibet alio creditore, qui separationem imperavit, probari commodis est;

si solidum ex hereditate seruari non possit, ita demū aliquid ex bonis heredis ferat, si proprij credidores heridis fuerint dimissi. Quod sine dubio admittendum est circa credidores heridis dimissis hereditariis.

4. Item libro 12. Responsum:

Creditoribus, qui ex die, vel sub condicione de-
bentur, & propter hoc nōdum pecuniam petere possunt, quae separatio dabitur. quoniam & ipsi cautione communī consuletur.

1. Legatos autē in ea tantum parte, quae de bonis seruari potuit, habere pignoris causam, conuenit.

5. Paulus libro 13. Questionum.

Screditoris hereditarij separationem bonorum simperauerunt, & inueniuntur non idonea hereditas, heres autem idoneus: non poterunt reuerti ad heredem, sed eo, quod semel posfūlauerunt, stare debent. Sed si post imprestatam separationem aliquid heres adquisierit: si quidem ex hereditate: admitti debebunt ad id, quod adquisitum est illis, qui separationem imperaverunt. Sed si illis satisfactum fuerit: quod superest, tribuetur propriis heridis creditoribus: At si ex alia causa heres adquisierit, non admittetur hereditarij credidores. Quod si proprij ad solidum peruererunt: id, quod supererit, tribendum hereditarii quidam putant, milii autem id non videtur, cum enim separationem peruerunt, recesserunt a persona hereditatis, & bona sequunt sunt, & quae defuncti bona viderunt, que augmenta non possunt recipere. Idēmque exstimo dicendum, etiam si circa separationem bonorum decepti, minus consecuti sunt, quam proprij heridis credidores. Proprij autem heridis credidores habent propria eius bona, & personam, quae potest, donec viuit, adquirere.

6. Iulianus libro 46. Digestorum.

Quotiens heredis bona soluendo non sunt: non solum credidores testatoris, sed etiam eos, quibus legatum fuerit, imperare bonorum separationem, quem est. ita vt, cum in creditoribus solidū adquisitum fuerit, legataris vel solidum, vel portio queratur. 1. Si liberis heres instituta, bona possessionem secundum tabulas peuliet eius, qui soluendo non erat: quēsum est, an bona eius separari a hereditariis debent, respondit: Non est iniqui succurrī patrono, ne oneraretur a re alieno, quod libera, retinendo bonorum possessionem secundum tabulas contrarerit.

7. Marcellinus libro 2. Regularum.

Qui iudicium dictauerunt heredi, separationem quasi hereditarii possum impetrare: quia ex necessitate hoc fecerunt.

Paulus libro 57. ad Edictum.

Si quis sub condicione heres institutus est: cogi-
tus est condicione parere, si potest, aut si respon-
derit, non adiutorum, etiam condicione extiterit:
vendenda erunt bona defunti. 1. Quod si nihil facere potest, curator bonis constitutus erit, aut bona vendēta. 2. Sed si grāte ex alienum
sit, quod ex p̄tia crescat: per curatorem soluendum
ex alienum, sicuti, cum venter in possessione sit, aut pupillus heres tutorē non habeat, determinis solē.

2. Ulpianus libro 65. ad Edictum.

De curatore constitudo, hoc iure vimur: ut pre-
tor audeat, si que curatorem curatorem, qui consti-
tuat ex concensu maioris partis creditorū: vel pre-
ses prouincia, si bona distrahaēta in prouincia fuū.
Quæcumque per eum ést, qui ita creatus, creative es-
tent, atq; facta gestaque sunt, rata habebuntur. Eius
actiones, & in eos viles competit, ut si quem cu-
ratores miniter ad agendum, vel defendendum, vel
iūs est: nec ab eo fato, neque a rato, neque iū-
caūm solui, nomine eius, cuius bona venient, exige-
tur: seu nomine ipsius curatoris, qui cum misit.

2. Si plures autem constituantur curatores:
Celsus ait in solidum eos & agere & conuehi, non
pro portionibus. Quod si per regiones fuerint con-
stituti curatores, unus forte rei Italicae, alius in pro-
vincia: puto regiones eos suas conferuere debere.

3. Quiriatus, an iniuitus curator fieri potest, &
Cassius scribit, neminem iniuitum cogendum fieri
bonorum curatorem, quod verius est, voluntarii i-
tagi; quærendus est, nisi & magna necessitate, & Im-
peratoris arbitrio, hoc procedat, ut & iniuitus cre-
atur. 4. Nec omnimodo creditorum esse dicitur
eū, qui curator constitutus: sed possum & nō credito-
res. 5. Si tres curatores fuerint, & unus ex his
nihil attigerit in eum, qui nihil teigit, dico dan-
da est: & Celsus existimat, modum auctori non debe-
re constitui; posseque cum, cum quo vult, experiri:
puto Celsi sententiam veriorē, spectandum enim
quid redactum est, non quid ad curatorem unum
peruererit. & ita vītūr. nisi iniuitus factus est, nam
si ita est: dicendum, non cum conuenientem.

3. Celsus libro 24. Digestorum.

Si plures eiusdem bonorum curatores facti sunt:
In quem eorum vult actor, in solidum ei datur
actio, tamquam cuiusvis eorum in solidum ageret.

4. Papirius Iustus libro 1. de Constitutionibus.

Imperatores Antoninus & Verus Augusti rescri-
pserunt, bonis per curatorem ex senatusconsulto
distrahantur, nullam actionem ex ante gesto fraudatori
competere.

5. Iulianus libro 47. Digestorum.

Sed debitor foro celerit, & credidores privato con-
silio coierint, & elegerint unum, per quem bona
distrahantur, & portio ipsius, quæ ex reddato fieret
solueretur, mox extiterit aliis, qui se creditorem di-
cuntur: nulla quidem actionem adversus curatorem ha-
bebit: sed bona debitoris vna cum curatore vendere
poterit: ita vt quæ a curatore & a creditore ex bo-
neria, retinendo bonorum possessionem secundum
tabulas contrarerit.

QVÆ IN FRAUDE CREDITORI-
rum facta sunt, ut restituantur,

Ulpianus libro 66. ad Edictum:

Autor: Quæ fraudationis causa gesta mani cum
vixit, scimus non ignorare: ut de his, ut ratiō bony
non, relati, cui de ea re actionem datur, rebus, multa en-
tum, quæ exp̄tiāli possum, sicut, afflīmē dabo, ita
questionem adterius ipsum, ut fraudem faciat, scilicet.

1. Nec si viri prior hoc editum proposuit
sunt, quæcumque a re ceteris creditoribus, reuocando
est, quæcumque in fraudem eorum alienata sunt.
2. Vix ergo prior, Quæ fraudationis causa gesta
sunt, hæc verba generalia sunt, & concinent
in se omnia omnia in si iudeo factam vel aliena-
tionem, vel quem, unque contractum. Quodcum-
que igitur fraudis causa factum est, vi deinceps
verbi reus, at, quæcumque fuerit nam latè ita
verbis patent. Si ergo rei alienauit, sive ac-
cipiulatione vel pādo aliquem liberauit, sive ac-
ceptiū.

2. Idem libro 73. ad Edictum.

Dem erit probandum, ut pignora liberet, vel
Iquem alium in fraudem creditorū preponat,

3. Idem libro 66. ad Edictum.

Vel ei præbut exceptionem, sive se obligauit
fraudandorum creditorum causā, sive numerat
vit pecuniam, vel quodcumque aliud fecit in
fraudem creditorum, palam est, editum locum ha-
bere. 1. Gestā fraudationis causa accipere de-
bemus non solum ea, quæ contrahens gessit alii
quis, verum etiam si fortē data opera ad iudicium
non adiuit, vel item mori patiatur, vel à debito
re non petit, ut tempore liberetur, aut vñtrum
vel servitum amittit. 2. Et qui aliquid
secutus, definat habere, quod habet: ad hoc editum
pertinet.

4. Paulus libro 68. ad Edictum.

In fraudem facere videri etiam cum, qui non fa-
cti, quod debet facere, intellegendū: et id est,
si non vñtar seruitibus.

5. Celsus libro 26. ad Edictum Provinciale.

SE et si rem suam pro derelicto habuerit, ut quis
eam sicut faciat.

6. Ulpianus libro 66. ad Edictum.

Vob autem, cum possit aliquid querere, non id
agit, adquirat: ad hoc editum nō pertinet,
perit enim editum ad diminutes patrimoniū
suum non ad eos, qui id agunt, ne locupleten-
tur. 1. Vnde si quis ideo condicione non
paret, ne comunitatur ripulatio: in ea condicione
et, ne faciat hunc editum locum, 2. Proinde &
qui repudiavit hereditatem vel legitimam, vel
testamentariam: non est in ea causa, ut huic edito
locum faciat: noluit enim adquirere, non suum
proprium patrimonium diminuit.

3. Simili modo dicendum est, & si filium suū
emancipauit, & suo arbitrio aeat hereditatem:
cessit hoc editum. 4. Sed & illud probandum,
si legatum repudiavit, cessare editum, quod lula-
tus quoque scribit.

5. Si seruum suum hereditam institutum alienauit, ut iussum emp̄tis aeat: siquidem in vendi-
tione nulla fraus est, sed in hereditate sit: et factū
editum: quia licuit ei, etiam repudiare hereditatem:
at si in ipsa serui alienatione fraus est, reuocabilis.
6. Apud Labonem scriptum est, eum, qui
qui suum recipiat, nullam videri fraudem facere,
hoc est, cum, qui, quod sibi debetur receperat cum
enim, quem praefit in iudice solvere cogat: impune
non solvere, iniquum esse, totum enim hoc editū
ad contractus pertinet, in quibus se prior non
interponit: ut pignora, venditionēque.

7. Scindens Julianus scribit, cōquæ iure
nos vivit qui debitam pecuniam recepit, antea
quam bona debitoris possideantur, quamvis scie-
prudensque soluendo non esse, recipiatis non time-
re hoc editum. sibi enim vigilavit: qui vero, post
bona debitoris suum re: ep̄it: hunc in por-
tionem volandū, ex quadrūque, ceteris credi-
toribus, neque enim debuit præcipere: ceteris post

bona possessa, cum iam par condicione omnium cre-
ditorum facta esset. 8. Hoc editum cum co-
ceret, qui sciens cum in fraudem creditorum hoc
facere susep̄it, quod in fraudem creditorum fac-
ta: quare si quid in fraudem creditorum factum
sit, tamen in qui cepit, ignorauit, cessare viden-
tur verba editi. 9. Præterea illud sciendum
est, qui contentientibus creditoribus aliquid
a fraudatore vel emit, vel stipulatus est, vel quid
aliquid contractum videri in fraudem creditorū
fecisse, nemo enim videtur fraudare eos, qui sciunt
& consentiunt. 10. Si quid cum pupilli ge-
stum sit in fraudem creditorum: Labo ait, omni-
modo reuocandum, si fraudat, sive creditoris, quia
pupilli ignorantia, quæ per etatem contingit, non
debet esse capitula creditoribus, & ipsi lucrosa.
cōquæ iure vītūr. 11. Simili modo dicimus
& si cui donatum est, non esse querendum, an
sciente eo, cui donatum, gestum sit, sed hoc tantum
an fraudem creditorum: nec videretur iniuria ad-
cī: si, qui ignorauit, cum lucrum extorqueatur, non
damnum infigatur. In hos tamen, qui ignorantes
eos, qui soluendo non sit, liberalitate accep-
tare, hancem alio crī danda, quatenus locuple-
tiores facti sunt, vlt̄rā non.

12. Simili modo queritur: si seruis ab eo, qui
soluendo non sit, ignorante domino, ipse sciens,
rem accepterit dominus tenetur. & ait Labo,
hacem cum teneri: restitutus, quod ad se per-
mitit: aut dumtaxat de peculio damnetur, vel si quid
in rem eius versum est. Eadem in filios familiā
probanda sunt. Sed si dominus seit, suo nomine
conuenietur. 13. Item si necclari heres lega-
ta præsterit, deinde eius bona vītūr: Procu-
lus ait, etiam si ignorauerint legatarii, tamen vī-
tēni actionem dāndam, quod nequam dubium
est. 14. Huius actionis annum computamus
vitēm, quo experiundi potestas fuit, ex die facte
vītūris.

7. Paulus libro 62. ad Edictum.

Si debitor in fraudem creditorum minore pretio
fundūm scienti empori vendiderit, deinde hi,
quibus reuocando ex actio datur, cum petant:
quæcumque est, an præsum debent. Procul
existimat, omnimodo restituendum esse fundū,
etiam si præsum non soluatur, & rescriptum est
secundūm Proculi sententiam.

8. Venetus Saturninus libro 6. Interdictorum.

Ex his colligi potest, ne quidem portionem em-
pori reddendam ex pretio, posse tamen dici, ea
rem apud arbitrum ex causa animaduertendam:
vi, numini: soluti in bonis existent, iubat eos
reddi: quia ratione nō fraudetur.

9. Paulus libro 62. ad Edictum.

ISi qui à debitor, cuius bona possessa sunt, sciens
reūiemit: iterum alij bona fide ementi vendidit,
quæcumque est, aut secundūm empori conuenit po-
tēt, sed verior est Sabini sententia, bona fide em-
ptore non teneri: quia dolus ei dumtaxat nocē-
re debet, qui cum admist: quæcummodū diximus
non teneri cum si ab ipso debitor ignoraēt emen-
dit, is autem, qui dolo māi emis: bona fide autē
menti vendidit, in solidū pretiū rei, quod ac-
cepit, reuebitur.

10. Ulpianus libro 73. ad Edictum.

Ait prior: Quæ Lucius T̄tius, frādandi causa, si p̄t-
te, in bonis, quos de ea re: sicut: ea illi, si ē.
nem, quod agit, edito ex mō cōp̄tēt, siēve
spētēt, si in plausu annis ej̄, de ea re, quæ de
agīt, exp̄tēt p̄fētēt, est restitutus: interdum causa co-
gītā, si p̄tētēt nō sīt̄, si sīt̄, actionem permītēt. If ita
denū renocatur, quod fraudādorum creditorum
causa factum est, si cūtūm fraus habuit, scilicet si

hi creditores, quorum fraudandorum causa fecit, bona ipsius vendiderunt. Ceterum si illos dimisisti, quorum fraudandorum causa fecit, & alios fortius est: si quidem simpliciter dimisisti prioribus, quos fraudare voluit, alios postea fortius est: cessat revocatione si autem horum causas, quos fraudare noluit, priores dimisisti, quos fraudare voluit: Marcus dicit, revocationi locum fore, secundum hanc distinctionem & ab Imperatore Seuero & Antonino rescriptum est, & quae iure utimur.

2. Quid ait prator, scient, sic accipimus te, cōscio & fraudem participare: non enim, si simpliciter scio, illum creditores habere, hoc sufficit ad contendendum, teneri eum in factum actione: sed si particeps fraudis est.

3. Si quis particeps quidem fraudis non fuit, verumtamen vidente debitorum testato conuentus est à creditori busne emerget in factum actione teneatur, si cōparauerit & magis est, vi teneri debet, non enim caret fraude, qui conuentus testato perseuerat. 4. Alijs autem qui, seit aliquem creditores habere, si cum eo contrahat simpliciter sine fraudis conscientia non videtur hac actione teneri.

5. Ait prator scient, id est eo, qui conuenienter hic actione Quid, ergo, si forte tutor pupilli fecit, ipse pupillus ignorauit videamus, an actioni locus sit, vi scientia tutoris noceat, idem & in curatore furiosi, & putem, hactenus istis nocere conscientiam tutorum, siue curatorum, quatenus quid ad eos peruenit. 6. Praterca scientium est, posse quarti, quod dicitur, in fraudem creditori um alienatum reuocari posse: si idem sint creditores, et si vnuus creditor sit ex illis, qui fraudati sunt: siue tunc fuit: siue, cum ceteris factum est, huius solus remansit: probandum est, adhuc acti omni fore locum.

7. Illud certe sufficit, eti si vnum sit creditorum fraudari, ceteros ignoravit: fore locum actioni.

8. Qui ergo, si ei, quem sit, satiscitatiusnq dicitur actio: quia, qui supersum, non sunt fraudati & hoc puto probandum. Non tamen, si dicat aliquis, offer quid debitur, et quoniam scio creditorem: audiendus erit, ut actionem eludat. 9. Si fraudator heredem habuit, & heredis bona veniente: non et in bonis, quibus de agitur, factum, & ideo cessat hæc actio.

10. Si quid in fraudem creditorum fecerit, si ilius, qui poterat ablinere, & in integrum sit restitutus, quid se miscerat, vel si qui fecit voluntarius etiam, vel per statum, vel quā alia causā integrum meruit restituēre, dicēdū erit virile actione cōpetere. id & in seruo necessario. Sanē cū illadistinctione hoc admittēt esse, Labco scribit, vt, si quid protinus bona vendiderunt: creditores, vel abundantibus vel pacientibus creditoribus, se necessarius miserit: viriisque frans reuocetur, id est tectoris, & ipsius. si vero passi sunt necessarij creditores, & quasi in creditum habuerūt nomen eius, vel dulcitudine visurarum: vel qua alia ratione fecuti sunt: dicendum est, nihil reuocari ex his, quæ testator alienauit.

11. Si impubes patri heres extiterit, eiisque mortui bona veneat: separatione impetrata, viriisque frans erit reuocanda, pupilli, vel etiam tutoris, item curatoris. 12. Si, cū in diem mili teretur, fraudator pīxens soluerit: dicendum est, quod sensi coamodum in representatione, in factum actioni locum fore, nā prator fraudem intellegit etiam in tempore fieri.

13. Si cui solutum quidem non fuerit: sed in vetus creditum, pignus accepit: hæc actione tenebitur, vt et simpliciter constitutum.

14. Si scilicet mulier fraudandorum creditorum consilium inisset: marito suo, eidemque debitor, in fraudem creditorum accepit: debitor fecerit, dotis confundēt causa: locum habet hæc actio, & per hanc omnis pecunia, quam viriitus debuerat,

exigitur, nec mulier de dote habet actionem.

15. Exigitur, nec mulier de dote habet actionem, neque enim dote in fraudem creditorum constituta est, & hoc certo certius est, & sepissime contum. Exitus autem actionis erit, vi stipulatio, quæ accepta facta fuerat, ex integro interponatur. 16. Per hanc actionem & viusfructus, & huiusmodi stipulatio, in anni fragiles dñe date spondest: exigui potest.

17. Si debitorem meum, & complurium creditorum consequitus esset fugiens, secum ferent pecuniam: & abstulisse ei id, quod mihi debet: placet Iuliā tentativa dicentis: multa interesse, antequam in possessionem bonorum eius creditores mittantur, hoc factū sit, an polte, si antea cessare in factū actionē: si polte, huic locum fore.

18. Si ex constitutione Diuī Marci bona sit: dicendum est, libertatum conservandarum causa: dicendum erit, actionem cessare, ita enim luccēdūs, vt rata sint, quæ paternas gesserat.

19. Annus huius in factum actionis compubatur ex venditionis bonorum. 19. Per hanc actionem res restitui debet cum sua scilicet causa. 20. Et fructus, non tantum qui percipi sunt, verumtamen hi, qui percipi potuerunt à fraudatore, venient, sed cum aliquo modo: scilicet vi sumptus facti deducantur, nam arbitrio iudicis non prius cogendus est rem restituere, quam si impensis necessarias consequatur, idemque erit probandum, & si quis aliis sumptus ex voluntate fraudorum creditorumque fecerit.

21. Partum quoque in hanc actionem venire, puto verius esse. 22. Praterca generaliter sciendum est, ex hac actione restitutio fieri oportere in pristinum statum: siue res fuerunt, siue obligaciones, ut perinde omnia reuocentur, ac si liberatio facta non esset, propter quod etiam modi temporis commodum, quod quis consequeret ut liberatione non facta, probandum erit: dum vñz non probandum, si in stipulatio deducit non fuerit, nisi si talis contractus fuit, in quo vñz debeti potuerunt etiam non deducit. 23. Si conditionalis fuit obligatio, cum sua conditione in diem, cum sua die restauranda est. Si tamen ea errat, cuius dies finitur: potest dici, restitutio intra id tempus posse postulari, quod tempus supererat obligationis: non utique in ira annum.

24. Hæc actio post annūm de eo, quod ad eum peruenit, aduerius quem actio mouetur, cōpetit, iniquum enim prator putauit, in lucro morari eum, qui lucrum sensit ex fraude, idcirco lucrum ei, extorquendum putauit. Sive igitur ipse fraudator sit, ad quem peruenit, sive alius qui competit actio in id, quod ad eum peruenit, dolōve malo eius factum est, quoniam minus peruenit.

25. Hæc actio heredi ceterisque successoriis competit, sed in heredes, similiisque personas datur.

11. *Pverlein, Saumius* libro 6. Interdictorum.

Causis actionem introduxit in id, quod ad he redem peruenit.

12. *Marcianus* libro 18. Digestorum.

Si pater filiofamilias liberam peculij administratio de deritio videtur ei & hoc cōscilie, ut in fraudem creditorum alienaret: talem enim alienationem non habet. At si hoc quoque concessit filio pater, ut vel in fraudem creditorum facere possit: videbitur ipse fecisse: & sufficiet cōpetentes aduersus eum actiones, etenim filii creditorum, etiam patris sunt creditores, cum eius generis videlicet habebunt actionem, ut his de peculio pīxari necesse sit.

13. *Paulus* libro 48. ad Edictum.

11. Llud constaret, qui pignus tenet, hæc actione non teneri suo enim iure, & vi pignus non res truenda causa possidet.

14. *Floridanus* libro 6. Disputationum.

Hac in factum actione non solum dominia reuocantur, verumtamen actiones restaurantur. Ea propter competet hæc alio, & aduersus eos, qui res non possident, ut restituantur, & aduersus eos, qui bus actio cōpetit, ut actione cedat. Proinde si interponerit quis per sonam Titij, ut ei fraudator res truadat: actione mandari edere debet. Ergo si fraudator pro bīta sua docim dedidit scilicet fraudari creditores: filia tenuit, ut cedat actione de dote aduersus maritum.

15. *Iulianus* libro 49. Digestorum.

Si quis, cum haberet Titum creditorum, & sciret si soluendo non esse, libet, ut res dederit: et si amon: deinde dimisit Titum, postea Sempronium creditorem habere cōpetit: & codicem testamento manente decelerit: libertates data rata esse debent, eti si hereditas soluendo non sit, quia si libertates ut reuocantur, utrumque in coruindum personam existimantur, & consilium, & eventum. & si quidem creditores, vniuersus fraudandi consilium intum erat, non fraudaverunt: sive eius, qui fraudandi consilium intum non est, liberates itaque rata sunt.

16. *Paulus* libro 5. Reponsorum.

Papini.

Nisi priores pecunia posteriorum dimissi pro buntur.

17. *Iulianus* libro 49. Digestorum.

Omnis debitor, qui in fraudem creditorum lib erantur, ut hanc actionem reuocantur in primitam obligationem.

1. *Lucius Titius*, cum haberet creditores, lib eris suis hisdemque filiis naturalibus vniuersitas res suas tradidit. respondit: Quoniam non proponuntur consilium fraudandi habuisse: tamen qui creditores habere se sint, & vniuersa bona sua alienauit, intellegendum est, fraudandorum creditorum consilium habuisse. idemque eti filii eius ignorauerunt, haec mente patris sui fuisse: haec actione tenuerunt.

2. *Floridanus* libro 6. Interdictorum.

Si fraudator fideiisori suo scienti accepit, velicet, soluto matrimonio praetente dote reddidit, quam statuto tempore redde debuit: hac a dione mulier tantum præstatuit, quanti creditorum interterat, dote lio tempore reddi, nam prator fraudem etiam in tempore fieri inlegit.

18. *Floridanus* libro 26. Quæstionum.

Etsi pignus vir viri, vel viro viro remiserit: Eterior tentativa est nullam fieri donationem existimantur. Quod sine dubio, si in fraudem creditorum fiat, actione vii reuocabitur. Idemque est, si quis de vitiorum in fraudem creditorum pignus omiserit.

19. *Idem* libro 11. Responsorum.

Patre, qui non exspecta morte sua fideicommissum hereditatis materna filio soluto potesta te restituere, omisla ratione Falcizius, plenam fidem ac debitum pietatem secutus exhibitionis: respondit: creditores fraudasse.

20. *Califfatus* libro 2. Quæstionum.

Debitor, qui ex senatus consilio Trebelliano totam hereditatem restitu: si placeat non videri in fraudem creditorum alienata portionem, quam recipere potuerit, sed magis fideliter facere.

21. *Secundus* libro 1. Responsorum.

Debitor, in fraudem creditoris, cum vicino de binibus pignori dati fundi pīxus est, quoniam, an is, qui a creditore emit, de binibus agere possit. respondit, secundum eas, que proponerentur, non idcirco minus agere posse, quod debitor ignorante creditore pīxus est.

22. *Idem* libro 5. Responsorum.

Vm in vetus creditum vnuus creditor pignora ceperit: quero, an in fraudem ceterorum creditorum factum nullius momenti est. respondit, creditorum non idcirco proibendum à persecuzione pignorum, quod in vetus creditum ut obligari, pīxus est: nisi id in fraudem cetero

rum creditorum factum sit, & ea via iuri occurrit, tursqua creditorum fraudes refindi solent.

23. *Idem* libro 31. Digestorum.

Primo gradu scripti heredes: cum animadvertebant, bona defuncti vix ad quartam partem prīs alieni sufficeret: famam defuncti conseruanda gratia, ex consensu creditorum autoritate prædictis provinciis, secundum constitutionem, ea condicione ne adierunt hereditatem, ut creditoribus dumtaxat pariem praestarent, qualiter eti, an manu missi testamento & libertates & alimenta consequi possint: libertates quidem, si in fraudem creditorum dote non efficiuntur: competit: legata vero, robi soluendo hereditas non efficit, non debet.

24. *Idem* libro singulare Quæstionum publice tractatarum.

D'vpli patr' heres exitit, & vni creditorum soluit, mox abstinet hereditate paterna, bona patris venuit, an id, quod accepit creditor, reuocandum scire melioris condicione sit, quam ceteri creditoris: Et dītingimus, per gratificationem tutore reuocetur, ad eandem portionem, quam ceteri creditores fuerint lauri, si vero iustè exegrita ceteri creditores neglexerint exactionem: intercederet dītingens facta sit vel mortalitate, vel subdolus rebus mōvibus, vel rebus soli ad irritum perduisit, quod accepit creditor, reuocari nullo patre potest: quoniam alij creditores lice negligenter expēdūt, ferre debent. Quid ergo, si cum in eo ceteri, ut bona debitoris mei venirent, soluerit mihi pecuniam? an actione reuocari es possit à me? si dītingendum est, opulerit mihi, an ego illi extorserim inuitus? & si extorserim inuitus, reuocetur: si non extorserim, non reuocetur: sed vigilante: meliore meam condicione feci, ius civile vigilantis scriptum est, ideo quoque non reuocatur, id, quod percepī.

25. *Vahlen* libro 6. Interdictorum.

Si fraudator fideiisori suo scienti accepit, ut scilicet & reuocatur non ignorauerit: vixque tenebitur, si minus: is, qui scierit. Si tamen ille, cui accepit factum est, soluendo non sitvidendum est, an in reuocari si ignorauerit, actione danda sit: quia ex donatione capi. Contraria si reo scienti accepit latum sit: fideiisori quoque, si & ipse scierit, temerit. Si vero ignorauerit: numquid non æquid aetio in eum dari debet: quoniam magis detinendum non patitur, quam lucrum faciat? In duobus reis per viriisque causa est.

1. Si a fōcero fraudatore sciens gener, accepit dōmen: tenetur hæc actione, & si restituerit: eam definīt dōmen habere, nec quicquam emancipat: dītingio facto restituum. Labco ait: quia hæc aetio rei restituta, omisla ratione Falcizius, plenam fidem ac debitum pietatem secutus exhibitionis: respondit: creditores fraudasse.

2. Si a fōcero fraudatore sciens gener, accepit dōmen: tenetur hæc actione, & si restituerit: eam definīt dōmen habere, nec quicquam emancipat: dītingio facto restituum. Labco ait: quia hæc aetio rei restituta, omisla ratione Falcizius, plenam fidem ac debitum pietatem secutus exhibitionis: respondit: creditores fraudasse.

ex hoc editio in factum actionem, siue dolii, siue alter prohibuerit.

3. Hec actio non tantum eum teneat, qui prohibuit quem venire in possessionem: sed etiam eum, qui possessione pullus est, cum venire in possessionem. Nec exigitur, ut vi fecerit, qui prohibuit.

4. Si quis ideo possessione arcuerit, quia rem suam putat, vel sibi nemam, vel certe non esse debitoris; contumens est, ut hoc editio non teneatur.

5. Hac verba, *Quanti cares erit, ob quam in possessionem missus erit, ceterum voluntatem creditur;* ut quantum eius interest possessionem habere; ei tantum, qui prohibuit, condemnatur. Proinde si ob factum creditur, vel ob factum petitionem missus est in possessionem, vel si exceptione summoueri potuerit, nihil ei debet prodesse hoc editio: quia propter nullam causam in possessionem missus est.

6. Hoc editio neque pupillum, neque furiosum teneri constat, quia a seculi careat. Sed pupillum eum debemus ac ipse, qui dolii capax non est, ceterum, si iam dolii capax sit, contra erit dicendum. Ergo est in modo soluendo sit tutor. Sed & ipsum utrumque posse conueniri, Julianus scribit.

7. Si dominum vel patris voluntate prohibitus quis sit, possidente ipsius dabitur actio, quia per alios hoc fecerint. 8. Hanc actionem, excepta legatorum missione intra annum competere, non potest, scindunt est, cum sit penalis. Nec in heredes, similique personas dabitur, nisi in id, quod ad eas pertinet. Sed heredi, similique personis dabitur. Nam cum prolixius quis est legatorum vel fiduciocommissorum causa possessionem adipisci: tunc adio & perpetua est, & in heredem dabitur: quia est in potestate successorum evitare interdictum, fastidatione oblatum.

2. Paulus libro 59. ad Edictum.

Sic quis, an alieno nomine prohibitus sit, nihil interest, hinc enim verba, *Quanti cares est,* referenda sunt ad personam domini.

1. Item tam is teneat qui suo nomine, quam qui alieno nomine prohibitus.

3. Ulpianus libro 68. ad Edictum.

Si quis missus fuerit in possessionem fideicommissum, seruandi causa, & non admittitur: potestate eius inducendus est in possessionem, qui eum misit, aut si quis volerit interdicto: conquegens erit dicere; interdictum locum habere. Sed melius erit dicere extra ordinem ipsos iure sive potestatis exequi oportere decretum suum, nonnunquam etiam per manum militarem. Constitutum est Antonino, ut etiam in bona heredis quis admittatur certis modis, si quis igitur in his bonis non admittatur: dicendum est, actionem hanc videntem competere, ceterum potest vii & extraordinaria execucione.

2. Praetor ventrum in possessionem mittit. & hoc interdictum prohibitorum & restitutorum est. Sed si mulier velit in factum actione vii, ad exemplum creditorum, magis quam interdicto: posse esse experiri, sciendum est.

3. Si mulier dicatur calumnia causa in possessionem venisse, quod non sit praegressus, vel non ex eo praeagressus vel si statu mulieris aliiquid dicatur: ex epistula Divi Hadriani, ad exemplum presumptiois Carboniani editi ventri praetor pollicetur possessionem.

4. Idem libro 69. ad Edictum.

Praetor interdictum etiam ei subuenit praetor, qui damnum inficit ab eo in possessionem midius est, ne ei vis sit. 1. Poena autem eius, qui non promittit, vel sat non dat, hinc est, ut in possessionem mitiat aduersarius. Sine ergo promissione vel per eum non sit, quo in ius promittat: non tenebit interdictum, repulso per exceptionem eo, qui experitur. 2. Praetor in eum, qui neque causis, sequitur.

possidere passus est eum; qui missus est, iudicium pollicetur in tantum, quantum praeferre eum oportet, si de ea re causum fuerat. 3. Sed & ex alia causa hoc iudicium proponit, si ex tempore, quo in possessionem mitti desiderabat, praetoris adeundi potestas non fuerit, scilicet vi, cum potestas praevoris adeundi non esset, damnatio interim datum est; habebit iudicium, qui clamnum passus est. 4. Item, prohibitus esse dicerat: habere in factum actionem.

DE TABVLIS EXHIBENDIS, Tit. V.

Ulpianus libro 68. ad Edictum.

Praetor ait: *Duas tabulas Lucius Titius ad causas penses sunt, aut deo malo tuo factum est, ut deficiat effectus eas illi exhibeat. Item si filius illius, aliud ut quid*

2. Si quis forte confiteatur, penes se esse testamentum: iubendus est exhibere: & tempus ei dannum est, ut exhibeat, si non potest in presenti exhibere. Sed si negat se exhibere posse, vel oportere interdictum hoc competit.

3. Hoc interdictum pertinet non tantum ad testamento tabulas, verum ad omnia, quae ad causam testamenti pertinent. vtpa & ad codicillos pertinentia, scindunt est, cum sit penalis. Nec in heredes, similique personas dabitur, nisi in id, quod ad eas pertinet. 4. Sine autem valem testamentum sive non: (vel quod ab initio inutiliter factum est; sive ruptum est, vel in quo alio viro; sed etiam si factum esse dicatur, vel ab eo factum, qui testamenti factionem non habuerit) dicendum est, interdictum valere.

4. Paulus libro 69. ad Edictum.

Sunt tabulae apud pupillum, & deo tutoris desirant esse: in ipsum tutorum competit interdictum.

5. Istaque dicendum est, ad omnem omnino scriputram testametum, sive perfectam, sive imperfecam, interdictum hoc pertinere.

6. Proinde & si plures tabulae sint testamenti, quia sepius fecerat: dicendum est, interdicto locum fore, est enim, quod ad causam testamenti pertinet, quidquid quoquo tempore factum, exhiberi debeat.

7. Sed esti de statu discepient, si testator filius familius, vel seruus hoc fecisse dicatur: & hoc exhibebitur. 8. Item si filius familius fecerit testamentum, qui de castrensi peculio testabatur: habet locum interdictum. 9. Idem est, si quis testamentum fecit, apud hostes decepsit. 10. Hoc interdictum ad viu tabulas non pertinet: quia verba praetoris Reliquies fecerunt mentionem. 11. Sed esti de dictum sine dolo sit testamentum.

V. 2. Paulus libro 64. ad Edictum.

3. Ulpianus libro 68. ad Edictum.

Locum habet hoc interdictum. 1. Si tabulae in pluribus codicibus scriptae sint: omnes interdicto iste continentur, quia unum testamentum est.

2. Si tabulae testamenti apud aliquem depositae sunt à Tito: hoc interdicto agendum est & cum eo, qui detinet, & cum eo, qui depositus.

3. Proinde & si custodiad tabularum deditus, vel tabularius suscepit: dicendum est, tenet eum interdictum. 4. Si penes seruum tabulae fuerint, dominus interdicto tenebitur.

5. Si ipse testator, dum viuit, tabulas suas esse dicat, & exhiberi desideret: interdictum hoc locum non habebit, sed ad exhibendum erit agendum, ex exhibitis vindicetur. Quod in omnibus, qui corpora sua esse dicunt instrumentorum probandum est.

6. Si quis deo malo fecerit, quo minus penes eum tabulae essent: nihilominus hoc interdictum tenebitur. Nec praediucatur aliiquid legi Corneliz testamentariorum, quia deo malo testamenti suppresserit, nemo enim ideo impune retinet tabulas, quod maius facilius admittit, exhibitis tabulis, admittimus.

eius magis manifestetur, & posse aliquem dolo malo facere, ut in eam legem non incidat. vtpa, si neque amouerit, neque celauerit tabulas: sed idcirco alicui tradiderit, ne eas interdicenti exhiberet: hoc esti non supprimendi animo, vel consilio fecit, sed ne huic exhiberet. 7. Hoc interdictum exhibitorum est. 8. Quid sit exhibere, videamus. exhibere autem apud praetorem oportet ex auctoritate eius signatores admittit, venient ad recognoscenda signa, & si ferre non obtemperent testes, Labco scribit, & ceteri coaucti praetore debere. 10. Solent autem exhiberi tabulas desiderare omnes omnino, qui quid in testamento adscriptum habent. 11. Condemnatio autem iuriis iudicij, quanti interfuerit, estimari debet.

12. Quare si heres scriptus, hoc interdicto experietur: ad hereditatem referenda est estimationis.

13. Et si legatum sit: quasi condicione existente, sic estimandum est, nec compelli debet ad eundem, ut se restitutum caues, quidquid consecutus est, si condicio defecserit: quia pœna consumatis praestatur ab eo, qui non exhibet. 14. Inde queritur: si hinc consecutus estimationem legatus, postea legatum petat, si audiendus, & putem si heres idem præstit exceptione dolii repellendum. si alius, repellit non oportere. Et ideo si heres sit, qui interdicto vñs, est estimationem consecutus: eadem est distinctione. 16. Interdictum hoc & post annum competere, constat. 17. Sed & hæredi, ceterisque successoribus competit.

4. Paulus libro 69. ad Edictum.

Sunt tabulae apud pupillum, & deo tutoris desirant esse: in ipsum tutorum competit interdictum. sequunt enim est, ipsum ex delito suo teneri, non pupillum.

5. Iauolenus libro 13. ex Cassio.

De tabulis preferendis interdictum competere non oportet, si hereditatis controversia ex his pendet, aut si ab publicam questionem pertinet, ita que in eadem sacra interim deponendæ sunt, aut apud virum idoneum.

NE QVID IN LOCO sacro sit,

TIT. VI.

Ulpianus libro 68. ad Edictum.

A. Ita praetor: In loco sacro facere, in eam immittit. Are quid, vñs. 1. Hoc interdictum de sacro loco, non de faciendo competit. 2. Quid sit praetor, ne quid in loco sacro sit: non ad hoc pertinet, quod ornamenti causa sit: sed quod deformitatis, vel incommodi. 3. Sed & curaedium locorumque factorum mandata est his, qui ad eam sacras curant.

2. Hermogenianus libro 3. Iuris Epitomaram.

In muris, itemque portis, & aliis sanctis locis alii quid facere, ex quo damnum aut incommodum irrogetur, non permitte.

3. Paulus libro 5. Sententiarum.

N. Que muri, neque portæ habitari sine permisso principis, proprie ferta incendia possunt.

DE LOCIS, ET ITINERI bus publicis,

TIT. VII.

Pomponius libro 30. ad Sabinum.

V. Vilibus in publicum petere permittendum est. Cid, quo ad viam omnium pertinet: veluti vias publicas, vias publicas, & ad insulas, & ad agros, & ad vias.

6. Quidam, velut in loco publico, iure sive.

7. Si quisquid in publico loco possumit habere, reficere voluit, hoc interdicto locum esse, Aristoteles ad prohibendum eum reficere. 8. Adversus eum, qui molem in mare proiecit, interdictum vile competit, eis, cui forte haec res nocturna sit, non ad hoc pertinet, nam quotiens aliquid sentit, tunc est, qui in littore adiecit, vel molem in mare iacit. 9. Si quis in mari pescari aut nauigare prohibetur non habebit interdictum locum nec is, qui in campo publico indebet, vel in publico balineo laBare, aut in theatro spectare arietur, sed in omnibus his casibus iniuriarum actionem videntur. 10. Merito ait praetor, Quia ex re quid illi damni detur, nam quotiens aliquid in publico fieri permittebit, ita oportet permittere, ut sine iniuria cuiusquam sit, & ita solet princeps, quotiens aliud noui operis instituendum petetur, permittere.

11. Damnum autem pati videatur, qui commo-

dum amittit quod ex publico consequbatur, quale-

quale sit. 12. Proinde si cui prospectus, si cui a-

datus sit deterior, aut angustior, interdicto opus est.

13. Si quid in loco publico edificauerit, vñs, que

ex meo ad te nullo iure dñe fuerit, deservit facere:

Bbb 3

Ne quid in loco publico vel itinere sit.

te, de his interdictur.

2. Ulpianus libro 48. Digestorum.

N. Emiri licet in via publica monumentum ex-

trire.

3. Ulpianus libro 33. ad Sabinum.

V. Ita vicinales, quæ ex agris priuatoe collatis

fate sunt, quartum memoria non exstat, publica

carum viarum numero sunt. 1. Sed inter eas, &

ceteras vias militares hoc interdit: quod viæ milita-

res exitu ad mare, aut in vires, aut in flumina pu-

blicaque aut aliam viam militarem habent: hæc

autem vicinalium viarum dissimilis condicione est;

paris fine vlo exitu intermoriuntur.

NE QVID IN LOCO PV-

blico, vel itinere sit,

TIT. VIII.

Paulus libro 64. ad Edictum.

I. In loco publico praetor prohibet edificare, & inter-

dictum proposit.

2. Ulpianus libro 68. ad Edictum.

Praetor ait: Ne quid in loco publico facias, in eam cum

locum immittas, que ex re quid illi damni detur:

Præterquam quo lego, senatus consulto, dñe, decretu

principiū tibi concessum est, de eo, quod factum est,

interdictum non dabo. 16. Hoc interdictum prohibi-

toriq; est. 17. Et tam publicis exiliaq; quæ priuatoe vi-

votorum per hoc prospicitur. Loca enim publica vi-

vatorum vias deseruant, ut scilicet ciui-

tatis, non quasi propria cuiusq; & rancrum iuris habe-

mus ad optimū, quantum quilibet ex populo ad

prohibendum habet, propter quod forte opus

in publico sit, quod ab priuatis damnum redundet:

prohibitorum interdicto potest cōueniri, propter quā

rem hoc interdictum propositum est. 3. Publici

loci appellatio quemadmodum accipiunt: Labco de-

finivit, & ad areas, & ad insulas, & ad agros, & ad vias

publicas, itineras, publica pertinent. 4. Hoc inter-

dictum ad ea loca, quæ sunt in fisci patrimonio, non

potest pertinere, in his enim neg; facere quicquam,

neg; prohibere priuatos potest enim fiscales qua-

agi, posso Sabinus ait, & alterius nomine alteri eximis tamen si ab altero eorum illis astimatio fuit praestita, non enim excusat est, qui fuisse aliquius deiecit: non magis quam si iuli alicuius occidit. Cum autem falsus est procurator, cum ipso tantum procuratore interdictio debet. Sabinus sententia vera ea. 14. Sed & si quod alius deiecit, ramum habuero: sunt, qui pueri, secundum Sabinum & Celsium, qui ratihabitionem mādato comparari, me videri deieci: ita que isto teneri, & hoc verum & reādū enim dicitur, in maleficio ratificationem mandato comparari.

15. Quod igitur additur, ad familiā tuā deieci: mercato scripsum est in eum casum, in quem familia tua vi deiecit. ceterum, si iussit, ipse deiecit, nec grauari debet dominus, qui non iussit, si seruorum suorum factum praeferat, & si non iussit eius deieciunt, nam nō grababitur hoc nomine, quippe cum aut perpenit ad eum aliquid, & restituere, aut non peruenit, & ipsos seruos maleficij causa noxa dedendo, indemnis erit, quod enim noxa dedere compellitur, in domino debet reparare: cum seruus hoc possit domini deteriorem conditionem facere.

16. Familia autem appellatio seruus continet. 17. Sed queritur, quem numerum seruorum continet: verum plurimā vero & duum, vel trium. sed verius est, in hoc interdicto, etiam si unus seruus vi deiecerit, familiā videri deieciunt.

18. Familia appellatione & eos, quos loco seruo runt habentur, contineri oportet, dicendum est.

19. Si qui tamē neget, se seruum vel familiā defendere, cogēdus est pati hoc interdictum: ad hoc scilicet, ut quod ad eum peruenient, restituatur.

20. Si filius familiā vel mercenarius vi deiecerit, vilis interdictum competit. 21. Si aduersus eum, qui in libertate ex seruitute vel contra pettit, post inchoauo, i. Verale, iudicium utrū interdicto, & h̄ Verū iudicatus fuerit, & apparuerit, ignorante eo à seruū eius vi deieciū possit seruus restituatur.

22. Quod seruus, vel procurator, vel colonus tenent: dominus videatur posse, ideo his deieciū ipse deliū ei de possessione videtur, etiam si ignoret eos deieciō, per quos possidebat. Et si quis igitur alius, per quem possidebam, deieciū fuerit: tūlī competere interdictum, nemini dubium est. 23. Interdictum autem hoc nulli competit, nisi ei, qui tunc, cum deiecerit, possidebat nec alius vius est, quam qui possidet.

24. Siue aut corpore, siue animo possidens quis, deieciū est: palam est, cum vi deieciū viderit, idcircoque si quis de agro suo, vel de domo processisset, nemine suorum relatio mox reuerens, prohibitus sit ingredi vel ipsum praelatum, vel si quis eum in medio itinere detinuerit, & ipse possiderit: vi deieciū videatur, ademisti enim ei possessionē, quam animo retinebas, et si non corpore.

25. Quod v̄digo dicitur, asūtorum libernorumque saltuum nos possessiones animo retinebas, exempli causa didic Proculum dicere, nam ex omnibus prādis, ex quibus nō hac mente recedemus, vt om̄isse possessionem vellemus, idem est.

26. Eum, qui neque animo neque corpore possidebat, ingredi autem & incipere possidere prohibeatur, non videri deieciū, verius est deieciū enim, qui amittit possessionē, non qui nō accipit.

27. Vim vi repellere licet, Celsus scribit: id quae ius natura comparatur, appareat autem, (inquit) ex eo, arma armis repellere levere.

28. Vi possidere cum definitum est, qui, expulso veterē possidente, adquisitum per vim possessionem optinet, aut qui in hoc ipsum apertus & preparatus venit, vt contra bonos mores, auxilio prohibeti possit, ingrediens in possessionē, facit. Sed qui per vim possessionem suam retinevit, Labeo ait, non vi possidere.

29. Idem Labeo ait, eum, qui metu turbaz pertinet fugerit, videri, interdictum. Sed Pomponius ait, vim fine corporali vi locum non habere. Ego, etiā

1512
cum: qui fugatus est superuenientibus quibusdam, si illi vi occupauerunt possessionem, videri vi deieciū.

30. Qui a me vi possidebat, si ab alio deieciatur, habet interdictum.

31. Qui vi deieciū est, quidquid damni senserit ob hoc, quod deieciū est, recipere debet. primita enim causa restitui debet, quam habuitus erat, si non suffit deieciū.

32. Si fundus, a quo vi expulsi sim, mihi restitutus esset, cetera vero res, quae vi ablata sunt, non restituantur: hic dicendum est, interdictum nihil minus tenere, quia verius est, vi esse deieciū. Plane si quis velit de possessione quidem rei sibi per hoc interdictum expelli, de rebus veio moxibus ad exhibētiōnē potest h̄c suo arbitrio habere, & ita Iulianus i. r̄is. id scribit, & si quis vi bo noxiū rapitorum de huiusmodi rebus, velut experiri.

33. Quod autem ait prator, queque illi habet, sic accipimus, vt omnes res continentur: non solum quae proprie ipsius fuerint, verum etiam si quis a patre eum deposito, vel ei commoda dat, vel pignorata, quarumque vnum, vel vnumfructus, vel custodian habuit, vel si quis ei collata sunt, cum enim dicit prator habuit, omnia haec habendi verbo continentur.

34. Quod autem p̄tior addidit, tunc illi habet, sic accipimus, cum deieciūt, ut id est, si quid postea deieciūt illi, et dicendum erit, in interdictum venire. Sic fit, vt etiam si homines, vel pecora demotū sint post deieciūt, interdictum locus est. Denique scribit Iulianus, eum, qui vi deieciūt ex eo pridio, in quo homines fuerant, proprius esse, vt etiam sine culpa eius mortuis hominibus zitionem corū per interdictum restituere debet: sicuti sur hominū etiam mortuo eo tenuit.

35. Huic consequens esse ait, vi vīla quoque, & diūm incendio consumptum premium restituere cogatur, vbi enim quis inquit deieciūt, per eum stile videtur, quo minus restitueret.

36. Idcirco constare atque, qui vi deieciūt, qui que vi sine dolō malo possidere possidere, interdicto teneri. 37. Illi autem ait prator, vt ne quis, & qui illi non habuit, complectatur.

38. Sane autem p̄tior id, quomodo accipimus: utrum in eo loco, unde quis vi deieciūt, etiam in omni possessione & melius dicetur, non ad angulum referendum, vel locum, in quo fuerit, verum etiam ad omnem partē possessionis, qui quis caruit, cum deieciūt.

39. Quānus in hoc interdicto vñlis est. 40. Ex die, quo quis deieciūt, fructūm ratio habetur: quamvis in ceteris interdictis, ex quo editi sunt, non recto computantur. Idem est, et in rebus moxibus, quae ibi erant, nam & eorum fructus computandi sunt, ex quo vi deieciūt est.

41. Non solum autem fructūm ratio in hoc interdicto habetur, verum ceterarum etiam vñlis, quae habenda est, nam & Iulianus scribit, in hoc interdicto omnia, quaecumque habuerint vel adieciūt erat, si qui deieciūt est, si vi deieciūt non est, restituit, aut eorum item à iudice estimari debere: cumque tantum confectūrum, quanto sua interdicti, vi deieciūt non est.

42. Ex interdicto vñlis etiam is, qui non possidet, restituere cogatur. 43. Interdictum hoc, qui atrocitatem faciōris in se habet, quantum est, in liberio in patruo, vel liberis aduersus parentes competit, & verius est, nec liberio in patruo, nec in parentes liberis dandum est, meliusque erit, in factū actionem h̄i competeat, aliteraque si vi armata vñlū sit aduersus liberum patruum, vel aduersus liberis parentes, nam hic interdicto competit. 44. Hoc interdictum & herediti & ceteris successoriis competit. 45. Non alijs autem, quam eis, qui possidere, interdictum vñlū compere, ut unica unum praebet, quod apud Iulianum, etiā

Iam est, si quis me vi deiecerit, meos non deieciit, non posse me hoc interdicto experiri: quia per eos retineo possessionem, qui deieciūt non sunt.

46. Idem Iulianus referit: seruos quodam vi depulit, alios retinuit, & vñxit, aut etiam eis impetravit, vi deieciūt intellegi: deinde enim possidere, cui serui ab alio possidentur. Et quod in parte seruorum dictum est, id in omnibus dici ait, si fortis nemo depulit esse, sed possidere ab eo copiſer, qui ingressus in posse sionem est. 47. Quid dicunt iesum, traxit, si aliquo possidente ego quoque in regnum sum in possessionem, & non deliciam possidorem, sed vincit opus facere cogam: quatenus: (inquit) esse? ego verius poterō, cum quoque deieciūt videri, qui illi vñlū est. 48. Ex causis interdicti, in heredem, & honorum possessionem, ceterisque successores, in factū actionem compent in id, quod ad eos peruenit.

2. Paulus libro 65, ad Edictum.

Dolere malo eorum factum est, quo minus peruenire.

3. Ulpianus libro 69, ad Edictum.

Quod est, & si quis armis deieciūt est: quia ex factis interdictorum de eo, quod ad heredem pertinet, actio datur, si possidet enim, non in liberio verum cum heredem, non etiam damnum subire.

1. Hecatio, qui aduersus heredem exterritosque successores pertinet, & perpetuū competit: quia in ea rei perfecutione contineatur. 2. Armis deieciūt, quomodo accipimus: et a sunt omnia tēla, hoc est, & fusta, & lapides folia, gladij, hastae, scuta id est romphæ, 3. Plane & si vñlū vel alter factū vel gladium tenuit, armis deieciūt possidere. 4. Plus dicitur: esti intermedii, qui intermedii, qui in ipsa concertatione, qui intermedii venerant, & processerunt, vi factū aut lapides sumerentur, etiā armis non sunt vñlū ad deieciūt, sed deieciūt armata vis factū esse videatur. sufficit enim teror armorum, vi videatur armis deieciūt.

5. Si quis autem vñlū armatis, qui alibi tendebat, meru hoc deieciūt profugerit, non videatur deieciūt, qui non hinc animo fuerint, qui armatis erant: sed alio tendebant. 7. Proinde & si, cum armatis audierit venire, metu deieciūt de possessione: siue verum, siue vñlū audierit: dicendum est, non esse cum armis deieciūt, nisi possidet ab his fuerit occidens. 8. Si autem, cum dominus venire in possessionem, armati eum prohibuerint, qui inveniant possidere: videatur eum armis deieciūt. 9. Eum igitur, qui cum armis venit, possidit armis repellere, sed hoc contineat, non ex intervallo, dum modo sciamus, non solum resistere permisum, ne deieciūt: sed etiā deieciūt quis fuerit, tēnēdeat non ex intervallo, sed ex coniunctiōne. 10. Cūm procurator armatus venit, & ipse dominus armis deieciūt videatur, siue mandauit, siue Iulianus ait, ratum habuit. 11. Hoc & in familia dicendum est, nam cum familia sine me armata venit ego non videor venire, sed familiā nisi, vel ratum habui.

12. Hoc interdictum estiam aduersus eum proponitur, qui dolo malo fecit, quo quis armis deieciūt. & post annū redetetur. 13. In id, quod peruenit ad eum, qui prohibuit, unde vi interdictum necessarium fuisse fructuariorum apparuit, si prohibeatur vi fructū fructū fundi. 14. Vñlū autem prohibitus est videatur qui vi deieciūt vienam & frumentū: aut non admisit, cum ex fundo existet non vñlū fructū defendit canī. Ceterū si quis ab initio volenter inciperit vi fructū prohibiū: hoc interdictum locum non habet. quid ergo cōsideret fructū tariū vñlū fructū vindicare, ut & Pertinet autem hoc interdictum ad eum, qui fundo vi fructū prohibuit, et perinde vi e-

stiam ad eum, qui adificis vi fructū prohibuit. Consequenter autem dicendum, ad res moxiles hoc interdictum non pertinet, si quis vi fructū prohibitus est re mobile, nisi si rei soli accedebant res moxiles. Si igitur ibi fuerint: dicendum est, etiam ad eas res referri hoc interdictum debere. 15. Item si non vñlū fructū, sed vñlū sit reliquias: competit hoc interdictū. ex quaenam enim causa constitutus est vñlū fructū vel vñlū: hoc interdictum locum habebit.

17. Qui vñlū fructū nomine qualiter qualiter fuit quasi in possessione, vñlū hoc interdictū. Sed si quis, postquam prohibitus est, capite ministris, vel moribus, vel vñlū opus facere cogam: quatenus: (inquit) esse? ego verius poterō, cum quoque deieciūt videri, qui illi vñlū est. 48. Ex causis interdicti, in heredem, & honorum possessionem, ceterisque successores, in factū actionem suscipere in id, quod ad se peruenit.

4. Idem libro 10, ad Edictum.

Si vi deieciūt quis nomine municipum: in mu-

nicipes milii interdictum reddendum, Pompo-

nii scribit, si quid ad eos peruenit.

5. Idem libro 11, ad Edictum.

Si rerum tibi possessionem tradidero, dicit Pom-

ponius vñlū vi interdictum cessare: quoniam non

est vi deieciūt, qui compulsius est in possessionem in-

dondere.

6. Paulus libro 70, ad Edictum.

In interdicto vñlū tanti condemnatio facienda Left, quanti interdicto possidere. & hoc iure nos vñlū,

Pomponius scribit: id est, tanti rem videri, quanti a-

ctoris interdicti, quod alia minus esse, alia plus, nam

se, & actoris plus interesse, hominem retinere, quā

quantis est, veluti cum quātionis habendis, aut rei

probandise gratia, aut hereditatis aedunda, interdicti e-

ius, eum possidere.

7. Idem libro 24, ad Edictum.

Cum à te vi deieciūt sim: si Titius eandem rem

possidere coepit: non possum cum alio, quā

reūm, cūm tamē possidere, vi deieciūt est.

8. Idem libro 54, ad Edictum.

Vñlū dicēbā vi possidere, quiōtēns vñlū non

dominus, cūm tamē possidere, vi deieciūt est.

9. Idem libro 65, ad Edictum.

Si plures he edes sunt: vñlū quisque non in amplius

quām ad eum peruenit, teneat. Qā de causa

interdictum in solidum tenebit is, ad quem tamen

peruenit, quām ex parte h̄ḡs sit.

10. Deieciūt si vñlū in eandem causam prator restitui

iubet est, in qua futura est, si deieciūt non est.

Itaque si tempore vñlū fructū finitus fuerit, post

quām deieciūt est à domino: nūlū minus cogendus

est restituere, id est vñlū fructū iterū constituere.

11. Gaius libro 2, ad Edictum pr̄toris vr-

bani titulo de liberali causa.

Si de fundo proprietarium, & fructuarium pre-

dictum, atque ob id fructuarium constitutio tem-

porē, siue vñlū arbitrio suo: siue inferendo, siue

quām dominus, siue experiatū cum fructuario adver-

sus prōdēt, siue non experiatū, restituere debet

reversus ad fructū fructū.

& quod fructuarium

perdidit, id ad damnum eius pertinet, cuius facto

perit.

12. Marcellus libro 19, Digestorum.

De riuis reficiendis ita interdictus, ut non quae-
ratur, an aquam ducere aucto licet. non enim
tam necculariam reficiendum itinerum, nam riuo-
rum esse, quando non refecti riui, omniis viuis
aqua aufereatur; & homines sibi necarentur. &
sine aqua perenire, nisi refecto riui, non posset.
at non refecto itinere, difficilis tamquam euodi a-
gendique fieret, quod temporibus antius leuior
erat.

DE FONTE,

TIT. XXII.

Ulpianus libro 70. ad Edictum.

Prator ait: *1. Si de fonte de aqua, hinc anno a-*
quam ne riui nec claus, nec praefaci ab illo riuo ibi quo-
minu ita etiam vim fieri vito. 2. De lacu, puto, piscina
item interdictum. *1. Hoc interdictum proponitur*
etiam auctoritate, hoc interdictum locu est, & si forte (inquit)
cloaca ducta sit ex urbano edificio in proximū ag-
grū. 2. Idem Labeo, etiā cū, qui priuata cloacam in
publicā immittuntur, velit, tenuidū, ei vī fiat. Sed
& si quis velit tale cloacā facere, vt exiū habeat
in publicā cloacā, esse cū impeditū, Pompo-
nii scribit. 3. Quod ait prator Petinus, hoc si-
gnificat, quod ex riuo eius in duas pertinetib[us] hos
est, derigunt, extenduntur, peruenient. 4. Et tam ad
proximū vicinū hoc interdictū pertinet, quam ad
versus vltiores, per quorū zedes cloaca currit.

*5. Vnde Faustus Mela scribit, cōpetere hoc in-**terdictū, vt in vicini zedes veniat, & resindat pauci-**mēta purganda cloacē gratia, verendum tamē el-**se, Pomponius scribit, ne ea damnī infici si-
pūlatio committatur, sed hēc stipulaō non com-**mittitur, si paratus sit restaurare id, quod ex nec-**sitate reficiēt cloacā causa resindat. 6. Quid si**quis purganti mili cloacā, vel reficiēt, opus no-**num nūntiauerit, reūfissime dicetur, contemptu nū-**tiatione me posse reficiēt, id quod institueram.*
*7. Quid Sed & damni infici cautionem pollicetur, si**quid operis vīto factū est, nūscūtū reficerē cloa-**cas & purgare permittendum fuit: ita dicendum, ne**dannū riuos alienis detur. 8. Quid ait prator:**Quod in cloaca publica factū, sine ea imēfissū ha-**bit, quod vīto eius detinēti sit, stat: nullitas. Item nū**quid sit, immittat, vīto interdictum.* *9. Hoc interdictū*

ad publicas cloacas pertinet, ne quid ad cloacā im-

mittas, nēve facias, quo vīto deterior sit, nēve fiat.

10. Vnde Celsus lib. I. Interdictorum.

*Q*uamq[ue] de reficienda cloaca, non etiam de

quā habet interdictum de riuis reficiendis, nisi

etiam purgare & reficerē fonte līcēt, nullus vī-

*fus eius erit. *11. Purgandus autem, & reficien-**

dis est ad aquam coērēdām, vīto quis aqua pos-

lit, dummodo non aliter statutus, quā si vīto hoc an-

no vīto est. 12. Coērcere aquam est, contine-

re, nō dilabatur, dummodo, non permittere cui

nouā querere, vel aperire, hic enim nouāt aliquid

prēter id, quām præcedenti anno vīto est.

13. Sed & de lacu, puto, piscina reficiendis,

purgandis interdictum competit. 14. Et omni-

bus personis dabitur, quibus permittitur interdi-

cum de aqua zītua.

DE CLOACIS,

TIT. XXXIII.

Ulpianus libro 71. ad Edictum.

*P*rator ait: *Quod vī autem factū est, quā de re a-*

gitur, idēcū exponēti pīstū, illi, tēlinū.

1. Hoc interdictū restitutorum est, & per hoc

occursum est calliditatis eorum, qui vī aut clā quā-

dām moluntur, iubentur enim ea restituere.

2. Et parū refert, vītū ius habuerit faciēti,

an non, hēc ius habuit, sive non: tamē tenē-

tur interdictū, propter quod vī aut clā facit, tēri

enī ius suū debet, non iniuriam committit.

3. Denique est quāstū, an hoc interdictū vī-

te exceptionē possit obēcere, Quod nū int̄mo re-

cepit, & magis est, ne possit, nam aduersus vī, vel

quod clā factū est, nulla iusta exceptionē se vī-

ri potest.

4. Hoc interdictū ad ea sola opera pertinet,

quācumque in solo vī aut clā sunt.

5. Quid sit vī factū vel clā factū, vides-

mus. Vi factū videri Quintus Mucius scribit, si

quis contrā sīam prohibetur, fecerit, & mihi vi-

debet plena esse Quinti Mucij deſtitutio. *6. Quid sed*

& si quis factū vel minimi lapilli prohibitor

facere,

7. Qui autē cloacarum

factū.

8. Ulpianus libro 70. ad Edictum.

*A*vi qui alter fecit, quām denuntiavit, vel qui

decepit facieō, ad quām pertinet, non facere:

Ccc 2

1528

1529

reficiē & purgatio ad publicam utilitatem specta-
re videtur, idēcū placuit, nō esse in interdicto ad-
dendum, *Quod vī, si an cloacā placuerit ab illo rīo.*

vi etiam si quis talentū vīum habuerit, tamen non

prohibetur volens cloacā reficere, vel purgare.

8. Quid ait prator? Quod ex adītū & in tuā per-

zī, zedes hīc accipere debes pro omni adītū.

Hoc amplus Labeo putabat, hoc interdictū locū est, & si forte (inquit)

cloaca ducta sit ex urbano edificio in proximū ag-

grū. 9. Idem Labeo, etiā cū, qui priuata cloacam in

publicā immittuntur, velit, tenuidū, ei vī fiat. Sed

& si quis velit tale cloacā facere, vt exiū habeat

in publicā cloacā, esse cū impeditū, Pompo-

nii scribit. 10. Quod ait prator Petinus, hoc si-

gnificat, quod ex riuo eius in duas pertinetib[us] hos

est, derigunt, extenduntur, peruenient. 11. Et tam ad

proximū vicinū hoc interdictū pertinet, quam ad

versus vltiores, per quorū zedes cloaca currit.

12. Vnde Faustus Mela scribit, cōpetere hoc in-

terdictū, vt in vicini zedes veniat, & resindat pauci-

mēta purganda cloacē gratia, verendum tamē el-

*se, Pomponius scribit, ne ea damnī infici si-
pūlatio committatur, sed hēc stipulaō non com-*

mittitur, si paratus sit restaurare id, quod ex nec-

sitate reficiēt cloacā causa resindat. 13. Quid si

quis purganti mili cloacā, vel reficiēt, opus no-

num nūntiauerit, reūfissime dicetur, contemptu nū-

tiatione me posse reficiēt, id quod institueram.

14. Quid Sed & damni infici cautionem pollicetur, si

quid operis vīto factū est, nūscūtū reficerē cloa-

cas & purgare permittendum fuit: ita dicendum, ne

dannū riuos alienis detur. 15. Quid ait prator?

Quod in cloaca publica factū, sine ea imēfissū ha-

bit, quod vīto eius detinēti sit, stat: nullitas. Item nū

quid sit, immittat, vīto interdictum. *16. Hoc interdictū*

ad publicas cloacas pertinet, ne quid ad cloacā im-

mittas, nēve facias, quo vīto deterior sit, nēve fiat.

17. Vnde Celsus lib. I. Interdictorum.

*Q*uamq[ue] de reficienda cloaca, non etiam de

quā habet interdictum de riuis reficiendis, nisi

etiam purgare & reficerē fonte līcēt, nullus vī-

*fus eius erit. *18. Purgandus autem, & reficien-**

dis est ad aquam coērēdām, vīto quis aqua pos-

lit, dummodo non aliter statutus, quā si vīto hoc an-

no vīto est. 19. Coērcere aquam est, contine-

re, nō dilabatur, dummodo, non permittere cui

nouā querere, vel aperire, hic enim nouāt aliquid

prēter id, quām præcedenti anno vīto est.

20. Sed & de lacu, puto, piscina reficiendis,

purgandis interdictum competit. 21. Et omni-

bus personis dabitur, quibus permittitur interdi-

cum de aqua zītua.

22. DE CLOACIS,

TIT. XXXIII.

Ulpianus libro 71. ad Edictum.

*P*rator ait: *Quod vī autem factū est, quā de re a-*

gitur, idēcū exponēti pīstū, illi, tēlinū.

1. Hoc interdictū restitutorum est, & per hoc

occursum est calliditatis eorum, qui vī aut clā quā-

dām moluntur, iubentur enim ea restituere.

2. Et parū refert, vītū ius habuerit faciēti,

an non, hēc ius habuit, sive non: tamē tenē-

tur interdictū, propter quod vī aut clā facit, tēri

enī ius suū debet, non iniuriam committit.

3. Denique est quāstū, an hoc interdictū vī-

te exceptionē possit obēcere, Quod nū int̄mo re-

cepit, & magis est, ne possit, nam aduersus vī, vel

<div data-bbox="370 823 518 837" data

2. Ait Julianus: Qui ante remissionem nuntiationis contraria, quam prohibitus fuerit, opus fecerit: sed seorsum posita; cessat hoc interdictum.
1. Si tamen sera, vel clavis, vel cancellus, vel specularium sic ablacum: quod vi aut clam agi non poterit.

2. Sed si quis aliquid redditus adfixum euellerit, statuam forte, vel quid aliud: quod vi aut clam interdicto tenebitur.

3. Si quis clam aut vi agrum inarauerit, vel solam fecerit: hoc interdicto tenebitur. & fraterum succederent, vel disperferit sic, ut non ad ylum agri concurrit: interdicto locus non erit.

10. *Venuleius libro 2. Interdictorum.*

Via acerius solo non coharet, sed terra sufficiet, & fraterum autem solo coharent.

11. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.*

IS, qui in puteum vicini ciliquid effuderit, ut hoc factio aquam corrumperet, ait Labeo, interdicto quod vi aut clam eum teneri portio enim agi videtur aqua viua, quemadmodum si quid operis in qua sponset.

4. Est & alia exceptio, de qua Celsus dubitat, an sit obliencia, vixit si incendi arcendi causa vicini zedes incendi, & quod vi aut clam mecum agatur, aut danni iniuria. Gallus enim dubitat, an effici oportet, Quod incendi defensandi causa factum non sit? Sernius autem sit, si id magistratus fecerit, dannum esse, priuato non idem concedendum: si tamen quid vi aut clam factum sit, neque ignis usque eod perueniret: simili iterum astimandari, & perueniret, absoluiri eum oportere. Idem ait effice, si danni iniuria actum foret: quoniam nullam iniuriam aut damnum dare videatur, & que perituras dibus. Quod si nullo incendo id fecerit, deinde postea incendium ortum fuerit: non idem erit dicendum, quia non ex postfacto, sed ex praeferenti statu, damnum factum sit, necne astimandari oportere Labeo ait.

5. Notauimus supra: quod quamvis verba interdicti late patentes tamen ad ea sola opera pertinere interdictum placere, quacunque sicut in solo, eum enim, qui fructum tangit, non tederi interdicto quod vi aut clam: nullum enim opus in solo facit. At qui arbore succedit, utique tenebitur. & qui hundinem, & qui salicetum, terre enim, & quodammodo solo ipsi corruptendo manus insert. Idem & in vineis succedit. Ceterum, qui fructum afferit, sicut debet conueniri. Itaque si quid operis in solo sit, interdictum locum habet. In solo fieri accipimus, & si quid circa arbores sit, non si quid circa fructum arborum.

6. Si quid aceruum stercoris circa agrum pingue dissecetur, coquid vi aut clam factum est, agi potest. & hoc verum est: quia solo viuum adhibuitum sit.

7. Planè si quid agri colendi causa factum sit: interdictum quod vi aut clam locum non habet, si melior causa facta sit agri: quamvis prohibitus quis, vi vel clam fecerit.

8. Præterea si fossam fecerit in silva publica, & bos meus in eam inciderit: agere possum: hoc interdictum in publica factum est. **9.** Si quis redditum demolitus fuerit, quamvis non usque ad solum quid interdicto teneatur, dubitari desit.

10. Proinde & si regulas de redditis sustulerit: magis est, ut interdicto teneatur.

11. *Venuleius libro 2. Interdictorum.*

Nam origo huius rei a solo proficiuntur. Ceterum non possident: sed cum viuenteritate adfici, nec ad rem pertinet, adhuc sunt, an ratiuncula posse.

9. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.*

Nam & si ramos quis de arboribus abstulerit, Nihil interdictum hoc admittimus. Hec ita, si ex aedi, scilicet regulas sustulerit, ceterum si non ex aedi,

ficio, sed seorsum posita; cessat hoc interdictum.

1. Si tamen sera, vel clavis, vel cancellus, vel specularium sic ablacum: quod vi aut clam agi non poterit.

2. Sed si quis aliquid redditus adfixum euellerit, statuam forte, vel quid aliud: quod vi aut clam interdicto tenebitur.

3. Si quis clam aut vi agrum inarauerit, vel solam fecerit: hoc interdicto tenebitur. & fraterum succederent, vel disperferit sic, ut non ad ylum agri concurrit: interdicto locus non erit.

10. *Venuleius libro 2. Interdictorum.*

Via acerius solo non coharet, sed terra sufficiet, & fraterum autem solo coharent.

11. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.*

IS, qui in puteum vicini ciliquid effuderit, ut hoc factio aquam corrumperet, ait Labeo, interdicto quod vi aut clam eum teneri portio enim agi videtur aqua viua, quemadmodum si quid operis in qua sponset.

4. Est & alia exceptio, de qua Celsus dubitat, an sit obliencia, vixit si incendi arcendi causa vicini zedes incendi, & quod vi aut clam mecum agatur, aut danni iniuria. Gallus enim dubitat, an effici oportet, Quod incendi defensandi causa factum non sit? Sernius autem sit, si id magistratus fecerit, dannum esse, priuato non idem concedendum: si tamen quid vi aut clam factum sit, neque ignis usque eod perueniret: simili iterum astimandari, & perueniret, absoluiri eum oportere. Idem ait effice, si danni iniuria actum foret: quoniam nullam iniuriam aut damnum dare videatur, & que perituras dibus. Quod si nullo incendo id fecerit, deinde postea incendium ortum fuerit: non idem erit dicendum, quia non ex postfacto, sed ex praeferenti statu, damnum factum sit, necne astimandari oportere Labeo ait.

5. Notauimus supra: quod quamvis verba interdicti late patentes tamen ad ea sola opera pertinere interdictum placere, quacunque sicut in solo, eum enim, qui fructum tangit, non tederi interdicto quod vi aut clam: nullum enim opus in solo facit. At qui arbore succedit, utique tenebitur. & qui hundinem, & qui salicetum, terre enim, & quodammodo solo ipsi corruptendo manus insert. Idem & in vineis succedit. Ceterum, qui fructum afferit, sicut debet conueniri. Itaque si quid operis in solo sit, interdictum locum habet. In solo fieri accipimus, & si quid circa arbores sit, non si quid circa fructum arborum.

6. Si quid aceruum stercoris circa agrum pingue dissecetur, coquid vi aut clam factum est, agi potest. & hoc verum est: quia solo viuum adhibuitum sit.

7. Planè si quid agri colendi causa factum sit: interdictum quod vi aut clam locum non habet, si melior causa facta sit agri: quamvis prohibitus quis, vi vel clam fecerit.

8. Præterea si fossam fecerit in silva publica, &

9. Si quis redditum demolitus fuerit, quamvis non usque ad solum quid interdicto teneatur, dubitari desit.

10. Proinde & si regulas de redditis sustulerit: magis est, ut interdicto teneatur.

11. *Venuleius libro 2. Interdictorum.*

Nam & si ramos quis de arboribus abstulerit, Nihil interdictum hoc admittimus. Hec ita, si ex aedi,

dit, idem erit probandum. **9.** Planè si post venditionem fundi opus factum est, et experientur venditor, quia nondum traditio facta est: tamen exempto actione empori tenebitur. Omne enim & commodum, & incommodum ad empori pertinere debet. **10.** Si fundus in diem additum sit, cui competit interdictum & ait Julianus interdictum quod vi aut clam ei competere, cuius interficitur, opus non fieri. Fundus enim in diem additum, & commodum & incommodum omne ad empori pertinet, & antequam venditio transferatur. & ideo si quid tunc vi aut clam factum est, quamvis melior conditio allata fuerit, ipse vtile interdictum habebit. sed eam actionem, sicut fructus medio tempore percipios, venditi judicio præstare cogendum ait.

11. Aritio autem scribit, non possessori esse denuntiandum, nam si quis (inquit) fundum mihi vendiderit, & neclum tradicerit: & vicinus, cum opus facere vellet, & seire me emisse, & infundo morari, mihi denuntiauerit, eum tuum futurum, quod si quis clam facit operis perire, quod sane verum est.

12. Ego, si post in diem additionem factum, fundus precari traditus sit, puto empori interdictum quod vi aut clam habere. Si vero aut nondum traditio facta est, aut etiam facta est praecari rogationis, puto dubitandum, quia venditor interdictum habeat, ei enim competere debet, et si res ipsius pericolo non sit, nec multum facit, quod res emporis pericolo est, nam & statim post venditionem contractam periculum ad empori spectat. & tamen, antequam villa traditio sit, nemo dixit interdictum ei competere. Si tamen precario sit in possessionem, videamus, ne, quia intercepit ipsius, qualiter possidet, iam interdicto vi posse. Ergo & si conductus, multo magis, nam & colonum post interdicto experiri, in dubium non venit. Planè, si postea quam melior conditio allata est, aliquid operis vi aut clam factum sit, nec Julianus dubitaret, interdictum venditori competere, nam inter Celsium & Julianum de illo, quod medio tempore accidit, questione est, non de eo opere, quod contigit. **13.** Si ita primum venterit, si diliguerit, inemptum est, faciliter admittimus, interdictum empori habere, si modo est in possessione. Et, si rescissio emptionis in alterius arbitrium conferatur, idem erit probandum. Idemque, & si ita venisset, vt, si aliquid evenerit, inemptum esset primum. Et si forte commissarius venierit, idem dicendum est. **14.** Idem Julianus scribit, inter hoc non solum domino predicit, sed etiam his, quorum interest opus factum non esse, competere.

15. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.*

Nam & si seruus mens, ignorans me, opus fecerit, neque unquam vendidero, vel manumisero: mecum in hoc locum agi poterit, vt patiar opus tolli: cum emporie autem seruus, si diliguerit, inemptum præstet: sed & cum ipso manumisso reagi poterit.

16. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.*

Emper aduersus possessorum operis hoc interdictum competit, idcircoque si quilibet, in loco, vel etiam in iusto meo, opus in fundo meo fecerit: interdicto locus erit. **17.** Is, cui fundus pastinandum huc auferas, lapides sustulit, & in vicini proiecit primum. ait Labeo, ut vi aut clam non teceris, nisi iussu tuo id factum sit, ego puto conductorem teceri: locatorem autem non alias, nisi aut patientiam præstet, aut aliquam actionem habeat, quam præstet & categorum teceri non ostente. **18.** Si in sepulchro alieno terra congeta fuerit iussu meo: agendum esse quod vi aut clam mecum, Labeo scribit, & si communis consilii plurimi id factum sit, licere, vel cum vi, vel cum singulis experti, opus enim quod à pluribus pro iudicio factum est, singulis in solidum obligare, si tamen proprio quis eorum consilio hoc fecerit, cum omnibus esse agendum: scilicet in solidum, Itaque alter conuentus alterum non liberabit, quin immo perceptio ab altero, superiore etenim casu alterius conuentus alterum liberabit. Preterea sepulchri quoque violati agi potest.

19. Hoc interdictum in heredem ceterosque successores datur in id quod ad eos pertinet. & post annos non competit. **20.** Annus autem cedere incipit, ex quo id opus factum perfectum est, aut fieri desigunt et perfectum non sit, aliquinus si à principio operis ceperit annum, quis numeret, necessere est, cum his, qui opus tardissimum è sacerdoti, sacerdos agi.

21. Sed si is sit locus, in quo opus factum est, qui facile non datur: (vixit) in sepulchro vi aut clam factum est, vel in abdito alio loco, sed etiam sub terra huc opus, vel sub aqua, vel cloaca aliquid

Quod vi, aut clam.

dam; deinde eas alius vi aut clam cederit: mihi hoc interdictum competere: quia ego sum, cuius intercessit.

Si factum est: si cum primum interdictum nullum esset, aliquid vi aut clam factum sit: an, postea dominio ad aliquem devoluto, interdicto locum sit, vixit hereditas iacebat: postea adiit hereditate Titus, an ei interdictum competit? & est a pudicissimum relatum, herediti competit. & hoc interdictum eius, quod ante aditam hereditatem factum sit. Nec refere Labeo ait, quod non sciret, qui heredes futuri essent, hoc enim posse quem cauferit etiam post aditam hereditatem. Ne illud qui dem obstat Labeo ait, quod eo tempore nemo dominus fuerit, nam & sepulchri nemo dominus fuit, & tamen si quid in eo fuit, experiri possum quod vi aut clam. Accedit his, quod hereditas dominus locum optinet, & recte dicetur herediti quoque competitere, & ceteris successoribus: sive antequam successerit, si ut posterius, aliquid sit vi aut clam admisum.

22. Si colonus meus opus fecerit, quidem me volenter, vel ratum habente, perinde est, sique si procurator meus fecerit, tamen qui placet, sine ex voluntate mea fecerit, tamen me: siu ratum, habuero, quod procurator fecit. **23.** Julianus dicit: si colonus arborem, de qua controversia erat, succiderat, vel quid aliud opus fecerit: si quidem iussi domini id factum si: ambo tenebuntur, non vi patientiam prebeat, sed vi impensis quoque ad restituendum praebant, sed vi impensis autem dominus non iussit colonus quidem tenebitur, ut patientia & impensis praefectus dominus vero nihil amplius, quam patientiam praefectus cogendus erit.

24. *Julianus libro 68. Digestorum.*

Nam & si seruus mens, ignorans me, opus fecerit, neque unquam vendidero, vel manumisero: mecum in hoc locum agi poterit, vt patiar opus tolli: cum emporie autem seruus, si diliguerit, inemptum præstet: sed & cum ipso manumisso reagi poterit.

25. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.*

Emper aduersus possessorum operis hoc interdictum competit, idcircoque si quilibet, in loco, vel etiam in iusto meo, opus in fundo meo fecerit: interdicto locus erit. **18.** Is, cui fundus pastinandum huc auferas, lapides sustulit, & in vicini proiecit primum. ait Labeo, ut vi aut clam non teceris, nisi iussu tuo id factum sit, ego puto conductorem teceri: locatorem autem non alias, nisi aut patientiam præstet, aut aliquam actionem habeat, quam præstet & categorum teceri non ostente. **19.** Si in sepulchro alieno terra congeta fuerit iussu meo: agendum esse quod vi aut clam mecum, Labeo scribit, & si communis consilii plurimi id factum sit, licere, vel cum vi, vel cum singulis experti, opus enim quod à pluribus pro iudicio factum est, singulis in solidum obligare, si tamen proprio quis eorum consilio hoc fecerit, cum omnibus esse agendum: scilicet in solidum, Itaque alter conuentus alterum non liberabit, quin immo perceptio ab altero, superiore etenim casu alterius conuentus alterum liberabit. Preterea sepulchri quoque violati agi potest.

20. Hoc interdictum in heredem ceterosque successores datur in id quod ad eos pertinet. & post annos non competit. **21.** Annus autem cedere incipit, ex quo id opus factum perfectum est, aut fieri desigunt et perfectum non sit, aliquinus si à principio operis ceperit annum, quis numeret, necessere est, cum his, qui opus tardissimum è sacerdoti, sacerdos agi.

22. Sed si is sit locus, in quo opus factum est, qui facile non datur: (vixit) in sepulchro vi aut clam factum est, vel in abdito alio loco, sed etiam sub terra huc opus, vel sub aqua, vel cloaca aliquid

Ce c 3

Sicutum si etiam post annum causa cognita compedit interdictum de eo, quod factum est, nam causam cognitam annuam exceptionem remittendam, hoc est, magna & iusta causa ignorantie interuenient.

Si quis reipublice causa afferret, deinde reuersus, interdicto quod vi aut clam vti vellet: veius est, non excludit enim eum; sed reuersus annum habere, nam & si minor viginquaque annis, reipublice causa abesse ceteri, deinde maior effeaus sit, dum abest reipublice causa: futurum, ut ex quo credat, annus ei computetur, non ex quo impletum vicensimum quintum annum, & ita Diuus Pius, & deinceps omnes principes prescripserunt.

Tunc Hoc interdicto tanti lis astimatur, quam adoris interest, id opus factum esse. Officio autem iudicis ita oportere heri restituendum indicandum est: ut ex omni causa cadem condicio est actoris, quia futura essem, si id opus, de quo actum est, neque vi neq; clam factum esset. **E**rgo nonnumquam etiam dominij ratio habenda est, vixuta si propter hoc opus, quod factum est, seruitutes amittantur, aut vixus fructus intereat, quod non tantum tunc eveniat, cum quis opus adficaret, verum etiam si dito opus proponatur, & deteriore conditionem fecisse vel seruitutem, vel vixusfructus, vel ipsius proprietatis.

Sed quod interfluit, aut inservandum, quod in item actor iurauerit, si lurate non possit, iudicis officio administrandum est. **I**o. **F**um au tem, qui dolo malo fecerit, quo minus possit restituere, perinde habendum, ac si posset. **I**ii. **C**ulpam quoque in hoc interdicto venire, erit probandum, quod tamen arbitrio iudicis administrandum erit.

Iiiii. **Q**uia autem hoc interdictum id, quod interest, continet: si quis alia actione fuerit consequitus id, quod interfluit, opus non esse factum: consequens erit dicere, ex interdicto nihil cum consequi oportere.

16. *Paulus* libro 67. ad *Edictum*.

Competit hoc interdictum etiam his, qui non possidentis modo eorum intercessi. **I** Si quis vi aut clam arbores non frugiferas ceciderit, veluti cupressos, domino dumtaxat competit interdictum. Sed si amoenitas quedam ex huiusmodi arboribus praefestetur, potest dici, & fructuarie interesse propter voluptatem & gaudetatem, & esse huc interdicto locum. **I**ii. **I**u summa qui vi aut clam fecit, si possidet, patientiam & impensam tollendi operis, qui fecit, nec possidet, impensam: qui possidet, nec fecit, patientiam tantum debet.

17. *Iulianus* libro 69. ad *Edictum*.

Interdictum quod vi aut clam per quemuis domino adquiritur, licet per inquilinum.

18. *Celsus* libro 25. *Digestorum*.

Si in naturam silvam eadem cecidit quis: interdicto quod vi aut clam tenerit, si manum similiiter eadem, neque damno dominus, affectus est, nisi ille præstat. **I** Non absurdè responsum est: Si magistratus rogasse, ut aduersus tuum adesse ad iudicium interberet, ne opus nouum tibi nuntiaret, clavis videris opus fecisse, quod interim feceris.

19. *Ulpianus* libro 57. ad *Edictum*.

Interdictum quod vi aut clam competere filiofamilias colono arboribus succensis, *Sabinus* ait.

20. *Paulus* libro 13. ad *Sabinum*.

Vi facit tam is, qui prohibitus fecit; quamvis is, qui, quo minus prohibeat, consecutus est: periculum (puta) aduersario denuntiantur: aut ianua (puta) præclusa. **I** Prohibitus autem intellegitur, quolibet prohibentis actu: id est, vel dicentes se prohibere,

vel manu opposentis, lapillumve iactantis prohibendi gratia. **I** Tamidu autem vi fecit prohibitus, quamdiu res in eodem statu permanebit, nam, si potest couenerit cum aduersario, definit vi facere.

I Item si prohibiti haeres, vel, is qui ab eo cimerit, ignorans causam precedentem, secerit, dicendum est: *Pomponius* ait, non incidere eum in interdictu.

Quod in nave, sive in alia qualibet re vel amplissima, mobilis tamen non conuenit hoc interdicto. **I** Si in privato, sive in publico opus habet, annus ei computetur, non ex quo impletum vicensimum quintum annum, & ita *Diuus Pius*, & deinceps omnes principes prescripserunt.

21. *Pomponius* libro 29. ad *Sabinum*.

I Opus, quod quis iussus est à indice, qui ex hoc interdicto sumptus est, restituere, aliis quis vi aut clam subtiliter: nihilominus idem ille omnime iubetur opus restituere. **I** Si iussus seruus opus facere: cùm quantum ad me pertinet, in clandestini suspicionem non veniret; seruus autem puerulari, si resisteret aduersarius, prohibitorum eum: tenet & non puto: cùm mea persona sit inuenta. **I** In opere nodo tam soli, quād celi mensura facienda est. **I** Si quis propter opus factum, ius aliquod prædicti amiserit, id restituere debet.

22. *Ulpianus* libro 2. *Interdictorum*.

Si vitium meum ex fundo meo in fundum tuū deprehenderis, eaque in fundo tuo, coaluerit, vnde est interdictum quod vi aut clam intra annum, sed si annus præterit, nullam remaneat actionem: radiis, quae in fundo meo sint, via: heri, qui his accelerationes sint. **I** Si quis vi aut clam traherit, puto, eum teneri hoc interdicto, perinde ad quod si possit fecerit, non enim ex qualitate operis huc interdicto locus est: sed ex opere facto, quod coheret solo, & si ad ianuam meam tabulas fixerit, & ego eas, prū quam tibi denuntiarem, vel resisterem, deinde iniunctorum quod vi aut clam exagerimus: nisi remittas mihi, ut ab solvatur, condemnandum te, quasi rem non restitus, quam mea interisti; aut exceptionem mihi proficiatur, si non vi aut clam nec precario feceris.

I Si sternas per fundum meum tuleris, cūm id, te facere vetuissim, quamquam nihil danni feceris mihi, nec fundi mei mutaueris: tamen vi quod vi aut clam, *Trebatius* ait: Labeo contraria etiam is, qui dumtaxat iter per fundum meum fecerit, aut aūem egerit, veniaue fecerit sine ullo opere, hoc interdicto tenet. **I** Si quis præcedua aut illiquidum in sepulchrum immiserit: etiam si ipsum monumentum non tangere recte cum eo agi, quod in sepulchro vi aut clam factum sit: quia sepulchri sit non solus is locus, qui recipiat humanum, sed omnem etiam supra id excludit, quod nomine etiam sepulchri violati agi posse. **I** Si is, qui denuntiatur, si opus factum, commissum opus fecerit: clam fecisse non intellegitur, nam si post tempus, videbitur clam fecisse.

DE REMISSIONIBVS,
TIT. XXV.

1. *Ulpianus* libro 71. ad *Edictum*.

A It prætor: Quod ius sit illi prælibere, ne se inuitu fiat: in eo nuntiatio tenet, ceterum nuntiationem missam facio. **I** Sub hoc titulo remissiones propounderuntur. **I** Et verba prætoris ostendunt, remissionem ibi demum factam, ibi nuntiatio non tenet, & nuntiationem ibi demum voluisse prætorem tenere, vbi ius est nuntiandi prohibere, ne in iuuo fiat. Ceterum siue fatus interuenient, siue non tenent nuntiatio. Placenterunt remittere, in quo non tenent nuntiatio. Placenterunt remittere, exinde remissio facta est: non est necessaria remissio. **I** Ius habet opus nouum nuntiandi qui aut dominium, aut servitum habet.

I Item *Iulianus* placet, fructuarie vindicandarum seruitutium ius esse secundum quod opus nouum nuntiare poterit vicino, & remissio vultus erit. ipsi autem domino prædicti si nuntiauerit, remissio inutilis

Inutilis erit, neque sicut aduersus vicinum, ita aduersus dominum agere potest, ius ei non esse inuitio, si alius adiudicare, sed si hoc factu seruusfructus de terior habet, petere vixumfructum debebit. Idem *Iulianus* ait, cum qui vi alterum deficit, & ab eodem precario rogaruit, desinere videlicet, & incipere precario, neque existimare, si ipsum causam possessionis mutare: cùm voluntate eius, quem deicit, ceterum precario possidere, nam si ab eodem emisset, incipere etiam pro empto, re dominum capere.

I Quidam est: si quis rem suam pignori milii dederit, & precario rogaruerit: an hoc interdictum locum habeat, questione in eo est, ut precarium consistere rei sui possit, milii videtur verius, precarium consistere in pignore, cum possessionis rogetur, non proprietas, & est hoc sententia etiam utilissima, contide enim precario rogarunt creditores ab his, qui pignori dederunt, & debet consistere precarium.

2. *Ulpianus* libro 3. *Interdictorum*.
Sed si eam rem, cuius possessionem per interdictum vel possidet, retinere possim, quamvis futurum effici, teneat de proprietate, precario tibi concesserit, in tenebris hoc interdictum.

3. *Ulpianus* libro 71. ad *Edictum*.

A It prætor: Quid precastio ab illa habeat, aut dolo male facti, ut dejetes habentes, quæ de te agitis, illi resiliuntur.

I Quidam interdictum restitutorum est. **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, cùm mutauero voluntatem, itaque cùm quid precario rogarum est, non solum interdicto vti possimus: sed etiam præscriptis verbis actione, quæ ex bona fide oritur.

I Si habere precario videtur, qui possessionem vel corporis, vel juris adeptus est ex hac solummodo causa, quod preces adhibuit, & impetravit, vt sibi possidere, aut vti licet.

3. *Gaius* libro 25. ad *Edictum Proninciale*.

E Luti si me precario rogareris, vt per fundum meum ire, vel agere tibi licet, vt in teu vel in aream ex diuilecarum stillicidium vel tigru in parietem immisum habeas.

4. *Ulpianus* libro 71. ad *Edictum*.

In rebus etiam mobiliis precari, rogatio consistit. **I** Meminisse autem non oportet, cum qui precario habet, etiam possidere.

I Tenerit hoc interdicto non vique ille, qui precario rogaruit: sed qui precario habet. Etenim heri potest, vt quis non rogaruit, sed habeat precario.

I Vixuta seruus meus rogaruit, milii adquisitus precarium vel quis alius, qui iuri meo subiectus est. **I** Si rem meam precario rogarero, rogarui quidem precario, sed non habeo precario: idcirco quia receptum est, rei sui precarium non esse.

I Item qui precario ad tempus rogaruit, finito tempore, etiam si ad hoc temporis non rogaruit, tamen precario possidere videtur, intellegitur enim dominus, cum patitur eum, qui precario rogaruerit, possidere, rursum precario concedere.

5. *Pomponius* libro 29. ad *Sabinum*.

Sed si, manente adhuc precario, tu in ulteriori temporis remissio facta est: non est necessaria remissio, quod culpam non præstat is, qui precario rogaruit: sed solum dolum præstat, quamquam is, qui

commodatum suscepit, non tantum dolum, sed etiam culpam præstat, nec immerto dolum solum præstat is, qui precario rogaruit: cum totum hoc ex liberalitate descendat eius, qui precario concessit & sat is, si dolus tantum præstetur. Culpam tandem proximam contineri, quis merito dixerit.

6. *Ulpianus* libro 71. ad *Edictum*.

Certe si interim dominus furere cœperit, vel decesserit, si non possit *Marcellus* ait, vt precarium redintegretur, & hoc verum est.

7. **S**i procurator meus, me mandat, vel ratum habet, precario rogaruerit: ergo precario habere, proprie dicor. **I** Si, qui rogaruit, vt precario in fundo moretur, non possidet: sed possidio apud eum,

qui concescit, remanet, nam & fructuarium, (inquit) & colonos, & inquilinos sunt in prædio: & tamen non possidet, *Iulianus* ait, cum qui vi alterum deficit, & ab eodem precario rogaruit, desinere videlicet, & incipere precario, neque existimare, si

ipsum causam possessionis mutare: cùm voluntate eius, quem deicit, ceterum precario possidere, nam si ab eodem emisset, incipere etiam pro empto, re dominum capere.

7. *Ulpianus* libro 3. *Interdictorum*.
Sed si eam rem, cuius possessionem per interdictum vel possidet, retinere possim, quamvis futurum effici, teneat de proprietate, precario tibi concesserit, in tenebris hoc interdictum.

8. *Ulpianus* libro 71. ad *Edictum*.

Vastuum est: si *Titulus* me rogaruerit, vt re Sempronius præcipio, deinde ego Sempronius rogarueris, vt concederet, & ille, dum milii vult præstitum, concesserit. *Titulus* a me habet precario, & ego cum eo agam interdicto de precario. Sempronius autem non agit cum corrigia hæc verba, Ab illo precario, haec, ostendunt, ei demum competere interdictum, a quo quis precario rogaruit, non cuius res est. Autem Sempronius mecum, quasi a me rogaruit, interdictum habeat, & magis el, ne habeat, quia non habeo precario, cum non milii, sed alii imperari, mandati tamen actionem potest aduersus me habere, quia mandata mea dedit tibi, aut si quis dixerit, non mandata mea, sed magis milii credentem, hoc fecisse: dicendum est, in factum dandam actionem & aduersus me.

9. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

10. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

11. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

12. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

13. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

14. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

15. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

16. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

17. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

18. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem habet in se squitatem, namque precarium revocare volunti competit, est enim natura eorum tamdiu liberalitatem mea vti, quando inveni, ego veniam: & vt possim revocare, qui possum, etiam

19. **Quod** interdictum restitutorum est, **I** Et naturalem hab

Item si eius fundi quem tu possideas, & ego proprium meum esse dicam, fructus condicere tibi veniam: quod si etiam exceptio, Quod praecidicium suum patitur, si non sicut obstat, an deneganda sit, & vertrubique putat interuenire prætorem debere: nec permittere petitor, priusquam de proprietate conseruer, huiusmodi iudicis experiri.

19. *Marcianus* libro 13. Institutionum.

Omnes exceptiones, que reo competunt, fidelisfori quoque etiam iniuste reo competunt.

20. *Paulus* libro singulari de Concepione formalium.

Exceptiones opponuntur, quia factum sit, quod fieri oportuit, ut quia factum non sit, quod fieri debuerat. Quia factum est, quod fieri oportuit: datur exceptio rei venditæ & traditæ, & rei iudicata. Quia factum est, quod fieri non oportuit: datur exceptio dolii mali. Quia non factum est, quod fieri debuit, ut bonorum possessionis non dat.

21. *Neratius* libro 4. Membranorum.

Rei maioris pecunia, praecidicium fieri videtur, cum ea in iudicium deducatur, que vel tota vel ex aliqua parte communis est questione de re maior.

22. *Paulus* libro singulari de Variis lectionibus.

Exceptio est condicio, que modo eximit eum damnationem, modo minuit damnationem.

23. *Labeo* libro 6. *Pithanon à Paulo* Epitomatorum.

Paulus: Si quis statuas in municipio ea mente posuit, ut ea municipij esset, & eam petere vult, excludi eum oportet præscriptione in factum data.

24. *Hermogenianus* libro 6. Iuris Epitomatum.

Filiis familiæ exceptionem iuris iurandi patri querit, si eum dare non oportere iurauerit.

DE EXCEPTIONE rei iudicata;

TIT. II.

Ulpianus libro 2 ad Edictum.

CVM res inter alios iudicata nullum aliis praecidicium facientes quod testamento, vbi libertas data est, vel legato, agi potest, & ruprum, vel irrum, aut non iustum dicitur testamentum, nec si superatus fuerit legatus, praecidicium libertati sit.

2. *Idem* libro 13. ad Edictum.

QVI cum herede eius egit, qui filium præterierat, & exceptione summorum est, *de si non in ea causa sunt tabula testamenti, ut contra eas bonorum possesso dari possit*, omittente emancipato filio bonorum possessionem, non inquit restituere, ut agat cum herede, & ita *Iulianus* libro quarto digestorum scripsit.

3. *Idem* libro 15. ad Edictum.

Iulianus libro tertio Digestorum respondit, exceptionem rei iudicata obstat, quotiens eadem quod inter easdem personas renouatur. Et ideo est, si singulis rebus petitis hereditatem petat: vel contra exceptione summouebitur.

4. *Idem* libro 62. ad Edictum.

Rei iudicata exceptione tacite contineatur omnes personas, que rem in iudicium deducere solent.

5. *Idem* libro 74. ad Edictum.

DE eadem re agere viderunt, & qui non eadem actione agat, qua ab initio agebat sed etiam si altera experitur, de eadem tenet re. Vtputa si quis mandati acturus, cum ei aduersarius iudicio sistendi causa promisisset, propter eandem rem agat negotiorum gestorum, vel condicande eadem re agit. Reste-

que ita definieatur, cum demum de re non agere, qui profrus rem ipsam non persequitur. ceterum cum quis actionem mutat, & experitur: dummodo de eadem re experientur, nisi diuerso genere actionis, quam instituitur, de ea re agere.

6. *Paulus* libro 70. ad Edictum.

Ingulis controvulis singulas actiones, vnumque ne aliter modus litium multiplicatus, summamq; inexplicabilem faciat difficultatem: maximè si diversa pronuntiantur, patere ergo exceptionem rei iudicata frequens est.

7. *Ulpianus* libro 75. ad Edictum.

Si quis, cum tocum petisset, partem petat: exceptio rei iudicata nocet, nam pars in toto est, eadem enim res accipitur, et si pars petatur eius, quod tocum petutum est. Nec interets, virum in corpore hoc queratur, an in quantitate, vel in iure. Proinde si quis fundum petet, deinde partem petat vel pro diuino, vel pro iudicio: dicendum erit exceptionem obstatre. Proinde eis proposonam mihi, certum locum petere ex eo fundo, quem peti obstat. *Vix exceptio, idem erit probandum, & si duo corpora fuerint petita, mox alterum corpus petatur, nam non nobilit excepit.* Item si quis fundum petierit, mox arbores excisas ex eo fundo petat: aut insulam petierit, deinde aream, vel tigna, vel lapides petat. Item si naue petierit, postea singulas tabulas vindicet. 1. **Si** ancillam prægnatum petierit, & post item contestatam conceperit, & peperit, mox parvum eius petat: virum idem petere videatur, an siud, magis quod pugnios est, & quidem ita definiri potest, tamen eadem rem agi, quotiens apud iudicem posteriorem id queritur, quod apud priorem quodlibet est. In his igitur se ferunt omnis exceptione nocet. 2. **Si** Sed in camentis & tignis diuersum est, nam is, qui insulam petat, in ea conditione est, ut videatur aliud petere, etenim cuius insula est, non vtique & clementia sunt, denique ea, que iuncta sunt aliis alienis, separata dominus vindicare potest. 3. **Si** De fratribus eadem questione est, & de partu, hec enim nondum erant in rebus humanis, sed ex ea re sunt, que petita est, magisque est, ut ista exceptio non nocet. Planè si in refutacionem vel fructus, vel etiam partus venerunt, & similiter que sunt: consequens erit dicere, exceptionem obstat. 4. **Et** generaliter (v. *Iulianus* definit) exceptio rei iudicata obstat, quotiens inter easdem personas eadem quodlibet renouatur, vel alio genere iudicatur. Et ideo si hereditate petita singulas res petat, vel singulis rebus petitis hereditatem petat: exceptione summouebitur. 5. **Idem** erit probandum, & si qui debitus petierit, à debito hereditario, deinde hereditatem petat, vel contra, si ante hereditatem petierit, & postea debitum petat. nam & hic obstat exceptio, nam cum hereditatem peto: & corpora, & actiones omnes, quae in hereditate sunt, videtur in petitionem deduci.

8. *Iulianus* libro 71. Digestorum

Tem parte fundi petita, familie herciscundæ, vel communi diuidendo agit, quæcumque exceptione summouebitur.

9. *Ulpianus* libro 75. ad Edictum.

Si à te hereditatem petam, cum nihil possiderem, deinde, vbi etiam aliqui possidere, hereditatem petam, exceptio ista & priusfuisse fuit iudicata, non nocet, hereditatem meam esse, si aduersarius, dicatum, hereditatem meam habet, absoluens est: non nocere exceptio. 1. **Si** quis fundum, quem putabat se posidere defendere, mox emerit secundum petitorum, & si iudicata an restituere cogatur, & ait *Neratius*, si iudicata, tunc petenti obstat, et ideo exceptio rei iudicata, replicare

De exceptione rei iudicata.

exceptio. 9. **Si** ego cum vicinò aque pluviæ arcende, deinde alterutre nostrum prædium vendiderit, & empator agat, vel cum eo agatur: hæc exceptio nocet: sed de eo opere, quodiam erat factum, cum iudicium acciperetur. 10. **Item** si rem, quam à te peteras, Titius pignori Seio dederis, deinde Seius pignoraticia aduersus te viatur: distinguendum erit, quando pignori dedit Titius, & si quidem antequam peteret: non oportet ei nocere exceptio. nam & ille petere debuit, & ego saluam habere debeo pignoraticiam actionem, sed si postea quam petet, pignori deditum agit est, ut noceat exceptio rei iudicata.

12. *Paulus* libro 70. ad Edictum.

Cum queritur, hæc exceptio nocet, necne inspicendum est, an idem corpus sit.

13. *Ulpianus* libro 75. ad Edictum.

Vanitas eadem, idem ius.

14. *Paulus* libro 70. ad Edictum.

Et an eadem causa petendit, & eadem condicione pugnatur, quæ nisi omnia cocurrunt, alia res est. Idem corpus in hac exceptione, non utique omni præstina qualitate vel quantitate seruata, nulla adiectio, ne diminutione facta: sed pinguis pro communi utilitate accipitur. 1. **Si** cum partem vñsum fructus habet, tocum petat: si postea partem adcrecentem petat, non submoveatur exceptione: quia vñsum fructus non portionis, sed homini adcerescit. 2. **A**ctiones in personam ab actionibus in rem hoc differunt, quod, cum eadem res ab eodem mihi debeatur, singulas obligationes singulae causæ sequuntur, nec villa earum alterius petitione visitatur, at cum in re ago non expressa causa, ex qua re mea esse dico: ocausa vna petitione adprehenduntur, neq; n. amplius, quam semel, res mea esse potest. Scipio autem debet petere. 3. **Si** quis interdicto egreditur de possessione, postea in rem agens non repellitur per exceptionem, quoniam in interdicto possessio in actione proprietas vertitur.

15. *Gaius* libro 30. ad Edictum prouinciale.

Si inter me & te controvulis de hereditate fit, & quædam res ex eadem tu possides, quædam ergo nihil vetas, & me à te, & invicem te à me hereditate petere, quod si post re iudicata à me petere cooperis, petere, quod mihi dominium tribuat: non ne repellit ista exceptio, nisi forte intermissum dominium in medio tempore redit quodam postliminio. Quid enim, si homo, quem petieram, ab hostib; fuerit captus, mox postliminio receptus? hæc exceptio ne summouebitur: quia eadem res esse intellegitur. At si ex alia causa dominium fuerim natus, non nobilit exceptio. Et ideo si forte sub conditione res legata nulli fuerit: deinde medio tempore adquisito domino petam, mox existente conditione legati rursus petam: putem, exceptionem non obstat, alia enim causa prioris dominii, hæc noua nunc accedit.

5. **H**aque adquisitum quidem postea dominium, altam causam facit: mutata autem opinio petitoris, non facit. Vtputa opinabatur, ex causa hereditatis se dominium habere: mutata opinione, & cepit petere ex causa donationis, hæc res non patet petitionem nouam: nam quæcumque, & vnde cumque dominium adquisitum habuit, vindicatione prima in iudicium deduxit. 6. **Si** quis iter petierit, deinde actum petat: puto fortius defendantem tunc petendum, dum aliud, aliud nunc, atque idem exceptionem rei iudicata cessare.

7. **H**oc iure vñmur, ut ex parte adoris in exceptione rei iudicata, que personæ contineretur, que rem in iudicium deducantur. Inter hos erunt procuratori, cui mandatum est: tutor, curator, furius, vel pupilli: ac tor municipum, ex persona autem rei exteriorum numerabitur: quia aduersarius defensionem qui agit item in iudicium deducit. 8. **T**Si quis hominem à filio familiæ periclit, tunc cum eam à parte petat: locum habet hæc exceptio rei iudicata.

16. *Iulianus* libro 51. Digestorum.

Evidenter enim iniquissimum est, proficeret rei iudicata exceptiōnem ei, contra quem iudicatum est. 17. *Gaius* libro 30. ad Edictum prouinciale. **S**rem meam à te petiero; tu autem ideo fueris absolutus, quod probaueris, sine dolo malo te defisi posidere: deinde postea cœperis polsidere, & ego à te petam: non nobilit mihi exceptio rei iudicata.

18. *Ulpianus* libro 20. ad Edictum.

Si quis ad exhibendum egreditur; deinde absoluimus aduersarius, quia non possidebat; & dominus iterum agat, nancio eo possessionem: rei iudicata exceptio locum non habebit: quia alia res est.

19. *Marcellus* libro 19. Digestorum.

Dobus diuersis temporibus eandem rem pignori dedit, et posterior cum priore pignoraticia, & optimis, mox ille agere simili actione instaurat: quæcumque est, an exceptio rei iudicata obstat, si opposicrat exceptiōnem rei sibi ante pignoraticia, & nihil aliud nouum, & validum adiecerit.

sine dubio obstat; eandem enim questionem reuocat in iudicium.

20. *Pompilius* libro 16. ad Sabinum.

Si ex testamento actum sit cum herede ab eo, qui, cum toum argenteum ei legatum erat, mensa dimitaxat sibi legatas putaret, carumque dimitaxat assumptionem in iudicio fecisse postea eundem petitum de argento quoque legato, Trebatius ait, nec obstatram ei exceptionem, quod non sit petitum, quod nec ador petere putaret, nec index in iudicio sensisset.

21. *Idem* libro 31. ad Sabinum.

Si, cum argenteum mihi testamento legatum esset, Segerim, cum herede; & postea, codicilis prolatis, vestein quoque mihi legatum esse appearat: non est deducta in superiori iudicium vestis causa, quia neq; litigatores, neque iudex de alio, quam de arte ipso aequaliter intelligant.

22. *Si Sticum & Pamphilum tuos esse petieris;* & ab soluto aduersario, Stichum tuum esse petas ab eodem; exceptionem obstat tibi, constat.

23. *Ifi fundum meum esse petieris;* deinde postea vsum fructum eiusdem fundi petam, qui ex illa causa, ex qua fundus meus erat, meus sit; exceptione mihi obstat, quia qui fundum habet, vsum fructum suum vindicare non potest. Sed si vsum fructum, cum meus esset vindicauis; deinde proprietatem natus, iterum de vsum fructu experiar; potest dici alia res esse: quoniam, postquam natus sum proprietatem fundi, definit meus esse prior vsum fructus, & iure proprietatis quasi ex noua causa rursus meus esse coepit.

24. *Si pro seruo meo fidei iuris, & medium de peculio actum sit;* postea tecum eo nomine agatur; excipendum est de re iudicata.

25. *Paulus* libro 31. ad Edictum.

Si cum uno herede depositi actum sit, tamen & cum ceteris heredibus recte agatur, nec exceptione rei iudicata eis proderit, nam eis eadem questione in omnibus iudiciorum virtutib; tamen personarum mutationi, cum quibus singulis suo nomine agitur, aliud atque aliud rem facit. Et si cum si cum herede de dolo defuncti, deinde de dolo heredis ageretur, exceptio rei iudicata non nocebit; quia de alia re agitur.

26. *Ulpianus* libro 3. Disputationum.

Si in iudicio actum sit, vsum fructus soli petere sunt: non est verendum, ne noceat rei iudicata exceptione circa circuus petitionem, quia enim non competit, nec opposita noceat. Eadem erunt, & si quis ex bonae fidei iudicio velit vsum tantum persequi, nam nihil minus futuri temporis cedere vsum, quamdiu etiam invenit contradic bona fidei current vsum.

27. *Iulianus* libro 9. Digestorum.

Si quis rem a non domino emerit, mox petente domino absoluens sit, deinde possessionem amiserit, & a domino petierit; aduersus exceptionem, si non eius sit res, replicatione hac adiubabitur, & si res indicata non sit.

28. *Idem* libro 51. Digestorum.

Si quis, qui heres non erat hereditatem petierit; & postea heres factus, eandem hereditatem petet; exceptione rei iudicata non summouebitur. 1. *Est* in potestate empiris, intra sex menses redhibitionem agere malleum, an ea quae datur, *Quoniam minoris homo cum veniret, surerit, nam posterior adiutor etiam redhibitionem continet, si tale vitium in homine est, ut eum ob id ador empturus non surerit, quare vere dicetur eum qui alterum carum egreditur, si altera postea agat, si iudicata exceptione summoueri.*

2. *Si te negotiis meis opuleris & fundum nomine meo petieris;* deinde ego hanc petitionem tua

exceptio aduersus emptorem. Paulus respondit, etiam
aduersus emptorem, eandem exceptionem cōpetere,
13. Hermogenianus libro 6. iuris
Epitomarum,

IN omnibus fisci questionibus, exceptio causa, in
quibus minor tempora seruari specialiter con-
stitutum est, viginti annorum præscriptio custodi-
tur. 1. ¶ Reipublice rationes subscripte & ex-
punctæ, aduersus eum quidem, qui administravit,
vtrā viginti aduersus heredem vtrā decem
annos retractari non posunt.
14. Sēd uero singulari Questioni
publice tractaturum.

DE accessionibus possessionum nihil in perpe-
tuum, neque generaliter definire possumus. co-
sistunt enim in sola exquitate. 1. ¶ Plane tribuitur
huius, qui in locum aliorum sine ex-
contractu, sive voluntate, hereditibus enim: & his,
qui successorum loco habentur, datur accessio te-
statoris. 2. ¶ Itaque si mihi videris seruans
vtrā accessione tua. 3. ¶ Et si mihi pignori dede-
ris, & ego eandem rem alij pignorauis: nesci
tetur vtrā accessione tui temporis, tam aduersus
extranum, quam aduersus ipsum, quamdiu pecu-
niā mīhi non esolveris. nam qui me potior
est, cum ego te superatus sum: multo magis aduer-
sus te optinere debet, sed si pecuniam mīhi solue-
ris, hoc casu accessione tua non vicietur.

4. Item si abente te is, qui negotia tua videba-
tur administrare, seruam mihi vidererit, tūque
reversus ratum habereris omnimodo accessione va-
tar. 5. ¶ Item si mihi pignori dederis, & conuenie-
rit, nī pecuniam soluiles licere ex pacto pignus
vendere: idque vendideris: emptori accessio tui
temporis dari debet, licet iniuita te pignora di-
stracta sint, iam enim illo in tempore, quo contra-
hebas, videri concessisse venditioni, si pecuniam
non intulisses.

15. Pandus libro 5. Interdistitorum.

IN vocatione ita seruatis, vt, etiam si minimo
momento nouissimi dici possella sit res, nihil ob-
tinens repleatur vocatione, nec totus dies exigitur
ad expendum constitutum tempus. Accessio pos-
sessionis sit non solum temporis, quod apud eum
fuit, vnde is emit: sed & qui ei vendidit, vnde tu-
emisi. Sed si mediis aliisque ex auctoribus non pos-
siderit, præcedentium auctorum posse non pro-
derit, quia coniuncta non est, sicut nec ei, qui non
possidet, auctoris posse accedere potest.

2. ¶ Item adicendum est: aut vnde
is emit, cui tu emendum mandaueris; & quod apud
eum, qui vendendam manavit, quid si is quoque
cui mandatum erat, alij vendendum mandauerit:
non alter huius, qui postea mandauerat, dandum
accessionem Labeo ait, quam si idipsum dominus
ei permiserit. 3. ¶ Sed & si filio vel seruo rem
emero: accessio temporis, & quo apud patrem aut
dominum fuit, ita danda est mihi, si aut voluntate
patris dominice, aut, cum administratione pecu-
nij haeret vendidit. 4. ¶ Item danda est accessio
cum eo, quod apud pupillam fuit, à cuius tutores,
cum is tutelam eius adiunxit, emisi. Idemque
au eo, qui à curatore pupilli furiosus emerit, ser-
uandæ causa in possessione esset, doris suis no-
mine diminutio facta sit, nam id quoque temporis
accedit. 5. ¶ Ita autem accessione non tam late
accipiendo sunt, quā verba earum patenti, vt, etiam
si post venditionem traditionemque rei tra-
ditæ apud venditorem res fuerit, proficiat id tem-
pus emptori, sed illud solvi, quod ante fuit, licet
venditionis tempore eam rem vendor non ha-
buerat.

6. ¶ Ei, cui, heres rem hereditariam vendidit,
& hereditis tempus, & defuncti debet accedere.

16. Pandus libro 5. ad Sabinum.

Accessio sine nolito tempore nobis prodesse
non potest.

DE DOLI MALI, ET METVS exceptiones

TIT. IIII.

Paulus libro 71. ad Edictum.

Quo lucidius intelligi possit hæc exceptione: prius
de causa vidamus, quare proposita sit: deinde
quemadmodum dolo fiat: per quæ intellegemus,
quando oblitus exceptio, deinde aduersus quas per-
sonas lo: um habeat, nouissima inspicimus, intra
qua tempora competit exceptio.

1. ¶ Ideo autem hanc exceptionem prætor pro-
posita, ne cuius dolus suis per occasionem iuris ci-
uilis contra naturalem exquitatem proficit.

2. ¶ Sed, si dolo quid facit, si ex dolo intellegi-
tur. 3. ¶ Et quidem dolo sit tam in contractibus,
quam in testamentis, quam in legibus.

2. V. Iam libro 76. ad Edictum.

Alam est autem, hanc exceptionem ex eadem cau-
sa propositam, ex qua causa proposita sit et dolo
malo actio. 1. ¶ Sequitur, vt videamus, in quibus
causis locum habet exceptio, & quibus personis
obligatur. Et quidem illud adnotandum est: quod
specialiter exprimendum est: de cuius dolo quis
queratur non in rem, si in ea re dolo malo factum est:
sed sic, Si in ea re nihil dolo malo factum est, dolo
malo actio debet, qui oblitus exceptio, dolo
malo actoris factum, nec sufficiet ei ostendere, in re
eis dolum, aut, si alterius dicat dolo factum, eorum
personas specialiter debet enumerare: dummodo
hæc sint, quarum dolus noceat. 2. ¶ Plane ex per-
sona eius, qui exceptionem oblitus, in rem opponit
exceptio, neque enim queritur, aduersus quem
commisus sit dolus: sed an in ea re dolo malo fa-
ctum sit a parte actoris. 3. ¶ Circa primam spe-
ciem, quibus ex causa exceptio hæc locum habeat
hæc sunt, quæ tractari possunt. Si quis sine causa
ab aliquo fuerit stipulatus, dajide ex ea stipula-
tione experiat: exceptio, utique doli mali ei noce-
bit, id est enim eo tempore, quo stipulatus, nihil
dolo malo admisit: ita dicendum est, cum, cum
item coniecturatur, dolo facere, qui perseveret ex ea
stipulatione petere. Ex his, cum interponatur, iusta
causa habuit: tamen nunc nullam idoneam causam
habere videtur. Proinde & si creditur pecu-
niam, stipulatus est, nec credidit, certa fuit causa
stipulationis, quæ tamen aut non est secuta, aut
finita est: dicendum est: nocere exceptionem.

4. ¶ Item queritur: si quis pure stipulatus sit
certam quantitatem, quia hoc actum sit, sed post
stipulationem interpolatum factus sit, ne interim
pecunia visque ad certum diem petatur: an noceat
exceptio doli, & quidem de pacto conuento ex-
cipi posse, nequaquam ambigendum est. sed eis hac
quis exceptione vti velit, nihilominus poterit, do-
lo enim facere cum, qui contra pactum petat, ne-
gari non potest.

5. ¶ Et generaliter sciendum est, ex omnibus,
debitor mandauerat, ut nomen eius vendidit Seio, cui
debet, nisi ei oriri exceptionem, quia dolo facit quicunque
id, quod quaqua exceptione elidi potest, peccat, nam
etiam inter iuris nihil dolo malo facit, atiam non
petendo facit dolos, nisi si talis sit ignorancia in
eo, vt dolo careat. 6. ¶ Non male dictum est: si
creditor vias in futurum accepterit: deinde pecu-
niam nihilominus petat, antequam id tempus pre-
tereat, cuius temporis vias acceptis: an doli ex-
ceptione repelluntur. & potest dici, dolo cum face-
re, accipiendo enim vias, distillice videtur pe-
titionem in id tempus, quod est post diem vi-
rarum praescriptum, & tacite conuenienter, interim
non petiturum. 7. ¶ Item queritur, si statulibet
mercatus quis fuerit iussum decem dare,
cum hoc ignoraret, & dupla stipulatus fuerit
deinde

De dolis, & metus exceptio-

deinde decem accepit, cuius eo in libertatem
agere ex dupla stipulatione potest, sed nisi decem
qua implenda conditionis causa accepit, deduc-
xit: exceptione summonendum erit, & hæc ita lu-
lianus quoque scribit. Si tamen ex re emptoris: vel
ex peculio, quod ad emptorem pertinebat, pecunia
debet statuere: potest dici, » exceptionem non
nocere, quia dolo non facerat.«

3. Paulus libro 71. ad Edictum.

Tem si ob id, quod d, antequam dominum ad me
transferatur, venditori debet decem: & agam
ex empio, vt decem recipiam: ita puto competere
mili actionem, si paratus sim, ex dupla stipulatio-
ne cum liberetur.

4. V. Iam libro 76. ad Edictum.

Audi Celsus queritur: si cum Tito manda-
tus creditores hereditarij, vt adiret hereditatem,
enus non mandasset decipendi eius causa, man-
datur alioquin, si non fore hic aditus, deinde
agatur exceptio repelluntur, & ita Celsus, doli eū
exceptione repellendum.

1. Julianus scribit: si quis, cum ager esset, cen-
tum aureos vxori suis consobrino Iopondisset,
Volens scilicet eam pecuniam ad mulierem per-
venire: deinde conculcerit: an exceptione vti pos-
sit, si conueniatur, & refert, Laboni placuisse, doli
mali uti cum posse. 2. ¶ Si in arbitrium com-
promiserimus, deinde, cum non statim ob-
versam valitudinem, poena commissa est: an vti
possum doli exceptione: ait, Pomponius, prode-
si mili doli exceptionem. 3. ¶ Item queritur, si
cum eo, quod tibi sexaginta debentur, & compo-
misiteris, deinde per imprudentiam penam centu-
stipulatus fueris, Labeo, putat conuenire officio
arbitri, uberg tantum tibi dari, quantum re vera
debeat, & si non stat, non vetare, & ne quid am-
plius petatur, sed etiam si id opussum fuerit, peti-
posse, quod debetur, Labeo dicit. & si forte poena
petatur, doli malo exceptionem profuturam, 4. ¶ Si
quis pupillo soluerit sine tutoris auctoritate id,
quod debuit: exque ea solutione lo: upletior fa-
tus sit pupillus: rectissimum dicitur exceptionem
petentibus nocere, nam, nisi mutuam accepterit pecu-
niam, vel ex quo alio contractu locupletior fa-
tus sit, dandum esse exceptionem. Idemque & in
ceteris erit dicendum, quibus non recte solu-
tur, si facti sunt locupletiores, exceptio locu-
haebit. 5. ¶ Item Labeo scribit: si quis fugitum
esse sciens, emerit, tenuum, scilicet stipulatum fuerit fu-
gitivum non esse, deinde agat ex stipulatu: non
eis cum exceptione repelluntur: quoniam hoc
conueniatur, quoniam ex empio actionem non habe-
ret, sed si non conueniatur, exceptione repelluntur.
6. ¶ Quod si is, cui pecunia debatur, cum de-
bet, & nomen eius vendidit Seio, cui
debitor mandauerat, ut nomen eius vendidit Seio, cui
debet, nisi ei oriri exceptionem, quia dolo facit quicunque
id, quod quaqua exceptione elidi potest, peccat, nam
etiam inter iuris nihil dolo malo facit, atiam non
petendo facit dolos, nisi si talis sit ignorancia in
eo, vt dolo careat. 7. ¶ Item queritur, si statulibet
mercatus quis fuerit iussum decem dare,
cum hoc ignoraret, & dupla stipulatus fuerit
deinde

& hi viuientes culpam tuam perferant, & pecuniam
pegas, exitat Nerua & Atilicini sententia dicen-
tium, ita esse excipendum, Scimus, ut te non con-
servis, si sola pecunia, vniuersi mali, id datur, sed est
verius, exceptionem doli mali nocere debere.

8. ¶ Si minor mili infante donauerit, deinde
eum vindicet, exceptione doli mali repellendus
est, nisi alimenta reddat, & si quis alius sumptus
probabilis in eum factus sit.

9. ¶ Praterter, sciendum est, si quis quid ex te-
stantio, contra voluntatem petat, exceptione cu-
doli mali repellere, & idem heres, qui non ha-
bet voluntatem per exceptionem doli repelluntur.

10. ¶ Si quis ex vincia heres sit scriptus, ex qua
ducentia cosequiri potuit, deinde propriæ hoc, lega-
tum, in quo centum erant, præmissis, ne molestat
hereditatis implicetur: an, si legatum petat,
exceptione doli mali summonetur, & ait Iulianus
non esse eū summonendum, quod si à substituto
petit, vel quod preti loeo haberi posse, ne adeat hereditatem: petens legatum, & dolo
(inquit) facere intelligetur, ac per hoc doli exce-
ptione, repelletur.

11. ¶ Quæsum est: si cum fundi vsumfructum
haberet, cum fundum volente mea videreris: an
vindicant, uti vsumfructum, exceptione sit obli-
cta, & hoc iuri vimur, ut exceptione doli nocet.

12. ¶ Marcellus ait, aduersus doli exceptionem
non dari replicationem doli. Labeo quoque in ea
dem opinione est, ut enim iniquum esse committit
militiam petitorum quidem præmissum esse: ei-
verò, cum quo ageretur, præmissum esse: cum longè &
quam sit ex eo, quod perfide gestum est, actorem
nihil consequitur.

13. ¶ Contra senatus consulti quoque, Macedo-
nianum exceptionem de dolo dandum replicationem
ambigendum non esse, eamque nocere debere, es-
tim confititionibus, & sententiis auctorum ca-
uetur.

14. ¶ Labeo, eti ex stipulatu actio competat
propter doli clausulam, tamen nocere doli exce-
ptionem ait, sed aduersus eas inquit, scilicet, posse
enim petitorum, atque quam stipulatio commit-
tetur, nihil dolo malo fecisse: & tunc facere, cum pe-
tit propter quod exceptionem esse necessarium.

15. ¶ Aduersus parentes paronique neque do-
li exceptio, ne alia quidem, quæ patroni par-
tentive opinionem apud bonos mores suggesteret
competere potest, in factum tamen erit excipiente
dum, vt, si forte pecunia non numerata dicatur,
obligatur exceptio pecunia non numerata. Nihil
autem inter, utrum patronus ex suo contractu,
an vero ex alieno conueniatur, semper enim res-
uerentur ei exhibenda est tam viuo, quam defun-
to. Si autem cum herede liberti patronus agat,
puto, excipere debere de dolo patroni heredem li-
berti. Libertum autem de dolo patroni, eti ab he-
rede eius conueniatur, minimè exceptionem ob-
ligatur, namque conuenit, tam viuo, quam defun-
to patrono à libero honorem exhiberi. In stipu-
latione plane, doli clausula non erit derrehen-
da: quia ex doli clausula non de dolo actio inter-
ditur, sed ex stipulatu.

16. ¶ In hac exceptione & de dolo servis, vel
alterius personæ iuri nostro, subiectæ, excipere
possimus, & de coram dolo, quibus adquiritur, sed
de seruorum & filiorum dolo, si quidem ex pecu-
niali, eorum negotio actio intendatur, & in infinitum
exceptio oblianda est, si autem non ex peculiaria
causalitate, namque conuenit, tam viuo, quam defun-
to, non potest.

17. ¶ In hac exceptione & de dolo servis, vel
alterius personæ iuri nostro, subiectæ, excipere
possimus, & de coram dolo, quibus adquiritur, sed
de seruorum & filiorum dolo, si quidem ex pecu-
niali, eorum negotio actio intendatur, & in infinitum
exceptio oblianda est, si autem non ex peculiaria
causalitate, namque conuenit, tam viuo, quam defun-
to, non potest.

18. ¶ Quæsum est, an de procuratori dolo
qui ad agendum tantum datu: est, excipi possit, &
potest, & defegit, si quidem in rem suam pro-
curator datu: est, etiam de præterito eius dolo